

Golden State Realty **JASSI GILL**
 Broker/Owner

Listing and Selling Homes
 From San Jose to Sacramento
Ph:510-304-9292
Refinance Now
 @ZERO COST
 Call Sukhi Gill:510-207-9067
 CA DRE Lic.#01180969

WWW.FATEH.CO

NEW
PRIDE OF PUNJAB
 PREMIUM PUNJABI TIMEPIECES

ਬਾਨਦਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਘੜੀਆਂ:
 ਸਾਡਾ ਵਕਤ, ਸਾਡੀ ਪਹਿਚਾਣ

WWW.FATEH.CO

Certified Insurance Agent **Global Green**
 INSURANCE AGENCY

ਰੈਲਬ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ
 ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਫੋਨ:510-487-1000
 MANN@GGIABA.COM
Mann Insurance Brokers Inc.
 4123 Dyer St., #230, Union City, CA 94587

Twenty-Fifth Year of Publication ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 25, Issue 45; November 9, 2024 20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

Email:punjabtimes1@gmail.com
 www.punjabtimesusa.com

ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਨੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਢੋਲ ਵਜਾਇਆ

ਫਸਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕਮਲਾ ਹੈਰਿਸ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ

ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ 47ਵੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਫਸਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਨੇ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਮਲਾ ਹੈਰਿਸ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ 20 ਜਨਵਰੀ 2017 ਤੋਂ 20 ਜਨਵਰੀ 2021 ਤੱਕ ਮੁਲਕ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਉਹ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜੋਅ ਬਾਇਡਨ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵੋਟਰ ਵੋਟਿੰਗ ਕੇਂਦਰਾਂ 'ਚ ਪੁੱਜੇ। ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਵਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਕਰਨ ਲਈ 7 'ਸਵਿੰਗ' ਸਟੇਟਾਂ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਕਾਲਜ ਵਾਲੇ ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ 'ਚ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੀਡੀਆ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਵਿਚ ਹੈਰਿਸ (60) ਅਤੇ ਟਰੰਪ (78) ਵਿਚਾਲੇ ਸਖਤ ਟੱਕਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੈਰਿਸ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਲੀਡ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਪਣੀਆਂ ਆਖਰੀ ਰੈਲੀਆਂ 'ਚ ਦੋਵਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣ ਬਾਰੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਲਟ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਖਤਮ ਕੀਤੀਆਂ। ਹੈਰਿਸ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਵੰਡ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਦੇ

ਨਜ਼ਰੀਏ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਉੱਥੇ ਟਰੰਪ ਨੇ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਤਹਿਤ ਹਨੇਰੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਹੈਰਿਸ ਨੇ ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ 'ਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਖਤਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਅੱਜ ਅਸੀਂ

ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਹੁਤ ਫਸਵਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਵੋਟਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਪੈਣ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਰੂਸ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ

ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰੂਸੀ ਦੂਤਾਵਾਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਰਹੇ ਕਿ ਇਸ ਚੋਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੋਅ ਬਾਇਡਨ ਹੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਨ ਪਰ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਉਮੀਦਵਾਰ ਟਰੰਪ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਛੜ ਗਏ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ 'ਤੇ ਵੀ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਂਦਿਆਂ ਜੋਅ ਬਾਇਡਨ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੀ ਕਮਲਾ ਹੈਰਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਹਵਾ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਬਦਲ ਗਈ। ਜਿਹੜੀ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਚੋਣ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛੜ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਕਮਲਾ ਹੈਰਿਸ ਦਾ ਹੱਥ ਕਾਫੀ ਉਤਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਮਗਰਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਟਰੰਪ ਨੇ ਵੀ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਹੈਰਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਫਰਕ ਬਹੁਤ ਘਟਾ ਲਿਆ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਕਾਲਜ ਰਾਹੀਂ 538 ਇਲੈਕਟਰ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 50 ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚੋਂ 535 ਇਲੈਕਟਰ ਅਤੇ 3 ਇਲੈਕਟਰ 23ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਰਜ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨੇ 30 ਅਪਰੈਲ 1798 ਵਿਚ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ।

ਮੈਲਬਰਨ: ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਹਮਰੁਤਬਾ (ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਐਸ. ਜੈਸ਼ਕਰ) ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਪੈਨੀ ਵੇਂਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕੈਨਬਰਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਐਸ ਜੈਸ਼ਕਰ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਵੇਂਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਤ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਵੇਂਗ ਨੇ ਜੈਸ਼ਕਰ ਨਾਲ ਇਕ ਨਿਉਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਨਿਆਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਭਾਰਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਨਿਆਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਵਰਗੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ।

ਆਸ਼ਾਵਾਦ, ਊਰਜਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗੇ।" ਆਪਣੇ ਸਮਾਪਤੀ ਭਾਸ਼ਣ 'ਚ ਟਰੰਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਲਈ ਮੇਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਹੈ।" ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 50 ਸਟੇਟ ਹਨ। ਉਧਰ, ਐਤਕੀਂ ਅਮਰੀਕੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰੰਗ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

ਨਾਕਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫੈਡਰਲ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਬਿਆਨ 'ਚ ਰੂਸ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ 'ਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਚੋਣਾਂ 'ਚ 'ਸਵਿੰਗ' ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲੋਕ ਨਾਲ ਵੀਡੀਓ ਵੀ

GOLDEN STATE REALTY

"Realtor You Can Trust"
 CRE Group Inc.

* ਘਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਕਾਮਰਸ਼ੀਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:
ਫੋਨ: 916-612-5773

Sam Chahal MBA
 Sohanpreet Singh
 Realtor - Lic# 01504071

Contact for Real Estate and Mortgage Needs

P: 916-612-5773
 E: Samchahal@hotmail.com

Raja SWEETS & CATERING
 AUTHORIZED CATERER FOR MAJOR 5-STAR HOTELS
 ਸਿਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੋਟਿੰਗ ਦੇ ਵਾਧਾਵਾ"

ਹਰ ਮੌਕੇ ਜਿਵੇਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਜਨਮ ਦਿਨ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਪਰਟੀ ਲਈ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

Fresh Sweets, Snacks & Food
 Catering with Portable Tandoor for up to 10000 guests
 Lunch - Dinner - Take Out - Banquets

Items Serving: All kinds of Sweets, Snacks & Food, Chaat & Tikki Stall, Pani Puri Stall, Bhel Puri / Pav Bhaji, Falooda Kulfi

Catering Services: Wedding Ceremonies, Receptions, Birthday Parties, Religious Gatherings, Corporate Events, Picnics / Bar-b-que

Additional Services: Warmers, Chaffing Dishes, China & Silverware, Linen Rental, Waiters & Bartenders

31053 Alhambra Blvd., Union City CA 94087 Ph. (510) 489-9100 Fax (510) 489-9111
 1275 W Wilton Ave., Hayward CA 94543 Ph. (510) 264-6300 Fax (510) 264-6345

Call Makhan Bains or Ravinder Singh For Your Next Party
1-866-FOR-RAJA(367-7252)
 www.RajaSweets.com

GLOBAL TRUCK PERMITS

18 years of experience

Services

- We do Same day IRP Plates
- Truck Permits
- New company
- Truck ELD
- Trucking compliance

Rajinder Singh

159 D'Arcy Pkwy, Lathrop, CA 95330
Phone: 209 636 0880

24ਵੀਂ ਸਾਲਾਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਨਫਰੰਸ

16 ਨਵੰਬਰ 2024, 4-9 ਸ਼ਾਮ
17 ਨਵੰਬਰ 2024, 10 ਸਵੇਰ - 7 ਸ਼ਾਮ

New Venue:

Sapphire Banquet Hall,
24989 Santa Clara St, Hayward, CA

ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

16 ਨਵੰਬਰ, 4-9 ਸ਼ਾਮ

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਮਹਿਫਲ

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਆਰੰਭ, ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤਕ ਮਹਿਫਲ ਸਜੇਗੀ।

17 ਨਵੰਬਰ, 10 ਸਵੇਰ - 7 ਸ਼ਾਮ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ

ਵਿਸ਼ਵ ਪਰਪੇਖ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਹੱਲ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ

ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ।

ਸੁਖਦੇਵ ਸਾਹਿਲ, ਜੇ.ਐਸ. ਚੰਦਨ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਗੁਰੀ, ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੀਨੂੰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਸੰਗੀਤਕ ਮਹਿਫਲ ਸਜਾਈ ਜਾਏਗੀ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

ਕੁਲਵਿੰਦਰ 510-367-2090, ਜਗਜੀਤ ਨੌਸ਼ਹਿਰਵੀ 510-676-1565

ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਕਮੇਟੀ: ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ, ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀਰਤ, ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਨੂੰ, ਲਾਜ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਾਹਿਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਖੀ, ਐਸ ਕੁਮ ਐਸ, ਗੁਲਸ਼ਨ ਦਿਆਲ, ਤਾਰਾ ਸਾਗਰ, ਗਗਨਦੀਪ ਮਾਹਲ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਵਿਪਸਾਅ ਮੈਂਬਰ

ਡਾ. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਜਸਵਿੰਦਰ

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਜੋਹਲ

ਡਾ. ਰਾਜੇਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ

ਅਰਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ

ਡਾ. ਮੋਹਨ ਤਿਆਗੀ

ਕੁਲਦੇਵ ਭਟੋਟ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ

ਮਨੀਸ਼ ਗੁਲਰੀ

ਸੁਰਜੀਤ (ਟੇਰਾਟੇ)

ਸੁਰਿੰਦਰ ਮੇਹਲ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ

ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਰਾਜ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸ. ਸੁੰਨਤ

ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰਬੀਰ

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁੰਦੇਵਾਲ

ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ

ਅੰਸ਼ੂ ਸੰਧੂ

ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਹਰਦੇਵ ਮਾਨ

ਸਾਡੇ ਸਪਾਂਸਰ

ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਅਨੰਦਪਾਲ ਸ. ਸੰਧੂ

ਕੁਲਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਮਨੀਸ਼ ਸੰਧੂ

ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ ਪੰਨੂ

ਅੰਸ਼ੂ ਕੁਮ ਐਸ

ਕੁਲਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝੇ: ਗਾਖਲ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 555ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਗਏ ਗਾਖਲ ਗਰੁੱਪ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ. ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝੇ।

ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਗਾਖਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਗਾਖਲ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਕੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਗਾਖਲ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਲੇ ਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ ਨੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਐੱਨ.ਆਰ.ਆਈ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨ ਆਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ, ਆਨਲਾਈਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ

Matrimonials

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Jat Sikh family seeks a comparable match from a progressive family for their 1991 born, 5' 7", US-born daughter. Her background is in chemical engineering, and she is currently a department manager at a Fortune 500 multinational corporation. She lives in Chicago. Please contact with details at surjitkaur1937@outlook.com or 312-380-2714.

44-47

looking for a USA Citizen match for 6/1988 born, 5'9" divorced girl and has one child living with. She has completed her nursing associate in India, currently working in India and holding a Canada visitor visa. The girl belongs to Punjab (Ludhiana). Please contact us at: Cell 262-960-7366.

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Seeking gursikh and educated match for Saini sikh turbaned boy. 97 born, 5'4". B.Tech from IIT, Guwahati. Working as Sr. Engineer in MNC in Bangalore. Serious enquiries, please contact us at: 765-570-0149 (USA) or 98182-87307 (INDIA)

44-47

Ramgarhia Family seeks a suitable match for their USA Born and Raised 30 year 5'6.5" Gursikh Boy, PhD. Girl should be Gursikh and educated. Caste no bar. If you are interested please call us at 224-422-4773.

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਵੈਲ ਸੈਟਲਡ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲੀ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, 1987 ਬੋਰਨ, ਕੱਚ 5'-11", ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਡਿਗਰੀ ਹੋਲਡਰ, ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਪ੍ਰੋਡਕਟ ਮੈਨੇਜਰ ਦੀ ਵਧੀਆ ਜੋਬ ਕਰਦੇ, ਵੈਲ ਸੈਟਲਡ, ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ, ਬੇ ਏਰੀਆ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ (ਅਮਰੀਕਾ) 'ਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਸਿਰਫ 4 ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਨੋਸੈਂਟਲੀ ਡੀਵੋਰਸਡ (ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ), ਲੜਕੇ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ, ਸੋਹਣੀ, ਵੈਸ਼ਨੂੰ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ/ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 1-510-281-7065 ਜਾਂ ਵ੍ਹਾਟਸਐਪ +91-98993-79442 'ਤੇ ਫੋਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਵੇਰਵੇ ਈਮੇਲ cjsingh55@gmail.com 'ਤੇ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।

41-44

US citizen boy is looking for a suitable match. He is born on 1989, 5'-6", in Ludhiana and raised in the US. He is never married, and working as a behavioral specialist. Father is a taxi driver, and mother is a nurse. Seeking a kind-hearted, family-oriented, and educated girl. Please email at manua.suie@gmail.com or call +1 (312) 217-8849.

40-43

Jatt Sikh family residing in SF Bay area California looking for a suitable match in US/Canada/India for their US born and raised 24, 5'10" son. He has done a Bachelor degree from UCLA and Masters from UCSF in Computer Science and BioMedical Imaging. Boy wears a turban and keeps his hair. He is employed with a high salary in a reputed company in the SF Bay Area. Beyond education, girl must possess a joint family-oriented mindset with good moral family values. Please Contact ph: 510 861 6491 or email: pgrrealty@gmail.com

37-40

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਾ ਕੇ ਥੱਕ ਚੁਕੇ ਹੋ? ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਜਮਾ ਕੇ ਦੇਖੋ

Gurdip Singh Sandhu DHMS, BAMS
HOMEOPATHIC NATURAL MEDICINES

When Tired of all Treatments, For any Disease,
At any Age, Try Alternative Treatment

Homeopathic Ayurvedic
Consultant/Physician Since
1973
DHMS-Gold medalist,
Ex-Prof, Principal, &
CMO Medical
Colleges/Hospitals in
India

Ph: (408) 687-1899
(925) 557-9093

Email: Homeomdicine@yahoo.com
Website: www.Homeopathyatoz.com
7021 Village Parkway, Dublin, CA 94568
Practice under provision of Act S8_577
State of CA

Gurdip Singh Sandhu

ਸ਼ੈਫ ਅਤੇ ਤੰਦੂਰੀਏ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਮਰਫਰੀਸਬੋਰੋ (ਟੈਨੇਸੀ) ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਸ਼ੈਫ ਅਤੇ ਤੰਦੂਰੀਏ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ।

- * ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਖਾਣਾ
- * ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ

Restaurant Help Wanted

Immediately hiring Chef and Tandoori Chef for Indian restaurant in Murfreesboro, TN.

- * Good salary, free accommodation & Food.
- * Priority to Couples

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਗੁਰਦਿਕਬਾਲ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 629-295-6982

Direct call or What's up call 615-482-5158

Sistar Mortgage
A Nationwide Lender

Corporate NMLS# 68434
AZ license# BK-0745946

Over 2 Decades of experience providing high level servicing for new and experienced borrowers!

Residential and Commercial Loans
Available In Most States!

Special loan programs for:

- Jumbo Loans
- Self Employed and with a work permit
- Business loans with or without property

(734) 330-8859
balbir.grewal@sistarmortgage.com
balbirgrewal.sistarmortgage.com
<http://www.nmlsconsumeraccess.org>

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:
847-359-0746

ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਇਕੱਠ

ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ (ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ) ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਪਰਪਿਤ ਉਲੀਕਿਆ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਨਗਰ

ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ, ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਖਰ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਮੌਕੇ ਮੁੱਖ ਫਲੋਟ ਤੋਂ ਹੋ

ਕੀਰਤਨ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ, ਲੰਗਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਅਥਾਹ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ।

ਰਿਹਾ ਰਸ-ਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਸੀ।

-ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹਰੇਕ ਜੁਬਾਨ 'ਤੇ ਸੀ। ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ।

-ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ 'ਚ ਸ਼ਰਾਰਤ ਬਾਬਤ ਐਫ ਡੀ ਆਈ ਦੀ ਗੁਪਤ ਚੇਤਾਵਨੀ ਜਨਤਕ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਲੰਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਲੋਕ ਘੱਟ ਹੋਣ, ਪਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਇਹੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਆਏ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਸੁਨੇਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਕੱਠ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੀ।

-ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਸਨ। ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਪੁਲਿਸ, ਸ਼ੈਰਿਫ, ਸਟੇਟ ਹਾਈਵੇਅ ਪੈਟਰੋਲ, ਸਵੈਟ ਅਤੇ ਐਫ ਡੀ ਆਈ ਦੇ ਬਾਵਰਦੀ ਤੇ ਬਿਨਾ ਵਰਦੀ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਹਿਮ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਸਨਾਈਪਰ ਡਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਰਾਹੀਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

-ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਪੁੱਜੀਆਂ ਸਨ। ਸਰੀ-ਐਬਟਸਫੋਰਡ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕ ਉਚੇਚਾ ਪੁੱਜੇ ਸਨ।

-ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪੁਖਤਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਨ। ਸੰਗਤ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵੇਖਿਆਂ ਬਣਦਾ ਸੀ।

-ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ

ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਨਾਮ ਅਖੌਤੀ ਖਾੜਕੂ

ਜੇ ਕੁਝ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਬਹੁਤ ਮੰਦਰਾਗਾ ਹੋਇਆ। ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਸਨ? ਕੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲਈ ਗਈ ਸੀ? ਮੰਦਿਰ ਬਾਹਰ ਰੋਸ-ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਿਉਂ? ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਉਂ

ਕਰਨ 'ਚ ਮੋਹਰੀ ਰੋਲ ਹੈ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਾਮ ਜੋ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਾਹਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਉਹ ਸਧਾਰਣ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ... ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਜੁੜੀ ਸੀ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਮੌਕੇ ਸ਼ਬਦ-

ਦਾਖਲ ਹੋਏ? ਕੀ ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਰਨ ਵਰਗੇ (ਜੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ) ਨਿੱਜੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਲਈ ਸੀ?... ਵਗੈਰਾ ਤਮਾਮ ਸਵਾਲ ਹਨ।

ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਜੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਾਂ ਟੋਰਾਂਟੋ (ਬਰੈਂਟਨ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਹਾਸਾ-ਠੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਬੰਦੇ ਪਛਾਣਣ ਦੀ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਰਾ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਤੇ ਸੁਧ ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ ਸੁਣਨ ਲਈ...ਕੀ ਟੋਰਾਂਟੋ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਗੱਲ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਜਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣੇ ਹਨ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ... ਵੱਖਰਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਰਾਜਸੀ ਏਜੰਡਾ ਹੈ...ਜੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ... ਵੱਖਰਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਚਾਹਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ... ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਹਮਾਇਤੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੰਗ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਏਜੰਡਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ।

ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿਚ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਮੌਕੇ ਕੁਝ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲੇਭੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਨਾਹਰੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਆਮ ਸਿੱਖ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ... ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਮਰੀਕਾ/ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਜੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰੋ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ-ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਾਨੂੰਨ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਛਾਣਣ ਅਤੇ ਬੁੱਕਲ ਦੇ ਸੱਪ ਮਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੈਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਲੰਬੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਵੱਖਰਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜ (ਖਾਲਿਸਤਾਨ) ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਉੱਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਾਹਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਹੜੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਬਹੁ ਦੇਸ਼ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਏਜੰਟ ਹਨ। —ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਲੇਖ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦਿਨ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਿੱਖ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਸੀ। ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ/ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਦੇਸਤ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਲੂ

-ਹਰਜਿੰਦਰ ਦੁਸਾਂਝ

ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਮਤਾ ਹੋਇਆ ਪਾਸ

ਲਾਹੌਰ (ਇਲਿਆਸ ਘੁੰਮਣ): 29 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਮਤਾ ਸਰਬ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਤੇ ਨੂੰ ਅਸੰਬਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭ ਉਪਰਾਲਾ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜਾਵੇਦ ਐਮ.ਪੀ.ਏ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਸਪੀਕਰ ਮਲਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ 371 ਕੁਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਅਸੰਬਲੀ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੇ ਵੀ 108 ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਉਹ ਪੇਂਡੂ ਵੋਟਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਇੱਧਰ ਆ ਵਸੇ ਸਨ।

ਇਸ ਮਤੇ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਜਨਾਬ ਮਲਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕਸੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫੀ ਕਵੀ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਹਨ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਖੇ ਉਹਦਾ ਬਣਦਾ ਸਥਾਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜਾਵੇਦ

ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 12,880 ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ, 2,670 ਮਿਡਲ, 1,738 ਹਾਈ ਅਤੇ 1,908 ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਨਾਬ ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਜਾਵੇਦ 2024 ਦੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨਵਾਜ਼ ਦੀ ਟਿਕਟ 'ਤੇ ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜਿੱਤੇ ਸਨ। ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸ ਹਲਕੇ 121 ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ

ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਮੋਹਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਵਿਚ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਦੀ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਦਸਰ ਇਕਬਾਲ ਬੱਟ, ਪ੍ਰੋ. ਤਾਰਿਕ ਜਤਾਲਾ, ਡਾ ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ, ਅਮਜਦ ਸਲੀਮ ਮਿਨਹਾਸ, ਦੀਪ ਸਈਦ, ਅਹਿਮਦ ਰਜਾ ਵੱਟੂ, ਅਫਜ਼ਲ ਸਾਹਿਰ, ਰਾਜਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਆਤਿਸ਼ ਕਿਆਨੀ, ਕਰਾਮਤ ਮੁਗਲ, ਪ੍ਰੋ ਏਜਾਜ, ਜਮੀਲ ਫਰੀਦੀ ਕੁਰੈਸ਼ੀ, ਬਿਲਾਲ ਮੁਦਸਰ ਬੱਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਘੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੇਵਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਕ੍ਰਦ੍ਰਜ ਗੁਰੂਘਰ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਲੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਈ

ਕ੍ਰਦ੍ਰਜ (ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ): ਬਦੀ 'ਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਲਾਈਟਾਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ

ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਪਰਮਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗਤ ਨੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਘੇ ਫਾਰਮਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਠ,

ਦੀਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਦੇ ਲਾਗਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕ੍ਰਦ੍ਰਜ ਦੇ ਗੁਰੂਘਰ ਵਿਖੇ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ

ਨੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾਈ। ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਤੱਟ ਵਰਤਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਾਗੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਕੇ ਦੀਵਾਲੀ ਮਨਾਈ। ਉਪਰੰਤ ਫਾਇਰਵਰਕਸ (ਪਟਾਕਿਆਂ) ਦੇ ਦਿਲਕਸ਼

ਫਾਰਮਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬੰਦੀਛੋੜ ਦਿਵਸ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। - ਨੀਟਾ ਮਾਛੀਕੇ / ਕੁਲਵੰਤ ਧਾਲੀਆਂ

ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਚੀਸ ਚੁਰਾਸੀ' ਅਤੇ 'ਨਾਰਥ ਪੋਲ' ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਫਗਵਾੜਾ: ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਉਘੇ ਵਾਰਤਾਕਾਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਚੀਸ ਚੁਰਾਸੀ' ਅਤੇ 'ਨਾਰਥ ਪੋਲ' ਸਫਰਨਾਮਾ ਫਗਵਾੜਾ

ਸੰਧੂ, ਉਘੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਹੀ, ਸੰਸਥਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਮਲੇਸ਼ ਸੰਧੂ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਲੋਕ ਮੰਚ 'ਤੇ ਗਹਿਰੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। 'ਚੀਸ ਚੁਰਾਸੀ' ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ੇ-ਬਿਆਂ ਸਾਦਗੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਹ 80 ਦੇ ਦਹਾਕੇ

ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਯੂਰਪੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਬ (ਯੂ.ਕੇ) ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ ਵਲੋਂ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਸਤਾਦ ਗਜ਼ਲਗੋ ਗੁਰਦਿਆਲ ਰੌਸ਼ਨ, ਉਘੇ ਗੀਤਕਾਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੰਗ, ਜੁਝਾਰਵਾਦੀ ਕਵੀ ਸੰਤ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਿੰ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਢਾਡੀ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ 'ਚੀਸ ਚੁਰਾਸੀ' ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਅਣਕਹੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਪੁਸਤਕ 'ਨਾਰਥ ਪੋਲ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮੁਕੱਟ' ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਰੋਚਕ ਸਫਰਨਾਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566
E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

For Emergency
Call anytime at
847-436-9010

EARLY BIRD SALE!!!!

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

Domestic fares available

THE BAINS FIRM

Manpreet S. Bains

Personal Injury and Wrongful Death Attorneys

Case Results*

\$10 MILLION
Motorcycle vs. Truck Collision

\$8 MILLION
Wrongful Death

\$5.25 MILLION
Traumatic Brain Injury

\$1.1 MILLION
Burn Injury

\$1.1 MILLION
Pedestrian vs. Motor Vehicle Collision

*Past Performance Not a Guarantee of Future Results

WILLIAM E. WEISS
Of Counsel

Offices in San Francisco and Union City

No Fees Unless Recovery for Your Injuries is Made

CONTACT US AT:
Phone: (510) 474-0028 • E-mail: info@thebainsfirm.com
www.thebainsfirm.com

ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ 1100 ਭਾਰਤੀ ਡਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ 1,100 ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਤਨ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਮੈਕਸਿਕੋ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਰਾਹੀਂ ਮੁਲਕ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਮੁਤਾਬਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹੋਮਲੈਂਡ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਸਰਹੱਦੀ ਅਤੇ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਕ ਸਕੱਤਰ ਰੌਇਸ ਬਰਨਸਟੀਨ ਮੌਰੇ ਨੇ ਆਨਲਾਈਨ ਮੀਡੀਆ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਅਮਰੀਕੀ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ 2024 'ਚ, ਜੋ 30 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੁਲਕ ਨੇ 1,100 ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।" ਮੌਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਕੋਲ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ। ਉੱਝ ਮੌਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 22 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਚਾਰਟਰਡ ਉਡਾਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰੀ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਕਰੀਬ 100 ਵਿਅਕਤੀ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਮੌਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਸਾਰੇ ਬਾਲਗ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬੱਚਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਡਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ 1,100 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੌਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਕਸਿਕੋ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਰਾਹੀਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰਾ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਮੁਲਕ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਇਜ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਗੰਭੀਰ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਲਕ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਾਰਟਰਡ ਉਡਾਣਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਵਤਨ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਆਨਲਾਈਨ ਵੀਜ਼ਾ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਮੋਹਸਿਨ ਨਕਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੂ.ਕੇ., ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਲਕ 'ਚ ਪਹੁੰਚਣ ਉੱਤੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁਫਤ ਆਨਲਾਈਨ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਨਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ 44 ਮੈਂਬਰੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਫਦ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਕਈ ਸਿੱਖ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸਥਾਨ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪਰਮਿਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਬਿਆਨ ਮੁਤਾਬਕ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਨਕਵੀ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਵੀਜ਼ਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ, ਕੈਨੇਡੀਆਈ ਅਤੇ ਯੂਕੇ ਦੇ ਪਾਸਪੋਸਟ ਵਾਲੇ ਆਨਲਾਈਨ ਅਪਲਾਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 30 ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਫੀਸ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਵੀਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਹੈ। ਨਕਵੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਮੁਕੱਦਸ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਹੈ।

Homeopathicvibes

Harminder Singh Gill

Homeopathic Consultant and Practitioner

D.H.M.S; B.C.I.H
(Ex Homeopathic Medical officer Punjab Govt.)

Now we have two locations:
940 E. El Camino Real, Sunnyvale, CA 94087
39039 Paseo Padre Pkwy, Suite# 209 (upstairs), Fremont, CA 94538

We also do Virtual appointments for long distance patients.

Ph: (408) 737-7100

www.homeopathicvibes.com

We sell and ship homeopathic remedies through out North America.

ਗਲੋਬਲ ਮਲਟੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼, ਲੈਬਰੋਪ

ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ

ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਇੱਕੋ ਛੱਤ ਥੱਲੇ

SAME DAY

ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਲੇਟ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ

DPF Cleaning ਅਤੇ Baking

ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

STOCKTON ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ

ALIGNMENT SHOP

- 3 Axle Alignment \$199
- Trailer Alignment \$150

Grand Opening
Special Price for Truck Wash

ਗਲੋਬਲ ਮਲਟੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੀ ਨਵੀਂ ਲੋਕੇਸ਼ਨ STOCKTON ਵਿਚ HIGHWAY 4 ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਦੀਕ

1950 E Miner Ave.
Stockton, CA 95205

Ph: 209.982.9996

FAX: 209.982.9997

www.globalmultiservices.com   info@globalmultiservices.com

REPAIR SHOP

ਟਰੱਕ ਤੇ ਟਰੇਲਰ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Oil Change, Brakes, Engine Work, Tune Up, Transmission & Clutch ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ Truck Alignment ਦਾ ਕੰਮ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 500+ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ-ਭੁੱਲ੍ਹੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ, ਟਰੱਕ-ਟਰੇਲਰ Wash ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

TEL: 209.547.9210

FAX: 209.547.9211

REGISTRATION SERVICES

ਟਰੱਕਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਜਿਵੇਂ IFTA, CA#, MCP, 2290, ICC, BOC III, NM & Kentucky Permit, DOT Fuel Tax, Corporation Filling ਅਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਲੇਟਾਂ Same Day Service ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪਲੇਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਤੁਰੰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ DOT Compliance, DOT Audit ਵਿਚ ਵੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

TEL: 209.982.9996

FAX: 209.982.9997

Punjab Times
Established in 2000
25th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Founder Editor:
Amolak Singh Jammu
Managing Editor
Jaspreet Kaur
Astt. Editor
Amrit Pal Kaur

Photographer
Kamaljit Singh Viridi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists
Gurbakhsh Singh Bhandal
Buta Singh
Tarlochan Singh Dupalpur
Correspondents
California
Ashok Bhaura

New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Postmaster: Please send
address changes to Punjab Times,
20451 N. Plum Grove Rd., Palatine,
IL 60074

Distributed in:
California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 130 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ
ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ
ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ
ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ
ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਪੇ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ
ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ
ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ
ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.

Sameway Punjab Times
does not necessarily endorse
the claim made in the
advertisement published in
Punjab Times.

**All disputes subject to
Chicago jurisdiction.**

ਭਾਰਤ-ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਵਾਦ ਹੋਰ ਵਧਿਆ

ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਝੜਪਾਂ ਨੇ ਚਿੰਤਾ ਵਧਾਈ

ਬਰੈਂਪਟਨ (ਕੈਨੇਡਾ): ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਵਿਵਾਦ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਹੁਣ ਇਥੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਲਕੀਰਾਂ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਅੱਗੇ ਹੋਈ ਹਿੰਸਕ ਝੜਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਰੋਸ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਰੈਲੀ ਕੀਤੀ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਉਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਖਿੱਚ-ਧੂਹ ਵੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਖਿੱਚਧੂਹ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਪੀਲ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ (ਸਾਰਜੈਂਟ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹੀ) ਨੂੰ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੋਤਾਹੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਸਰੀ ਅਤੇ ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿਚ 3-3 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗਲੀ ਜਾਂਚ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਵੱਲੋਂ ਫਿਰਕੂ ਰੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਂਸਲੇਟ ਅਮਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸੁਵਿਧਾ ਕੈਂਪ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਦਾ ਹੈ।

ਸੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਸਮੂਹ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਸਮਰਥਕ ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲੇਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਐਲਾਨੀ

ਫੇਰੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੌਂਸਲਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਬਾਹਰੀ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਆਫ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਿਤ ਹਮਲੇ ਸੰਘਰਸ਼

ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਤਣਾਅ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਿਘਾਰ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਉਪ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਡੇਵਿਡ ਮੋਰੀਸਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿੱਢੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਉਤੇ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਥੇ ਗਰਮਖਿਆਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਾਜ਼ਾ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਟਰੂਡੋ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕਾਰਕੁਨ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਦੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਟੁੱਟ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀ ਸਮੂਹਾਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹੈ।

ਜਸਵੀਰ ਗੜੀ ਨੂੰ ਬਸਪਾ 'ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ, ਅਵਤਾਰ ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਜਲੰਧਰ: ਬੁਰਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੜੀ ਨੂੰ 'ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ' ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਸਪਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੜੀ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਹੋਈ ਪਾਰਟੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੜੀ ਨੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਉਤੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਰਟੀ

ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਬਸਪਾ ਸੂਤਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਸੁਪਰੀਮੋ ਕੁਮਾਰੀ ਮਾਇਆਵਤੀ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਬਸਪਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਬਾਬੂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਨੇ ਵੀ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਗੂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਰੀਮਪੁਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਬਸਪਾ ਨੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ।

ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੜੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ ਮੰਨਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਸਪਾ ਆਗੂ ਬੈਨੀਵਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਖੁਲਾਸੇ ਜਲਦੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਮੁਲਤਾਨੀ ਕੇਸ: ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਖਿਲਾਫ ਸੁਣਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ

ਮੁਹਾਲੀ: ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਤੇ ਜੂਨੀਅਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ 33 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰੋਂ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਕੇ. ਆਈ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚਲਾਨ ਅਤੇ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਚਲਾਨ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਤੋਂ ਛੇਟ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੂੰ ਮੁਹਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਸੈਣੀ ਖਿਲਾਫ ਪੇਸ਼ ਚਲਾਨ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਧਨੋਆ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕਰੀਬ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ 26 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਨੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਸੁਣਵਾਈ 'ਤੇ

ਸਟੇਅ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗਵਾਹੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਟੋਰ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 302, 384, 201, 344, 330, 219 ਅਤੇ 120-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਰਚਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਿੱਟ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰਿਤ ਦਸੰਬਰ 2020 ਵਿਚ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਨੇ ਕਰੀਬ 500 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਵਿਚ 47 ਗਵਾਹ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਅਦਾ ਮੁਆਫ਼ ਗਵਾਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਸਾਬਕਾ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹਰ ਸਹਾਏ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਉਪਰੰਤ ਬੇਗੁਨਾਹ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ: ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ 'ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ' ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵੱਲੋਂ 'ਗੈਰ-ਨਿਆਇਕ ਕਤਲਾਂ ਦੀ 40 ਸਾਲਾ ਗਾਥਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਰੂਪ' ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਸਣੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਹੇਠ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਮਿਤ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਟਰੂਡੋ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੈਰ-ਨਿਆਇਕ ਕਤਲਾਂ

ਪਿੱਛੇ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੱਥ ਹੋਣ ਦੇ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੱਠਜੋੜ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰ ਮੁਲਕ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ੁਆਬ-ਤਲਬੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰਨ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ
ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌਤਾ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਅਮਰ ਕਾਰਪੇਟ)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਹਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ
ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ
ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ (ਹੈਪੀ ਹੀਰ)
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

ਜਥੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਚ ਸਰਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਉਤੇ ਫਿਕਰਮੰਦੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਰੀ ਸੰਦੇਸ਼ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਵਾਨੀ, ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਤਜਾਰਤ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਫਿਕਰ ਜਤਾਇਆ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਸੀ ਮਤਭੇਦ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵੀ ਫਿਕਰ ਜਤਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਅਤੇ ਡੂੰਘੇ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓਰੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਥ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਖਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ

'ਤੇ ਆ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਵੰਧ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ, ਜੋ ਕਦੇ ਪੰਥਕ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜੋਕੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਸੁਰਜੀਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਵੇ।

ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਦੱਸਿਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ 'ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਘਟਣ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਬੇਯਕੀਨੀ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਾਹਰੀ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਡੈਮੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਢਾਂਚਾ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਬਣ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖੀ ਨਤੀਜੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੰਭਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੋਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਅਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ, ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਤਰਨਾ ਦਲ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿੰਟੋਵੱਡ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ 'ਚ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਹੀ: ਮੰਡ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਕੌਮੀ ਹਿੰਦਾਂ ਲਈ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ। ਉਹ 'ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ' ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਲਈ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਰੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮੰਡ

ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਜਿਹੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਅਤੇ 'ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ' ਆਏ ਹਨ, ਲਗਭਗ 40 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਤੇ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲਏ ਭਾਈ ਮੰਡ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ

ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ

ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਦੂਜੇ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਤੱਕ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰਨਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਅਤੇ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਸਵਾਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਸਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਵੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਅਜੋਕੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਧੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਹਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਆਪਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਥਕ ਹਿੰਦਾਂ ਲਈ ਆਪਸੀ ਮਤਭੇਦ ਭੁਲਾ ਕੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਵੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ।

ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਜ਼ਖਮ 40 ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹੇ: ਧਾਮੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਸਹਿ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਜ਼ਖਮ 40 ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਵੰਬਰ 1984 'ਚ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝੰਡਾ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ

ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਮੌਕੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ

ਸਹਿ ਉਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਮਾਨਵਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਅਣਮੁੱਖੀ ਕਾਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਕਦੇ ਵੀ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜੂਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਲਿਆਣ, ਆਨਰੇਰੀ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੰਨਣ, ਮੈਂਬਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿੰਟੋਵੱਡ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੰਘ ਬੂਰ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਹਰਜਪ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ, ਬੀਬੀ ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਕਾਲੜਾ, ਸਕੱਤਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਥਰੇਵਾਲ, ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਧੰਗੋੜਾ, ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾਲਾ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਵੰਬਰ 1984 ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ 'ਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਹੀਦਗੰਜ ਸਾਹਿਬ (ਤਿਲਕ ਵਿਹਾਰ) ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਸਹੀਦਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਲਈ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ 1984 ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼, ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਵੱਈਏ 'ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 1984 ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਤੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਪੜਚੋਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੀ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਦਕਿ 2002 ਦੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।"

ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਪ੍ਰਤੀ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ: ਫੂਲਕਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ 'ਚ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਪ੍ਰਤੀ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ 40ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਮੌਕੇ ਇਥੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੀ ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 33 ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਹਰਕਤ 'ਚ ਆਈ, ਜਦੋਂ ਜਸਟਿਸ ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਕਈ ਕੇਸ ਦੁਬਾਰਾ ਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਏ ਪਰ ਪੀੜਤ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ, 1984 ਨੂੰ ਹੱਤਿਆ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 17 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 17 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 13 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਖਿਲਾਫ਼ ਦੋਸ਼ ਆਇਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਟਾਈਟਲਰ 'ਤੇ ਪੁਲ ਬੰਗਸ਼ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ

'ਪੀੜਤ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ'
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਐਡਵੋਕੇਟ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਏ ਪਰ ਪੀੜਤ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ, 1984 ਨੂੰ ਹੱਤਿਆ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 3 ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 17 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ 40ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਫੂਲਕਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪੀੜਤ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਬਣਾਏ ਵੀਡੀਓ ਕੁੱਲ 20 ਲੜੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 12 ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਬਾਕੀ 8 ਲੜੀਵਾਰ 9 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ

ਜਾਣਗੇ। ਲਘੂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ, ਸਭ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ, ਕਮਲਨਾਥ ਵੱਲੋਂ ਰਕਾਬਗੰਜ 'ਤੇ ਹਮਲਾ, ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ, ਰਾਮ ਵਿਲਾਸ ਪਾਸਵਾਨ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਬਦਲੇ ਫੂਕਿਆ ਗਿਆ ਘਰ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਰ ਕਮਿਸ਼ਨ-ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ, ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਦੀ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਨਿੱਜੀ ਸਟੋਰੀ ਸਮੇਤ ਨਾਨਾਵਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਐਚ.ਕੇ.ਐੱਲ ਭਗਤ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ, 1984 ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਹਿੰਸਾ ਵਰਗੇ ਕਈ ਮੁੱਦੇ ਉਭਾਰੇ ਗਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਸ਼ਹਿਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਫੀ ਵਧ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਏ.ਕਿਊ.ਆਈ.) 'ਖਰਾਬ' ਅਤੇ 'ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ' ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਏ.ਕਿਊ.ਆਈ. 'ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ' ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਾਲਤ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਖਰਾਬ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੈ।

ਵਾਧੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਸ਼ਹਿਰ ਹਰਿਆਣਾ ਜਦਕਿ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਏ.ਕਿਊ.ਆਈ.) 369 ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਦਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਏ.ਕਿਊ.ਆਈ. 316 ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਿਹਾ ਜਿੱਥੇ ਏਕਿਊਆਈ 339 ਰਿਹਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਜੀਂਦ ਤੇ ਕਰਨਾਲ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾਨਗਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਏਕਿਊਆਈ 339, 306 ਤੇ 334 ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਟਿਆਲਾ 'ਚ ਏਕਿਊਆਈ 244, ਜਲੰਧਰ 'ਚ 266, ਖੰਨਾ 'ਚ 201, ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ 'ਚ 204, ਬਠਿੰਡਾ 'ਚ 142 ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਏਕਿਊਆਈ 271 ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 379 ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 66 ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੰਗਰੂਰ 'ਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (50), ਬਠਿੰਡਾ (28), ਮੋਗਾ (26), ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਮਾਨਸਾ (21-21), ਲੁਧਿਆਣਾ (15), ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (14), ਮੁਕਤਸਰ (11) ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ। ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੈਮਾਨੇ ਅਨੁਸਾਰ 201 ਤੋਂ 300 ਵਿਚਾਲੇ ਏ.ਕਿਊ.ਆਈ. ਨੂੰ 'ਖਰਾਬ', 301 ਤੋਂ 400 ਨੂੰ 'ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ' ਅਤੇ 401 ਤੋਂ 500 ਨੂੰ 'ਗੰਭੀਰ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਡਾਣਾਂ ਦਾ ਰੁਟ ਬਦਲਣ ਕਾਰਨ ਮੁਸਾਫਰ ਹੋਏ ਪਰੇਸ਼ਾਨ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਦੀਵਾਲੀ ਮਗਰੋਂ ਛਾਈ ਧੁੰਦ ਧੁੰਦ ਦਾ ਅਸਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਵੇਰੇ ਦਿਸਣ ਹੋਂਦ ਘਟਣ ਕਾਰਨ ਇਕ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਤੋਂ ਦੋ ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲ ਮੋੜਨਾ ਪਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਇਕ ਉਡਾਣ ਦੁਬਈ ਤੋਂ ਆਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਵੇਰੇ 7.40 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਤਰਨਾ ਸੀ। ਦੋ ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਮੁੰਬਈ ਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸਵੇਰੇ 7.55 ਤੇ 11.15 ਵਜੇ ਉਤਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਉਡਾਣਾਂ ਵਿਸਤਾਰਾ ਕੰਪਨੀ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਘਣੀ ਧੁੰਦ ਧੁੰਦ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਉਡਾਣਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 15 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੇਰੇ 4 ਤੋਂ 5 ਵਜੇ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 9 ਤੋਂ ਰਾਤ 10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਦੀ ਸ਼ਾਮ 25-26 ਦਸੰਬਰ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ 31 ਦਸੰਬਰ, 2024 - 1 ਜਨਵਰੀ, 2025 ਨੂੰ 11.55 ਤੋਂ 12:30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਘਟੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਾਤ 8 ਵਜੇ ਤੋਂ 10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹਰੇ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਲੋਕ ਰਾਤ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੀਵਾਲੀ, ਗੁਰਪੁਰਬ, ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਹਰੇ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਧੁੰਦਾਂ ਦੀ ਮੋਟੀ ਪਰਤ ਛਾਈ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਸੂਚਕ ਅੰਕ (ਏ.ਕਿਊ.ਆਈ.) 'ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ' ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ 362 ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਲੀ ਦੌਰਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਪਟਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਐਤਕੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਦੀ ਕਾਲਾਬਾਜ਼ਾਰੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮੁਸ਼ਤੈਦੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਹਾੜੀ ਸੀਜਨ ਲਈ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਤੇ ਹੋਰ ਖਾਦਾਂ, ਮਿਆਰੀ ਬੀਜਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਲਈ ਉੱਡਣ ਦਸਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਟੀਮਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਮੰਤਰੀ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁੱਡੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੀਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਭੰਡਾਰਨ, ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਕਾਲਾਬਾਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਤੇ ਹੋਰ ਖਾਦਾਂ ਨਾਲ ਬੇਲੋੜੇ ਕੈਮੀਕਲਾਂ ਦੀ ਟੈਗਿੰਗ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਟੀਮਾਂ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਸਤਾਂ ਦੇ

ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਉੱਡਣ ਦਸਤੇ ਪਰਚੂਨ ਅਤੇ ਬੋਕ ਡੀਲਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੀਜਾਂ, ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਰੋਟਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ 2,063 ਨਮੂਨੇ ਲਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਗਲਤ ਬ੍ਰਾਂਡਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 43 ਫਰਮਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੇ 1751 ਨਮੂਨੇ, ਬਾਇਓ ਖਾਦਾਂ ਦੇ 100 ਨਮੂਨੇ

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਸਮੇਂ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਕਾਲਾਬਾਜ਼ਾਰੀ ਖਿਲਾਫ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਕੌਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਲਈ ਵੱਡਾ ਸੰਕਟ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ 15-20 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜਿਣਸ ਵੇਚਣ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾ ਹੀ ਖਰੀਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਿਫਟਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਰੁਸਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੇ 40 ਨਮੂਨੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਮਿਸਬ੍ਰਾਂਡਿਡ ਵਾਲਿਆਂ 48 ਫਰਮਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤਿੰਨ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰਜ਼. ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਖੁੱਡੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਇਕ ਟੀਮ ਨੂੰ ਬੀਜਾਂ, ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਤੇ ਸਪਲਾਈ 'ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਟੀਮਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਖੇਤੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਵੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜ 'ਆਪ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ: ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਹਲਕਾ ਚੌਬੇਵਾਲ ਤੋਂ ਇੰਚਾਰਜ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਕੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਦੇ ਕਰੀਬੀ ਸਾਥੀ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ 'ਆਪ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਯੂਥ ਵਿੰਗ ਚੌਬੇਵਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਧਾਇਕ ਰਾਮ ਰਤਨ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਤੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਚੌਬੇਵਾਲ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੌਬੇਵਾਲ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਟਿਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬਸਪਾ ਆਗੂ ਰਣਜੀਤ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੂੰ ਟਿਕਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਾਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਲਕੇ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਪਰਿਵਾਰ ਜੋ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ 'ਆਪ' ਨਾਲ ਜੁੜਨਗੇ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਚ ਇਕਦਮ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ

ਪਟਿਆਲਾ: ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਚ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ 587 ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ। ਖਿੱਤੇ 'ਚ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੋਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚ ਹਵਾ 'ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ' ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਚ ਪੁੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਹਵਾ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੂਚਕਅੰਕ (ਏਕਿਊਆਈ) 352 ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਕੜਾ ਆਉਂਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹੋਰ ਵੱਧ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਕਣਕ ਬੀਜਣ ਦਾ ਸੀਜਨ (1 ਤੋਂ 15 ਨਵੰਬਰ) ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਖੇਤ ਤਿਆਰ

ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 3537 ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 1071 ਘਟਨਾਵਾਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਦਕਿ 484 ਘਟਨਾਵਾਂ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਪਰੀਆਂ। ਸੰਗਰੂਰ 'ਚ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 79

ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਜਦਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ 'ਚ 70 ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਰਨ ਤਾਰਨ 'ਚ 59, ਮਾਨਸਾ 'ਚ 47, ਕਪੂਰਥਲਾ 'ਚ 43 ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚ 40-40 ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਆਦਰਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਕਾਫੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਬਿਨਾਂ ਸਾੜੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਏਕਿਊਆਈ ਵੀ ਮਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ

ਪਰਾਲੀ ਮਾਮਲਾ: ਕਿਸਾਨ ਵੱਲੋਂ ਨੋਡਲ ਅਫਸਰ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ
ਲੰਬੀ: ਖੇਤੀ ਮੰਤਰੀ ਖੁੱਡੀਆਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਲੰਬੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਤਿੰਗਖੇੜਾ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੇ ਨੋਡਲ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਘਟਨਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿਲਿਆਂਵਾਲੀ (ਆਰਜੀ) ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੁੱਜੀ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਸਾਨ ਵੱਲੋਂ ਪਾਵਰਕੌਮ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਲਾਈਨਮੈਨ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਨੋਡਲ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਪਿੰਡ ਵਤਿੰਗਖੇੜਾ ਵਿਖੇ ਤਾਇਨਾਤ ਹੈ, ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਘਟਨਾ ਕੇਮਰੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਾਲੀ ਸਾੜ-ਫੂਕ ਦੀ ਆਈ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਰਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਨੋਡਲ ਅਫਸਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਤਤਾਲ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ।

'ਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਏਕਿਊਆਈ 352 ਅੰਕ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਜਦਕਿ 109 ਅੰਕ ਨਾਲ ਬਠਿੰਡਾ 'ਚ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਿਹਤਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਚਲਾਏ ਗਏ ਪਟਾਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਪਟਿਆਲਾ 'ਚ ਹਵਾ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਹੋਰ ਵਿਗੜੇ

ਓਟਵਾ: ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਪ ਮੰਤਰੀ ਡੇਵਿਡ ਮੋਰੀਸਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ, ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਣ ਅਤੇ ਖੁਫ਼ੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਮੋਰੀਸਨ ਨੇ ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ' ਕੋਲ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਖ਼ਬਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਮੋਰੀਸਨ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, "ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਉਹੋ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਉਹੋ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ।" ਮੋਰੀਸਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਦਖਲ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਲੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਬੂਲੀ ਹੈ। ਉਂਜ ਮੋਰੀਸਨ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ

ਕਥਿਤ ਸਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਓਟਵਾ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਸਫ਼ਾਰਤਖਾਨੇ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦਾ ਫੋਰੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਦੀ ਕੌਮੀ

ਸ਼ਾਹ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਦੱਸਿਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੰਝਰ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ 'ਚ ਹੱਤਿਆ ਮਗਰੋਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ 'ਚ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਘਾਹ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਬਾਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਸਬਦਾਂ 'ਚ ਵਿਰੋਧ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਅਤੇ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਰਣਧੀਰ ਜੈਸਵਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਸਖ਼ਤ ਸਬਦਾਂ 'ਚ ਵਿਰੋਧ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਥਾਲੀ ਡਰੋਈਨ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਕੋਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿਪਲੋਮੈਟਿਕ ਚੈਨਲਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਕਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜੋ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ

ਲਾਰੈਂਸ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਡਰੋਈਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹੱਤਿਆ, ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਸਕ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਜਾਰੀ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ 15 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਰੂਸ ਦੇ ਫੌਜੀ-ਉਦਯੋਗਿਕ ਬੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਕੁੱਲ 275 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 15 ਭਾਰਤੀ ਹਨ। ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਬਿਆਨ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੀਨ, ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ, ਥਾਈਲੈਂਡ ਅਤੇ ਤੁਰਕੀ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਰੂਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਉਪ ਸਕੱਤਰ ਵੈਲੀ ਅਡੋਯੋਮੋ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਯੂਕਰੇਨ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਅਨੈਤਿਕ ਜੰਗ ਲਈ ਰੂਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ।" ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਰੂਸੀ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਰੱਖਿਆ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਤੇ ਰੂਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖੀ ਉਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਓਕਲਾਹੋਮਾ 'ਚ ਤੂਫਾਨ ਕਾਰਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ

ਓਕਲਾਹੋਮਾ: ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜ ਓਕਲਾਹੋਮਾ 'ਚ ਆਏ ਭਿਆਨਕ ਤੂਫਾਨ ਤੇ ਵਾਵਰੋਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਕਈ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਉੱਡ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘਰਾਂ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਛੇ ਜਣੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਾਸਲ ਹੋਈ

ਸਾਈਬਰ ਰਿਪੋਰਟ: ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਚ ਪਾਇਆ

ਓਟਵਾ: ਭਾਰਤ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਰਮਿਆਨ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਈਬਰ ਧਮਕੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੂਝਾਅ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਾਈਬਰ ਬਰੈੱਟ ਅਸੈਸਮੈਂਟ 2025-2026 (ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਏ. 2025-2026) ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਚੀਨ, ਰੂਸ, ਈਰਾਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਕੋਰੀਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਪੰਜਵੇਂ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਨਾਲ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਖ਼ਿਲਾਫ਼

ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਐਨ.ਸੀ.ਟੀ.ਏ. 2025-2026 ਰਿਪੋਰਟ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸਾਈਬਰ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ 30 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਸਾਈਬਰ ਸਕਿਓਰਿਟੀ (ਸਾਈਬਰ ਸੈਂਟਰ) ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਰਿਪੋਰਟ ਹਰ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਝਾਰਖੰਡ 'ਚ ਸਾਂਝਾ ਸਿਵਲ ਕੋਡ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗੀ ਭਾਜਪਾ: ਸ਼ਾਹ

ਰਾਂਚੀ: ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਜਪਾ ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਚ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਈ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਾਂਝਾ ਸਿਵਲ ਕੋਡ (ਯੂ.ਸੀ.ਸੀ.) ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਜਨਜਾਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਚ ਆਗਾਮੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਚੋਣ ਮੈਨੀਫੈਸਟ 'ਸੰਕਲਪ ਪੱਤਰ' ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੇ ਖਦਾਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉੱਜੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰਾਂਚੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਚ ਸਾਂਝਾ ਸਿਵਲ ਕੋਡ ਲਾਗੂ

ਕਰੇਗੀ ਪਰ ਜਨਜਾਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਜੇਕਰ ਭਾਜਪਾ ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਚ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ 'ਸਰਨਾ ਧਰਮ ਕੋਡ' ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਫੈਸਲਾ ਲਵੇਗੀ। ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਾਰਟੀ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਝਾਰਖੰਡ 'ਚ 2.87 ਲੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਸਣੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪੰਜ ਲੱਖ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਤ ਪੱਤਰ ਲੀਕ ਦੀ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਤੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਸਪੇਨ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ 213 ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ

ਮੈਡਰਿਡ: ਪੂਰਬੀ ਸਪੇਨ ਵਿਚ ਮੋਰਲੇਧਾਰ ਮੀਂਹ ਮਗਰੋਂ ਅਚਾਨਕ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹ 'ਚ ਆਇਆ ਹਰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਹੀ ਪਲਾਂ 'ਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਹਨਾਂ, ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ-ਧੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਫਸੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਤੱਕ 213 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੀੜਤ ਪੂਰਬੀ ਵੈਲੋਸੀਆ ਖੇਤਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਈ ਲਾਪਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਠੱਪ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਗਾਰ ਅਤੇ

ਮਲਬਾ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਮਲਬੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ 'ਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਪੇਨ

ਦੀ ਕੌਮੀ ਮੌਸਮ ਸੇਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੀਵਾ 'ਚ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਐਨਾ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਜਿੰਨਾ ਪਿਛਲੇ 20 ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਪੇਨ 'ਚ 2022 ਅਤੇ 2023 'ਚ ਸੌਕਾ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਮੌਸਮ 'ਚ ਅਚਾਨਕ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਦਲਾਅ ਕਾਰਨ ਸੌਕੇ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਪੈਡਰੋ ਸਾਂਚੇਜ਼ ਨੇ ਰਾਹਤ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਂਚੇਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜੇਗੀ।

ਅਨਮੋਲ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦੀ ਹਵਾਲਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ

ਮੁੰਬਈ: ਮੁੰਬਈ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਗੈਂਗਸਟਰ ਲਾਰੈਂਸ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਅਨਮੋਲ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦੀ ਹਵਾਲਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਅਨਮੋਲ, ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ (ਐਨ.ਸੀ.ਪੀ.) ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਬਾਬਾ ਸਿੰਦੀਕੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਸਣੇ ਕੁਝ ਚਰਚਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹੈ। ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਅਨਮੋਲ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਇਹ

ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਮੁੰਬਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਅਪਰਾਧ ਸ਼ਾਖਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਗਠਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ (ਮਕੋਕਾ) ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰ

ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਭਗੋੜੇ ਅਪਰਾਧੀ ਅਨਮੋਲ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦੀ ਹਵਾਲਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਗਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਦਾਖ਼ਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੁੰਬਈ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅਨਮੋਲ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਦੀ ਹਵਾਲਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਲਾਰੈਂਸ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਅਤੇ ਅਨਮੋਲ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਨੂੰ 14 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਬਾਂਦਰਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬੋਲੀਵੁੱਡ ਅਦਾਕਾਰ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਦੇ ਗੈਲੇਕਸੀ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੋਈ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਘਟਨਾ 'ਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿੱਕੀ ਗੁਪਤਾ ਤੇ ਸਾਗਰ ਪਾਲ ਨੇ ਇਹ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨੂੰ ਕੁਮਾਰ ਬਿਸ਼ਨੋਈ, ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀਕ ਚੌਧਰੀ ਅਤੇ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਫਿਲਹਾਲ ਨਿਆਇਕ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਅਨੁਜ ਕੁਮਾਰ ਥਾਪਨ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਸਿੰਦੀਕੀ ਦੀ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਜੀਸ਼ਾਨ ਸਿੰਦੀਕੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 9 ਨਵੰਬਰ, 2024

ਵਧਦਾ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕ

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰੈਂਟਨ ਵਿਚ ਜੋ ਘਟਨਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੋਰ ਤਣਾਅ ਲਿਆਂਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਦੋ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਪਾੜਾ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਾਅ ਸੁਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਟੈਂਡ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਨਰਮਾਈ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹਰ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਵਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੋਲਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਬਰੈਂਟਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਲਈ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਤਰ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਕੌਮੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬਾਕਾਇਦਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਤਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸੂਈ ਭਾਰਤੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਸਖਤ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਅਜਿਹੀ ਤੋਹਮਤਬਾਜ਼ੀ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਗੱਲ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਉਪ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਡੇਵਿਡ ਮੌਰੀਸਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿੱਢੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਇਸੇ ਪਹੁੰਚ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਰੈਂਟਨ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਲਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਟਰੂਡੋ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਤਣਾਅ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਿਘਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਜਦੋਂ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਦੀ ਚੋਣ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਖਬਰ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਦੀ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਟਣ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਅਗਲੀਆਂ ਫੈਡਰਲ ਚੋਣਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੀਡਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਲੜੀਆਂ ਜਾਣ। ਉੱਝ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਅੰਕੜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੁਝ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਸਰਦਾਰ ਰੋਲ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮੁਲਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੋਣ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਲੜੀਵਾਰ ਵੰਗ ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ ਦੁਹਰਾਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਗੱਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਦਾਮਨ ਫੜਨ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਇਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਬਰੈਂਟਨ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਬਿਆਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉੱਝ, ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਇਹ ਰੋਸ ਅਕਸਰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ; ਇਸ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਲਗਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਜੀਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਿਥੇ ਯੋਗੀ ਆਦਿੱਤਿਆਨਾਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਪਾਲਾਬੰਦੀ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਲਡੋਜ਼ਰ ਨਿਆਂ ਤਹਿਤ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਜਬਰੀ ਘਰ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਗਈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਯੋਗੀ ਆਦਿੱਤਿਆਨਾਥ ਨੇ 'ਬਟੇਗੇ ਤੋ ਕਟੇਗੇ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ (ਆਰ.ਐੱਸ.ਐੱਸ.) ਦਾ ਮੁਖੀ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁਟਤਾ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਵਾਲ ਵੀ ਉਠਾਏ ਹਨ ਕਿ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਜਿਸ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਏਕੇ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਵੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਈ ਮੰਦਰ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਫਿਰਕੂ ਏਜੰਡਾ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਸੀਹਤਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੇਠ ਸੋਟਾ ਫੇਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਵੇ।

ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਿਹਾ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਚੁਕਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਖਰੀਦ ਏਜੰਸੀਆਂ ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਝੋਨਾ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ, ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀ
ਈਮੇਲ: n4navkiran@gmail.com

ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਜਦ ਲੋਕ ਦਸਹਿਰਾ, ਦੀਵਾਲੀ ਵਰਗੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਫਸਲ ਨਾ ਵਿਕਣ ਕਾਰਨ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਫਸਲ ਨਾ ਵਿਕਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਕਣਕ ਦੀ ਬੀਜਾਈ ਲਈ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦ ਦਾ ਨਾ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ 'ਅੰਨਦਾਤਾ' ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ 'ਜੈ ਜਵਾਨ ਜੈ ਕਿਸਾਨ' ਜਿਹੇ ਨਾਅਰੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਰੰਸੀ (ਨੋਟਾਂ) ਉੱਪਰ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨਾਜ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਪਰ ਆਖਿਰ ਕਿਹੜੇ

ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਝੋਨੇ ਦਾ ਸੀਜ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਚੁਕਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੀ। ਹੁਣ ਕਿਸਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਖਰਾਕ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਵੀ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੀ ਮੁੱਖ

ਸਾਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਪਰ ਯੂ-ਟਰਨ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਤਹਿਤ ਮੂੰਗੀ, ਮੱਕੀ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਪਤ ਵਾਲੀ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾ-44 ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੀ.ਆਰ.-126 ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ ਪੀ.ਆਰ.-126 ਦੀ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. 'ਤੇ ਖਰੀਦ ਨਾ ਹੋਣਾ ਮਸਲਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੜ ਵੱਟ ਗਈ ਹੈ। ਪੀ.ਆਰ.-126 ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਪਤ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਝਾੜ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਹੁਣ ਸ਼ੈਲਰ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਅੱਗੇ ਸਰਕਾਰ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਸ਼ੈਲਰ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਕੁਇੰਟਲ ਝੋਨੇ ਵਿਚੋਂ 67 ਕਿੱਲੋ ਚੌਲ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੀ.ਆਰ.-126 ਕਿਸਮ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਕੁਇੰਟਲ ਪਿੱਛੇ 60 ਤੋਂ 62 ਕਿੱਲੋ ਚੌਲ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ?

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਜਾਊ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਬਣਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਫਸਲੀ ਵੰਨ-ਸਵੰਨਤਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਲੋਕਿਨ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਫਸਲੀ ਵੰਨ-ਸਵੰਨਤਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਦਾ ਠੋਸ ਬਦਲ ਦੇਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰਾਹੀਂ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਤੱਕ ਅਨਾਜ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਵਿਕਸਤ ਮੁਲਕਾਂ ਤੱਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਾੜੀ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ 5.50 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖਾਦ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਕਣਕ ਅਤੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦ ਦਾ ਕੁਝ ਸਟਾਕ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦ ਨਾ ਭੇਜਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾ ਉਠਾਉਂਦੀ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਚੁਕਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਖਰੀਦ ਏਜੰਸੀਆਂ ਝੋਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਝੋਨਾ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਡੀ.ਏ.ਪੀ. ਖਾਦ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਸ ਸਭ ਲਈ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਸਮੇਤ 'ਆਪ' ਆਗੂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਧਰਨੇ ਉੱਪਰ ਬੈਠਦੇ ਪਰ ਇੱਥੇ ਉਲਟਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਤਨਜ਼ ਕੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸੜਕਾਂ ਰੋਕਣੀਆਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ'।

ਇਹ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ, ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕਿਸਾਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਪੱਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਕਾਰਨ ਫਸੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਖਿਲਾਫ ਤੋਹਮਤਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। 'ਡਬਲ ਇੰਜਣ' ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਗੈਰ-ਭਾਜਪਾਈ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਹੈ, ਉਸ ਕਾਰਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਝੋਨਾ ਵੇਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ 'ਚ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਖਰੀਦੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕਾਈ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ

ਮੰਤਰੀ ਇਹੋ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੇ-ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ?

ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਝੋਨੇ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਿਆ ਗਿਆ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦਾ ਟੀਚਾ 180 ਤੋਂ 185 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਮਿਥਿਆ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੁੱਢਰ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਤੱਕ 50 ਫੀਸਦੀ ਟੀਚਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਲੱਗਭੱਗ 90 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 43.82 ਲੱਖ ਮੀਟਰਿਕ ਟਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਚੁਕਾਈ ਹੋਈ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੋਲਿਆਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਗੈਰ-ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਵਿਚ ਪਏ ਵਿਘਨ ਕਾਰਨ ਕਈ ਥਾਈਂ ਵਪਾਰੀ ਮੌਕੇ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਕਾਟ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਕਿਸਾਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਤੈਅ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਏ। ਕੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਪਿਰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੀ? ਅੱਜ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਝੋਨਾ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਮੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਜਿਣਸ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਵਾਂ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਤਹਿਤ ਖਰੀਦ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਦੇ ਰਾਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ?

ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਵੱਢ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਾੜੀ ਦੀ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਪਛੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਦੇ ਝਾੜ ਉੱਪਰ ਪੈਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਢਾਈ

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਹਾਜ਼

ਚੋਣਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ

ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁੱਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਏ ਚੋਣ ਐੱਮ-ਐੱਲਿਆਂ ਦੀ। ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾ ਕਦੇ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਚੋਣ ਹੁੰਦੀ ਐ 'ਸ਼ਰਮੇ' ਤੇ ਜੈਲਿਆਂ' ਦੀ। ਪੈਂਦੀ ਜ਼ਿਮਨੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜ ਡਾਢੀ ਰੱਖੇ ਗੁੱਬ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੈਲਿਆਂ ਦੀ। ਕਰਕੇ ਛੁੱਟੀ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਲੱਗਦੀ ਅਮਲਿਆਂ-ਫੈਲਿਆਂ ਦੀ। ਗਲੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਲਈ ਫਿਰਦੀ ਏ 'ਫੌਜ' ਭਾਈ। ਮੁਫਤੀ 'ਫਕਣ-ਫਕਾਉਣ' ਦੇ ਸ਼ੌਂਕੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ 'ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਮੌਜ' ਭਾਈ!

ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਵਡਮੁੱਲੀ ਕਿਤਾਬ

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਬਦਲਾਉ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਬੇਕਸੂਰ ਨੌਜਵਾਨ ਉੱਪਰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਝੂਠਾ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦਾਸਤਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸਟੇਟ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ, ਮਨਮਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ, ਸੰਵੇਦਨਾਹੀਣ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਤੁਅੱਸਬੀ ਮੀਡੀਆ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮੈਡੀਕਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੇ। ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ' ਲਈ ਵੀ ਉਕਸਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਮੁਹੰਮਦ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਹੈ ਜੋ ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਸਤੀ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ 18 ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਕਰਾਚੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ 18 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ
ਫੋਨ: +91-94634-74342

ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦੂਤਾਵਾਸ ਵੀਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ.ਬੀ. ਦੇ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਇਸ ਅਣਭੋਲ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾ ਕੇ 'ਦੇਸ਼ ਖਾਤਰ' ਜਾਮੁਸੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾ ਲਿਆ।

ਆਪਣੀ ਕਰਾਚੀ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸਖ਼ਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾ ਖਿੱਚ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ; ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਏਜੰਟ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਖੁਫੀਆ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਉਹ ਉਸ ਨੇ ਅਟਾਰੀ ਬਾਰਡਰ ਉੱਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸਖ਼ਤ ਤਲਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਦਾ 'ਦੇਸ਼ ਧੌਰੀ ਜੁਰਮ' ਕਰ ਲਿਆ।

ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਅਣਭੋਲ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਭਤਕ ਕੇ ਖੁਫੀਆ ਅਧਿਕਾਰੀ 'ਗੁਪਤਾ ਜੀ' ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ' ਦਾ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ। 'ਗੁਪਤਾ ਜੀ' ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ 20 ਫਰਵਰੀ 1998 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰੋਂ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖੁਫੀਆ ਤਸੀਹਾ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹਫ਼ਤਾ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਲਫ਼ ਨੰਗਾ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ ਘ੍ਰਿਣਤ ਗਾਲੀ-ਗਲੋਚ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਚੌਢੇ ਪਾੜੇ, ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਝਟਕੇ ਦਿੱਤੇ, ਨਹੁੰ ਪੁੱਟੇ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੋੜਿਆ ਗਿਆ। ਝੂਠੀ ਕਹਾਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅੰਮੀ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਨਾਖਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲੈ ਲਏ। ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਅਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਉੱਪਰ ਦਸਖ਼ਤ ਕਰਵਾ ਲਏ, ਬੜੇ ਸਬੂਤ ਝੂਠੀ ਡਾਇਰੀ ਲਿਖਵਾਈ ਅਤੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦਾ ਝੂਠਾ ਜੁਰਮ ਮੀਡੀਆ ਕੈਮਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦੇ 19 ਕੇਸ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਦੇ ਕੁਝ ਕੇਸ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ; ਜਿਵੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦੀ ਗਰੋਹ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਬੇਕਸੂਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ-ਫੜ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਸੁੱਟਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਇਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ

'ਫਰੇਮਡ ਐਜ ਏ ਟੈਰਰਿਸਟ, ਮਾਈ ਫੋਰਟੀਨ ਈਅਰ ਸਟ੍ਰਗਲ ਟੂ ਪਰੂਵ ਮਾਈ ਇਨੋਸੈਂਸ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ 'ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਦਾ ਫਰਜ਼ੀ ਠੱਪਾ' ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਵੱਲੋਂ ਨੰਦਿਤਾ ਹਕਸਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੱਥੀਭੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ 13 ਸਾਲ 10 ਮਹੀਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕੀਤੇ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਦਰਦਨਾਕ ਦਾਸਤਾਨ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨੰਦਿਤਾ ਹਕਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਰਕੁਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1984 ਦੀ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਤੱਥ-ਖੋਜ ਰਿਪੋਰਟ 'ਦੋਸ਼ੀ ਕੌਣ ਹਨ' ਕਲਮਬੱਧ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਗਿਣ-ਮਿੱਥੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ।

ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿੱਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਵਾਹ ਲਾਈ ਪਰ ਵਿੱਤੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਨਾ ਸਕੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਿਸ਼ਤਾ ਦਾਰਾਂ, ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਬੰਦ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਬੇਵੱਸ ਅੱਬਾ ਦੇ ਸਾਲ

ਬਾਠਿਆਂ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਰੁਲਦਿਆਂ ਤਣਾਓ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰੁਖ਼ਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਕਰੂਰਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਮਿਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ

ਅੰਤਮ ਰਸਮਾਂ 'ਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਹਾਕਾ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਅੰਮੀ ਅਧਰੰਗ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮੰਜੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ। ਅਜਿਹੀ ਬੇਦਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਕਿਵੇਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਜਿਗਰੇ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਲ ਝੱਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 14 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੱਬਾ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤੀ ਪੈਰੋਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਖੌਤੀ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਤੁਅੱਸਬੀ ਰਵੱਈਏ ਦੀ ਗਵਾਹ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ/ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਝੂਠੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਸਨਸਨੀਖੇਜ਼ ਖ਼ਬਰਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਆਮਿਰ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਮੁਜਰਿਮ ਬਣਾ ਕੇ ਮੀਡੀਆ ਟਰਾਇਲ ਚਲਾਇਆ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ; ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਇਲਜ਼ਾਮ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹਨ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਂ 'ਕਸੂਰੀ ਕੋਠੜੀ' ਵਿਚ ਇਕੱਲਤਾ 'ਚ ਕੈਦ

ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕੰਬਲ ਨਾਲ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਲ੍ਹ

ਕਰੂਰ ਰਵੱਈਆ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਹੋਇਆ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਕਦਮ ਵਧ ਗਈ। ਦੂਜੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾ ਕੇ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਉੱਪਰ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗਿਣੀਠੀਠੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਫ਼ਸਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਜੱਜ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਵੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠੇ ਇਲਜ਼ਾਮਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਆਮਿਰ ਨੂੰ ਕਈ ਕੇਸਾਂ 'ਚੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਕਾਂਡ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਹੈ, ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੱਜ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਅਣਭਿੰਨ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਖੁਰਦੀ ਸੂਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂ

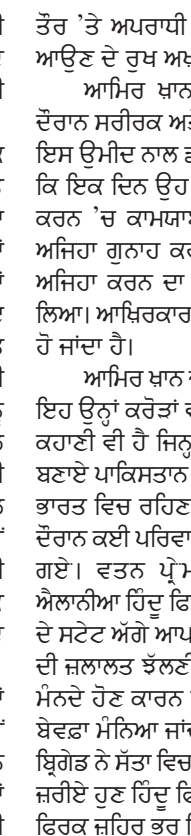
ਮੁਹੰਮਦ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਦਾ ਫਰਜ਼ੀ ਠੱਪਾ' ਦਾ ਮੁਖੜਾ, (ਐਨ ਉਪਰ) ਮੁਹੰਮਦ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਨੰਦਿਤਾ ਹਕਸਰ।

ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਮੰਨ ਕੇ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਦੇ ਰੁਖ਼ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਮਿਰ ਖਾਨ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਦੇ ਸੁਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ। ਆਖ਼ਿਰਕਾਰ ਉਹ ਕੇਸ-ਦਰ-ਕੇਸ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵਤਨਪੁਸਤ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵੰਡ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਪਰਿਵਾਰ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚ ਵੰਡੇ ਵੀ ਗਏ। ਵਤਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਐਲਾਨੀਆ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪੁਸਤ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਟੇਟ ਅੰਗੇ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਲਾਲਤ ਝੱਲਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਵਫ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਧੌਰੀ ਹਿੰਦੂਤਵ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰਤਰ ਜ਼ਰੀਏ ਹੁਣ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕੇ ਅੰਦਰ ਐਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਿਰਕੂ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਮੂਲੀ ਬਹਾਨੇ

ਮੁਹੰਮਦ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਇਹ ਕਮਾਲ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਡੀ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਕੜਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਦੁੱਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।... ਹੱਥੀਭੀਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਸੱਚੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਹਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਸਦੀਵੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। -ਡਾ. ਐੱਸ. ਮੁਰਲੀਧਰ (ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ)

ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ੀਸ਼ਾ

ਮੁਹੰਮਦ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਇਹ ਕਮਾਲ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਾਡੀ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਕੜਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਦੁੱਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।... ਹੱਥੀਭੀਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਸੱਚੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਹਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਸਦੀਵੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। -ਡਾ. ਐੱਸ. ਮੁਰਲੀਧਰ (ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ)

ਬਣਾ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂਨੀ ਹਜ਼ੂਮ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਟੇਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਨਾਲ ਢਾਹ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਜਾਓ' ਦੇ ਮਿਹਣੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2012 'ਚ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਮਿਰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਬਣੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਉਹ ਫਿਰਕਰਮੰਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਨੁਸ਼ਾ ਉਸ ਨੇ ਮੁਸਲਿਮ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਖ਼ਵਾਇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਯਤਨ ਵੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਕੱਟਤ ਧਾਰਮਿਕ ਨਾ ਬਣੇ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਲਈ ਡੂੰਘਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਵੇ।

ਆਮਿਰ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘੋਰ ਜਬਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ 'ਚ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੱਟਤਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੱਬਾ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ 'ਮਰਿਆ ਸਮਝ ਲਿਆ' ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇਲ੍ਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਆਮਿਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਬੀਜ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਖ ਕੈਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਈਦ ਦੇ ਮੌਕੇ ਖ਼ਤਰਾ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਉਸ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਅੰਦਰ ਦੁੱਧ ਦੇ ਪੈਕਟ ਤੇ ਖਾਣਪੀਣ ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਈਦ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾ ਨਾ ਰਹੇ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮੁੜ-ਵਸੋਬੇ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਗੁਸਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਿਆਂਪਸੰਦ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਕੇ ਬਦੀ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੜ ਰਹੇ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਕਾਫ਼ਲੇ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸੌਤੇ ਗਿਤਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਵਗੈਰਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਐਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਰੋਕ-ਟੋਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੇਕਸੂਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰ ਕੇ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੱਕ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾੜ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਹੈ: ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਸਾਲ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ ਜੋ ਇਸ ਰਾਜਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਏ। ਉਸ ਦਾ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਸਕੀਲ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਐਨਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਫਾਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੱਥੀਭੀਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜਾਗਰੂਕ ਹਿੰਸਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਕਰੂਰ ਫਿਰਕਰਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਸੜ ਰਹੇ ਕੈਦੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੁਹਿਰਦ ਹੋ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਨਾ ਸੜਨਾ ਪਵੇ। ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਏਜੰਡਿਆਂ ਤਹਿਤ ਲਈ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਡੱਕਣ ਅਤੇ ਇਸ ਖ਼ਾਤਰ ਕਥਿਤ ਸੁਰੱਖਿਆਤੰਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਦ ਬਣਾ ਕੇ ਵਰਤਣਾ ਬੰਦ ਕਰੇ।

ਮੇਰਾ ਭਰਾ, ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ

ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ, ਭੈਣ-ਭਰਾ, ਧੀ-ਪੁੱਤ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਗਾਂ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦਾ ਖੂਨ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਕਮਾਏ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਅਪਣੱਤ, ਮੋਹ, ਹਮਦਰਦੀ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰੋਲ ਬੇਗਰਜ਼ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਖਰੀਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਇਹ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਖਿੱਚ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਸਹਿਜ-ਭਾਅ ਹੀ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ-ਆਪ ਬਣੇ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਦੋਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਪਣੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੋ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੈ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਖੂਨ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹੈ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਮਾਇਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਦੋ ਕਨੇਡਾ ਆਏ ਹਾਂ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ ਤੇ ਉੱਕਾਰਪ੍ਰੀਤ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਦੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ

ਸਿੰਘ ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਦਿਮਾਗ ਇੱਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਸੀ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਵੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਪੱਤੀ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੇਡੀਓ ਲਿਆਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਟੀਵੀ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਟੀ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲਿਆਂਦਾ। ਕੁਝ ਸਿੱਖਦੇ ਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਏਨੀ ਰੁਚੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰੇਡੀਓ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹਨੇ ਨਵਾਂ ਰੇਡੀਓ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇੰਝ ਕਰਦਿਆਂ-ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹਦਾ ਬਣਾਇਆ ਰੇਡੀਓ ਸਪੀਕਰ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੜ੍ਹ-ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮ ਸਿੱਖ ਲਏ। ਵਾਇਰਿੰਗ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਪੱਖਾ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਉਣਾ ਜਾਂ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਘਰ ਹੁੰਦਾ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਲੋਕ ਤੁਰੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰੈਉਹ ਏਨਾ ਨਿਮਰ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਚੌਥੇ ਥਾਂ ਛੋਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅਦਬ ਨਾਲ 'ਭਾਅ ਜੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲਾ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਬਣਦੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ-ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਕਾਲਜ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਸਾਈਟ' 'ਤੇ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਗਏ ਤਾਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਅ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਰੋੜੀ ਕੁੱਟਣ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਵਾਧੂ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ! ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, 'ਭਾਅ ਜੀ! ਆਪ ਨਾਲ ਰੋੜੀ ਕੁੱਟੁੰਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੁੱਟਣਗੇ। ਨੀਂਹ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।'

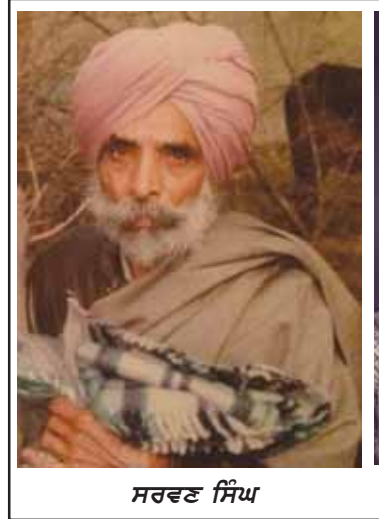
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੌਕ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਹਨੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਹਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਭਾਅ ਜੀ, ਆਪਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪਵਾਵਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ।' ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਉਹਦਾ ਬਿਸਤਰਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਬਿਸਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੜੇ ਕਾਗਜ਼ ਪਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਉਹਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਾਲੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਹੁਣ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ ਦੀ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਨੇਡਾ ਆਏ ਹਾਂ, ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਵਾਂਗ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੀ ਉਹਦੀ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਗਹਿਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਦਾ ਚਾਚਾ ਨਰਜੀਤ ਖਹਿਰਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਹਿਕਰਮੀ ਰਿਹਾ

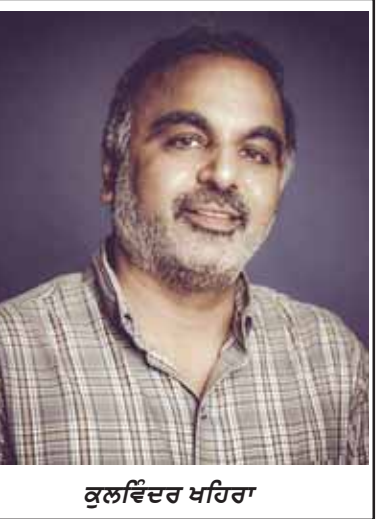
ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ 1970-71 ਤੋਂ ਸੀ। ਸੋ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਦੀ ਇਕ ਤੰਦ ਇਹ ਵੀ ਸੀ। ਏਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਅੰਕਲ-ਆਂਟੀ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਕਵੀ ਹੈ, ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੈ, ਆਲੋਚਕ ਹੈ, ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਹੈ, ਵਧੀਆ ਬੁਲਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਹੈ। ਉਹ ਜਥੇਬੰਦਕ ਯੋਗਤਾ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ 'ਕਲਮਾਂ' ਦੇ ਕਾਫ਼ਿਲੇ' ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਅਜਿਹੀ ਸਰਲ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਦਿਲ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸਮਾਨ ਆਪ ਘਰੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਲਗਭਗ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਰਹੇ। ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਿਰਾਇਆ-ਭਾੜਾ ਦਿੱਤਿਆ। ਐਸੀ ਹੈ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੀ ਦਰਿਆ ਦਿਲੀ, ਦਰਦਮੰਦੀ।

ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸਰਵਣ ਵਾਂਗ ਉਹ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦੋ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਪਿਘਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਸਰਵਣ ਵਾਂਗ ਨਵਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿੱਖਣ

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ

ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਚਾਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਹਦੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਸਗੋਂ ਉਹਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਰਮ ਦਿਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਈਮੇਲ ਹੈਕ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਈਮੇਲ ਤੋਂ ਸਭ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੰਡਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰਨ 'ਤੇ ਪਰਸ ਗਵਾਚ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਟਲ ਦਾ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਤੇ 'ਤੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਭੇਜੋ ਜਾਣ। ਜਦੋਂ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਹੈਕ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹੈਕਰ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ ਜਾਣ। ਪਰ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਰੈਪਟਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਕੁਲਜੀਤ ਮਾਨ ਇਸ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਹੈਕਰ ਨੂੰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਸੀ। ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਲਜੀਤ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਪੈਸੇ ਕੁਲਜੀਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਕੁਲਜੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜੀ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਤੇ ਉੱਕਾਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰ ਕੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਣੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਉ।'

ਸਾਡੀ ਰਿਹਾਨੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ। ਐਸੇ ਵੀ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਜਤਾਏ ਦੇ ਇੰਝ ਬੇਗਰਜ਼ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਲੁਟਾ ਸਕਦੇ ਨੇ! (ਉੱਕਾਰਪ੍ਰੀਤ, ਰਾਜਪਾਲ ਹੋਠੀ, ਰਛਪਾਲ ਕੌਰ ਗਿੱਲ ਤੇ ਸਵਰਗੀ ਵਕੀਲ ਕਲੇਰ ਵਰਗੇ ਸਨੇਹੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਫੇਰ ਲਿਖਾਂਗੀ।) ਸਾਡੇ ਲੱਖ ਆਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਤੇ ਉੱਕਾਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਨਾ ਲਏ। ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਵਿਚ ਫਸਣ ਕਰ ਕੇ ਜਦੋਂ

ਏਨੀ ਅਣਬੱਧ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹ ਹਰੇਕ ਧਾਰ-ਦੋਸਤ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣਾ, 'ਕੁਲਵਿੰਦਰ! ਮੇਰਾ ਡਰਾਇਰ ਕੱਪੜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਕਾਉਂਦਾ, ਮੇਰਾ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਦਾ ਪੱਖਾ ਖਰਾਬ ਹੈ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਰੂਮ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਤਾਲਾ ਲਾਉਣਾ ਹੈ... ਤੂੰ ਕੋਈ ਮਿਸਤਰੀ ਘੱਲ ਦੇ।' ਉਹ ਸਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ, 'ਆਂਟੀ ਜੀ, ਮਕੈਨਕ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲੈਣੇ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ। ਮੈਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ।'

ਅਜਿਹੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਭਰਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਗੜਿਆ ਕੰਮ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ 'ਮਕੈਨਕ' ਭੇਜਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਸਿੱਧਾ ਉੱਥੇ ਹੀ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਕੇ ਭਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦੀ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਉਹ ਤਾਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਈ ਸਾਡੀ ਗੱਲ। ਪਰ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਦਾ ਮਨ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਕੋਲ ਉਹਦੇ ਦਰਦਮੰਦ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਹਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਨੇਡਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਸਾਂਭਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੇ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚ ਫਸੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਦੋ-ਕੁ ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੋੜੇ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਸੀ ਗ਼ਲਤ-ਫ਼ਹਿਮੀ ਕਰ ਕੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਿਲ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਲੰਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਿੰਦੀ। ਪਰ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਹ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਬੜਾ ਕਮਾਲ ਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਬਰੈਪਟਨ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਪਹਿਲੀ ਠਾਹਰ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ, ਹਰਦੀਪ ਤੇ ਅਨੀਤਾ ਦੇਵਗਨ ਦੀ ਜੋੜੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।

ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।

ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦਾ ਦਿਮਾਗ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਹੈ, ਇੰਝ ਹੀ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਕਈ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਦੋਵੇਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ। ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆਂ ਪਰਮੰਨਿਆਂ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ ਪਰ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੱਸਦੀ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਰੀ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ ਆਪੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ ਰੂਹਾਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਦਾ ਜੀਅ ਹੈ।

ਰਜਵੰਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

ਧਿਰ ਬਣ ਕੇ ਨਾ ਖਲੋਤੇ ਹੋਣ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਰਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਅਕਸਰ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਓਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਭਰਾ ਸਾਂ। ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਭਰਾ ਤਾਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਾਂ। ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਸੁਭਾਅ ਦਾ 'ਸਰਵਣ' ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਡੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਠਾਣੇਦਾਰ ਸਨ। ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਖਿਡਾਰੀ ਤੇ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ। ਛੱਬੀ ਜਨਵਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਘੋੜ-ਖੇਡਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਆ ਡਿੱਗਾ। ਅਸੀਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਾਂ। ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਉਦੋਂ ਅਠਾਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਵਿਚ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਨੇ ਸਾਡਾ ਬਾਪ ਬਣ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ। ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੰਦਾ। ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਾਸੂਮ ਤੇ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਜਦ ਕੋਈ ਮੁਟਿਆਰ ਕੁੜੀ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਉੱਥੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੱਖੋਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੀ। ਮਹਾਨ ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ੈਦਾਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜਿਆ ਤਾਂ ਸਰਵਣ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੋਣ ਹਾਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਆਖਦਾ, 'ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਰਾਂ ਗਿੱਦੜ ਖਾ ਰਹੇ ਨੇ!'

ਪਰ 'ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ', 'ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ' ਕਰਦਾ ਉਹ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 'ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਉਹਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਬੱਸ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਬੱਸ 'ਤੇ ਰੋਟੀ ਫੜਾਉਣ ਗਈ ਤਾਂ ਕੰਡਕਟਰ ਨਵਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ, 'ਕਿਹਦੀ ਰੋਟੀ ਹੈ?' ਭੈਣ ਨੇ ਸਰਵਣ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਫੜ ਲੈ। ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਭਕਨੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਐ।'

ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਸਰਵਣ

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀਵ

ਮੇਰਾ ਮਨਪਸੰਦ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਅੱਜ ਮਿਲਿਆ। ਉੱਝ ਤਾਂ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਦਿਲ ਤੇ ਦਸਤਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ 2024 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' 25ਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ 2025 ਦੀ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਮਾਰਚ 2012 ਵਿੱਚ ਅਮੋਲਕ ਜੀ ਨੇ 'ਪਾਸ' ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਇਕ

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

ਆਰਟੀਕਲ ਛਾਪਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮੰਗ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਲਿੱਕ ਭੇਜਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਡੀਆ ਬੈਠਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ। 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਜੋ ਲਗਨ ਬਣੀ ਉਹ ਕਦੇ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ

ਅੱਜ ਵੀ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੋਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਿਹਰਾ-ਮੁਹਰਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਝਲਕਦਾ ਸਾਰੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਖਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਆਰਟੀਕਲ ਨਿਗਰ ਤੇ ਮੁਲਵਾਨ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ 25ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਭੈਣ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਸਮੁੱਚੇ ਸਟਾਫ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਜੀ। ਸ਼ੁਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਸਹਿਤ

-ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ

* ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ*

- * ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਗੋਦ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਮਰਦ ਦੀ ਜੇਬ ਖਾਲੀ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- * ਪਹਿਰੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੰਤਰੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਕੁੰਡੀ ਵਾਲੇ ਬਾਬਰੂਮ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕੋ ਜਿੰਨੇ ਚੁਕੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- * ਅੱਜ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤਾਂ ਭੁੱਖੀ ਮੱਝ ਵਾਂਗ ਹੈ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਖਾ ਜਾਵੇ।
- * ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਦੋ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- * ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰਿਓ ਸਿਰਫ ਸਰੀ ਅਤੇ ਬਰੈਪਟਨ ਹੀ ਮਿੰਨੀ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਖੰਨਾ, ਮੁਹਾਲੀ ਵੀ ਮਿੰਨੀ ਬਿਹਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।
- * ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਰੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਹਾਸੇ ਜਿਹੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਜੇ ਦੋਸਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਵਣ ਤਾਂ ਮਹਿਫਿਲ ਵੀ ਸਮਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਖੇਡ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਵਰਨਾ ਕੀ ਜਨਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਬਾਰਾਤ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੈ। (ਹਰਵਿੰਸ਼ ਰਾਏ ਬੱਚਨ)

-ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨਡਾਲਾ

Golden State Realty

Real Estate and Loans Under One Roof

ਘਰਾਂ ਦੀ ਵਧੀਆ ਡੀਲ ਤੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਲੋਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ

Selling Homes from Gilroy to Sacramento, CA

Call us before visiting new model homes to save big time.

ਪਿਛਲੇ 37 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ

Time to buy new home in Tracy, Manteca, Lathrop and Stockton

Pinnacle Award Winner 2014, 2015, 2016 & 2017
Grand Master Award Winner: 2018-2021, Platinum Award 2022

Call for Listing Special 2024

Ph: 510-304-9292 or 408-666-8279

Anmol Singh Gill
REALTOR
Bre. # 02062952

Armaan Singh Gill
Sales Agent
Bre. # 02161166
Ph: 510-709-7987

Jaswinder (Jassi) Gill
M.Sc (PAU)
CA BRE# 00966763
Broker/Owner

Harjot Singh Gill
REALTOR
Bre. # 02036421
Ph: 408.413.8350

Rakesh Pabla
REALTOR
Lic no: 01507068
Ph: 408.531.5464

Fremont Office: 86 Pilgrim Loop, Fremont CA 94539
Tel: 510-440-9292

Visit us @ www.jassigill.com
for hot listings

Recent Sales

1. 247 Dixon rd Milpitas ca 95035	5. 985 Silver Birch Ln Hayward CA 94544	8. 26676 Campeche St Hayward CA 94545	11. 9714 Fall Valley Way Sacramento CA 95829	14. 15740 Via Castana Morgan Hill CA 95037
2. 6388 Broadway Ave Newark CA 94560	6. 1672 Northgate Manteca CA 95336	9. 1777 Osage Ave Hayward CA 94545	12. 259 N Capitol Ave UNIT 156 San Jose, CA, 95127	15. 3104 Salisbury court CA 94555
3. 475 Hermosa St Lathrop Ca 95330	7. 819 Saint Rufina Lane Unit 19 Morgan Hill CA 95037	10. 2249 moody ave Hayward ca 94545	13. 3551 Santiago Ave Merced, CA, 95348	16. 1783 Egret ct Hayward CA 94545
4. 4415 Margery Dr. Fremont CA 94538				

Purchase Loan and Refinance

Call Sukhveer (Sukhi) Gill Ph: 510-207-9067 CA BRE Lic.#01180969
DHMS, Loan Broker NMLS# 352095

ਤੁਰਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ

ਅੱਜ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਹੁਇਆਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬੈਠ-ਰੁਮ ਵਿਚ ਇਕੱਲਾ ਬੈਠਾ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਖੁੱਭ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਉਮਰ ਦੇ 76 ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਯਾਦਾਂ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਕਰੀ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਆ ਘੋਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਕਈ ਕਈ ਘੰਟੇ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀਆਂ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਡੈਸਟਿਨੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਡੈਨੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਈ ਹੈ ਜੋ 25-30 ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆ ਹੈ।

****

ਜਦੋਂ 1972 ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਮਨ ਉਦਾਸ ਸੀ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ, ਭੈਣ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ, ਉਥੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ

ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਨ
ਫੋਨ: 860-983-5002

ਮਿਲੇਗਾ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਮੈਂ ਫੁਲਟ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਐੱਮ.ਏ. ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕਿਆ। ਇਰਾਦਾ ਤਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੱਗਣ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਨੌਕਰੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਐੱਮ.ਏ. ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਹੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਮੰਗਣ-ਮੰਗਾਉਣ ਦਾ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਪੱਖੰਡ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸਿਰਫ਼ ਫਾਈਲ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਥਾਂ ਥਾਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਈ। ਅਖੀਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਤਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰ ਜਾਂ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਪੂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹਿਆ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੇਅਰਥ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਧੱਕੇ ਖਾ-ਖਾ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਇਕ ਦੋਸਤ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਹੀ ਲਿਆ। ਗੁਰਜੀਤ 1968 ਵਿਚ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਧੜਾ-ਧੜ ਨੌਜਵਾਨ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਰਜੀਤ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਛੱਡਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ। ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ, ਆਪਣਾ ਘਰ-ਘਾਟ, ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ, ਭੈਣ-ਭਰਾ, ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੌਣ ਛੱਡਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ? ਪਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੋਂ ਅੱਕ ਕੇ ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਵੀ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਗਰੀਬੀ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣੇ ਸੌਖੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰ ਮਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੌਖਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਗੁਰਜੀਤ ਨੇ ਸਪਾਂਸਰਸ਼ਿਪ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰਜੀਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਉਸ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਲੈ ਦਿੱਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕੰਮ ਔਖਾ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਡਾਲਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਫ਼ਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

****

ਦੋ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਲੱਕੜ ਦੀ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਅੱਕ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਕੰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ। ਇਥੇ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਵਿੱਖ ਨਾ ਦਿਸਿਆ। ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਸੋਚ ਕੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ, ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਵੀ ਲਈ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਸ ਡਿਗਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਤਾ

ਹੈ। ਸੁਝਾਅ ਇਹੋ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਫਾਈਨੈਂਸ ਜਾਂ ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਡਿਗਰੀ ਲੈ ਲਵਾਂ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਸਿਉਂ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ-ਲੈਂਦਿਆਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਸੋਚ-ਸੋਚ ਕੇ ਅਖੀਰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਫਾਈਨੈਂਸ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾਸ ਲੈ ਲਈ। ਦਿਨ ਨੂੰ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਜਾਣਾ। ਕਲਾਸ ਔਖੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗੀ ਪਰ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੌਸਲਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਸਮੇਸਟਰ ਮੈਂ ਦੋ ਕਲਾਸਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਛੇ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫਾਈਨੈਂਸ ਦੀ ਬੀ.ਏ. ਕਰ ਲਈ। ਕੁਝ ਕਰੈਡਿਟ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੋ ਗਈ। ਡਿਗਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇ ਸੱਦੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੌਸਲਾ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਤਨਖਾਹ ਚੰਗੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਝ ਝਿਜਕ ਵੀ ਆਈ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਨਾਲ ਰਚ-ਮਿਚ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਮ ਰੱਖ ਲਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵੀ ਹਰਿੰਦਰ ਤੋਂ ਹੈਰੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡੀਆਂ ਲਈ ਹੈਰੀ ਕਹਿਣਾ ਸੌਖਾ ਸੀ।

****

ਬਾਪੂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਲੰਬਤਦਾਰ, ਰੋਹਬ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਸੀ। ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵੱਲ ਸੀ। ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਘੱਟ ਹੀ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਸਲਾਹਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਦੀ ਲੰਬਤਦਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਲੰਬਤਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਲੰਬਤਦਾਰ ਬਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਹਿ-ਕਹਾ ਕੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਲੰਬਤਦਾਰ ਬਣਨ ਲਈ ਮਨਾ ਲਿਆ।

ਮੇਰੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਭੈਣ ਸੀ। ਭੈਣ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮੇਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਵਕੀਲ ਸੀ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭੈਣ ਭਾਵੇਂ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਪਾਲੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੈਨੇਡਾ ਨਾ ਜਾਵਾਂ। 'ਬੇਟਾ ਤੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਕੀ ਕਰਨਾ। ਐਵੇਂ ਜਾ ਕੇ ਫ਼ੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਧੌਕੇ ਖਾਏਗਾ। ਐਥੇ ਸਾਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਬੜਾ ਕੁਛ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ।' 'ਪਰ ਬਾਪੂ ਐੱਮ.ਏ. ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਨੀ। ਮੈਂ ਵਿਹਲਾ ਰਹਿ ਕੇ ਅੱਕ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਗਏ ਦੋਸਤ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਆ ਜਾ।' 'ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚੰਗੀ ਐ। ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ। ਤੂੰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ?' 'ਬਾਪੂ, ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ।' 'ਖੇਤੀ ਨਾ ਕਰ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਹੀ

ਕਰੀ ਜਾ।
'ਇਹ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ।'
'ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਲੰਬਤਦਾਰੀ ਤੈਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਦੇਉ।'
'ਬਾਪੂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਲੰਬਤਦਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ। ਮੀਂਹ ਪਵੇ, ਨੁਰੀ ਆਵੇ, ਗਰਮੀ ਹੋਵੇ, ਸਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸਿਆਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾਓ।'
'ਉਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਰੋਹਬ ਵੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਠਾਣੇ ਜਾਂ ਕਚਹਿਰੀ,

ਅਗਲੇ ਆ ਕੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਦੇ ਆ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾ ਦਿਓ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਨਦੇ ਆ।'
'ਬਾਪੂ ਇਹ ਕੁੱਤਾ ਕੰਮ ਮੈਥੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।'
ਫਿਰ ਬਾਪੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖ ਦਿੱਤੀ, 'ਬੇਟਾ, ਅਸੀਂ ਮੁੱਦਤਾਂ ਬਾਅਦ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਗੋਰਿਆਂ 'ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਨ ਫਿਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਕਦੋਂ ਆਉਗੀ?'
ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਰਗਰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵੀ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇ ਵਾਉਚਰ ਆਮ ਮਿਲਦੇ ਸਨ, ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ, ਜੋ ਇਹ ਵਾਉਚਰ ਮੰਗਦਾ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਬਾਪੂ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਹਿ ਕੇ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਬਾਪੂ ਮੇਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। 'ਬਾਪੂ ਜੀ, ਮੈਂ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਨ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਕਰ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਥੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵਾਂ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਏ।'
ਬਾਪੂ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ।

****

ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਦਿਲ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਜਾ ਰਿਹਾ - ਮਾਂ-ਪਿਉ, ਭੈਣ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ; ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਦੇਖਣ ਜਿੱਥੇ ਬਚਪਨ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਸੀ; ਉਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਿਸ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਚ ਜੁਆਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਚਾਅ ਸੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਅਫ਼ਸਰ ਅਜੀਬ-ਅਜੀਬ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ: 'ਕੱਥ ਗਏ ਥੇ ਕੈਨੇਡਾ... ਵਹਾਂ ਕਿਆ ਕਾਮ ਕਰਤੇ ਹੋ... ਜੱਥ ਕੈਨੇਡਾ ਕੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਨ ਗਏ ਹੋ ਤੇ ਵਾਪਸ

ਕਿਆ ਕਰਨੇ ਆਤੇ ਹੋ... ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਰਹੋਗੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਮੇਂ... ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਜਹਾਂ ਕਿਆ ਕਰੋਗੇ?' ਜੀਅ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਰਾਰੇ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਪੰਗਾ ਪੈਣ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਪੀ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਲਿਆ ਕੇ ਸਿੱਧੇ-ਸਿੱਧੇ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ। ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੇ ਜਣੇ ਵੱਡੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਲੈਣ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਬੰਦਾ ਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾਇਓ ਪਰ ਛੇ ਜਣੇ? ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਹੋਈ ਪਰ ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ। ਟੁੱਟੀਆਂ ਸੜਕਾਂ, ਕੂੜੇ ਦੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਢੇਰ, ਸੜਕ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਜਾਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਪਸ਼ੂ, ਟਰੈਫਿਕ ਬੋਅਸੂਲਾ, ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਰਨ, ਆਦਿ ਆਦਿ। ਭਾਵੇਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਆਮ ਲਗਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਓਪਰਾ-ਓਪਰਾ ਲਗਦਾ ਸੀ।
ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਕਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੋਠੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ। ਖੇਤੀ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਬਦਲੇ ਪਏ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂ, ਪੀਣ ਲਈ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਮਿਲਦਾ। ਇੰਨਾ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਮੈਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੀਤਾ ਜਿੰਨਾ ਤਿੰਨਾਂ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀ ਲਿਆ। ਲੱਸੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਦੋ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਦਲੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਖੂਬ ਅਭਿਆਸ ਹੋਇਆ। ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਸੀ। ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਹੋਰ ਗਰੀਬ। ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਣਾਈਆਂ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੋਚਿਆ, 'ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਇਹ ਲੋਕ? ਕੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ? ਕੀ ਮਿਲਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ?' ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

****

ਬਾਪੂ ਅਤਬ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਕਰ ਕੇ ਹਟਦਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ-ਝਗੜਾ ਘੱਟ ਹੀ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਮੇ ਨੇ ਹਾਸੇ-ਹਾਸੇ ਵਿਚ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਆਖ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਤਨ ਦਿੱਤਾ। ਮਸਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਘਰ ਵਤਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੇਸ ਕਟਾ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੋਸਤ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸੀ, ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੇਸ ਕਟਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਪੂ ਪੁਰਾਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਦੇ ਰਾਤ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਵੇਰੇ ਜਾਂਦਾ, ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਬਾਪੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲ ਸਕਦੀ। ਕਦੇ ਮਾਂ ਨੇ ਬਾਪੂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮਸਾਂ ਡਰ-ਡਰ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ।

****

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਗੋਰੀ 'ਡੈਨੀ' ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਦੋਸਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਡੈਨੀ ਜਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਸੀ, ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ 'ਹੈਲੋ ਹੈਰੀ, ਹੁਊ ਆਰ ਯੂ' ਕਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਦੀ। ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਧੱਫਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ। ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਕੋਫ਼ੀ ਪੀਣ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਡੈਨੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਹੈਰੀ, ਕੀ ਤੂੰ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਡਿਨਰ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ?' ਮੈਂ ਕਿਹਾ, 'ਡੈਨੀ, ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਡਿਨਰ ਕਰ ਕੇ।' ਉਸ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ ਮਸਾਂ ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਹੀ ਨੀਂਦ ਆਈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਡੈਨੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਡਿਨਰ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ; ਕੀ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਜੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ; ਉਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ; ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਲੇ ਕੀ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਾਂਗੇ? ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ-ਆਪ 'ਤੇ ਹਾਸਾ ਵੀ ਆਇਆ। ਸੋਚਦਿਆਂ-ਸੋਚਦਿਆਂ ਕਿਤੇ ਤੜਕੇ ਜਾ ਕੇ ਨੀਂਦ ਆਈ। ਦੋ ਕੁ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਅਲਾਰਮ ਨੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਡੈਨੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਡਿਨਰ 'ਤੇ ਗਏ। ਡਿਨਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਡਿਨਰ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਸੀ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਹੀ ਖਾਸ ਮਕਸਦ ਸੀ। ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡੈਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਂਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁੱਟਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤੇ ਚੁੰਮਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਹੈਰੀ, ਆਈ ਲਵ ਯੂ ਵੈਰੀ ਮੱਚ।' ਮੈਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆਂ ਹੀ ਕਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, 'ਆਈ ਟੂ ਲਵ ਯੂ ਵੈਰੀ ਮੱਚ।' ਡੈਨੀ ਨੇ ਗਲਵੱਕਤੀ ਢਿੱਲੀ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਰਿਅਲੀ?' 'ਯੈੱਸ।' ਉਸ ਨੇ ਮੁੜ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਸ ਰਾਤ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਛੇਤੀ ਕਿਉਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਇੰਨੀ ਛੇਤੀ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਲਿਆ? ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਮੇਰਾ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਜਾਂ ਹਵਸ ਸੀ। ਕੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਸੁਹੱਪਣ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਦੀ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਬੱਸ ਇਸੇ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੰਘ ਗਈ। ਕਦੇ ਕੁਝ ਪਲ ਨੀਂਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਜਾਗ ਆ ਜਾਂਦੀ।
ਡਿਨਰ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬਾਅਦ ਹੀ ਡੈਨੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਗਈ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਵੀਕਐਂਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੈਨੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਖੜ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮਾਂ-ਬਾਪੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਡੈਨੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮਾਂ ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਪਰ ਬਾਪੂ ਇਸ ਵਿਆਹ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭੈਣ ਨੇ ਖੜ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਬਾਪੂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੇਟਾ ਹੀ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਪੂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਾ ਘਰ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਘਾਟ ਦਾ।
ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਡੈਨੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੰਢ ਇੰਨੀ ਪੀੜੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸਾਲ ਕੁ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਡੈਨੀ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੋ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਾਡਾ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦਾ ਸਿਹਤ ਸਿਸਟਮ

ਐਸਿਡਿਟੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਬੇਟੇ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਨੇ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ ਤੇ ਕੈਨਬਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਬਰ, 2023 ਨੂੰ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਦਿਖਾਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਐਸਿਡਿਟੀ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਪਰ 20 ਦਿਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ

ਗੁਰਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੈਨਬਰਾ ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦਿਖਾਉਣ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦਵਾਈ ਬਦਲ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਿਡਨੀ ਵਿਖੇ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਲਵੋ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੇਸ ਦੀ ਡਿਟੇਲ ਉਥੇ ਈਮੇਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। 10 ਅਕਤੂਬਰ, 2023 ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ 25 ਜਨਵਰੀ 2024, ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ, ਕੈਨਬਰਾ ਤੋਂ ਸਿਡਨੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਖੇ ਆਓ, ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਕੰਸਲਟੇਸ਼ਨ ਫੀਸ 350 ਡਾਲਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਬੇਟੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸੀ ਕਿ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਨੇ ਤਰੀਕ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਦੀ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ?

ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਇਥੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਲੈਂਦੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਤਨ, ਭਾਰਤ, ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਚਲੀਏ। ਬੇਟੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਇਥੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਦੂਜੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਹਸਪਤਾਲ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ। ਸੋ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਾਰੇ ਉਡੀਕਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਬੀਤ ਗਏ। ਸਿਹਤ ਵਿਗੜਦੀ ਵੇਖ ਪਤਨੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ, ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਬਾਰਾ ਐਨ. ਐਸ. ਡਬਲਿਊ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰ ਕੇ ਅਲਟ੍ਰਾਸਾਊਂਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਫੁਫ ਪਾਈਪ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਸੁੰਗੜ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ/ਉਚਹਅਲਅਸਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਜਦੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਜਾਂ ਵਧੂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਲਚਵੱਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਉਪਰੰਤ ਤੁਰੰਤ ਸੌ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭੋਜਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਚਦਾ ਨਹੀਂ। ਭੋਜਨ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਗੈਸ ਬਣਨ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਮ ਹੀ ਉਲਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕੇਸ ਕੈਨਬਰਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰੰਤ ਨੱਕ ਰਾਹੀਂ ਫਿੰਡ ਵਿਚ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ 5 ਐਮ ਐਮ ਦੀ ਪਾਈਪ ਪਾ ਕੇ ਤਰਲ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ, ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ

ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਇਥੇ ਕੈਨਬਰਾ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਸੇਂਟ ਜਾਰਜ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਨੱਕ ਵਿਚ ਪਈ ਪਾਈਪ ਸਮੇਤ ਸਾਨੂੰ 6 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

19 ਜਨਵਰੀ 2024 ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਸਿਡਨੀ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫਿੰਡ ਵਿਚ ਪਾਈ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਪਾਈਪ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿਡਨੀ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ 'ਤੇ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਉਸਨੇ ਹੀ ਦੇਣੀ ਹੈ। 15 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੇਲ ਆਈ ਕਿ 20

ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚੋ। ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਚਲੇ ਹੁਣ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁਤ ਚਿਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਬਿਓਪਸੇ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਘਰੇ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ

ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬੇਟੇ ਦਾ ਭਾਰ 95 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 74 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਯੂਸ ਸਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਬਿਓਪਸੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਹੀ ਸੀ। ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ 28 ਫਰਵਰੀ 2024 ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਹਸਪਤਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਫਾਰਮ ਜਿਹੜਾ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਭਰਪੂਰ ਸੀ ਉਪਰ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾ ਲਏ। ਆਖਿਰ, ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰੀਕ 7 ਅਪ੍ਰੈਲ

, 2024, ਮਿਲ ਗਈ। ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਨੂੰ ਹੁਣ ਬੇਟੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਬੇਟੇ ਦਾ ਗੋਰਾ ਗੁਆਂਢੀ ਉਸਦੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਇਕ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਵਸਥਾ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਘਰ ਤੋਂ 300 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਲਗਭਗ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 10 ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗੋਰੇ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਬੇਟਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰ ਹੀ ਗਲਤ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨਿਵਾਸੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਸਮੇਤ ਛੁੱਟੀਆਂ 'ਤੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਬੀਚਾਂ ਤੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੇ ਸੀਰੀਅਸ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇੰਫਰਾਸਟਰਕਚਰ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਲਗਭਗ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿਸਟਮ ਤਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਬੇਟਾ ਹੁਣ ਠੀਕ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭਾਰਤ ਮੁੜ ਆਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਕਿਆ ਹੀ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦਾ ਸਿਹਤ/ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਆਇਆ ਨਿਘਾਰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਜਾਂ ਭਾਰਤ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਂਗ ਇਹ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਥੇ ਵੀ ਨਿਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰਾਟਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਧੱਕੇ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਪਿਆਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਡੈਨੀ ਮੇਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸਮਝਦਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪਤਨੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡੈਨੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਫੋਟੋ ਘਰ ਭੇਜੀਆਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਪੂ ਨੇ ਓਪਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਫੋਟੋ ਦੇਖ ਕੇ ਪਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਮਾਂ ਨੇ ਉਹ ਫੋਟੋ ਸਾਰੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈਆਂ ਸਨ। ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਪੂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਘਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਗੁਲਾਬੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਪੈਸੇ ਵਾਰਨੇ ਸਨ, ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਗਾਇਕ ਸੱਦ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅਖਾੜਾ ਲਾਉਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਚਾਅ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਲ ਗਏ ਸਨ।

ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਸਿਰਫ ਖਾਸ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਤਿੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਮਾਵਾ ਲਾ ਕੇ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੈੱਡ ਰੁਮ ਵਿਚ ਕਿਲੀਆਂ 'ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਰੱਖਦਾ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਠਾਣੇ ਜਾਂ ਕਚਹਿਰੀ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲੰਬੜਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨੀਲੀ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦਾ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਬਾਪੂ ਕਦੇ ਵੀ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਗੁਲਾਬੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੰਬੜਦਾਰੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਾਂਦਾ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਬਾਪੂ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਗੁਲਾਬੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਕਿਪਰੇ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਬਾਪੂ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ। 'ਆਪਣੀ ਰੋਸ਼ਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਗੁਲਾਬੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ।' ਮਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ। 'ਆਪਣੀ ਰੋਸ਼ਮਾ? ਉਹ ਕੌਣ?' 'ਕਾਕਾ ਛੱਡ ਪਰੇ, ਤੈਂ ਕੀ ਲੈਣਾ।' 'ਨਹੀਂ ਮਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਕੌਣ ਐ ਰੋਸ਼ਮਾ?'

'ਵਿਚਾਰੀ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਐ। ਉਹਦਾ ਆਦਮੀ ਮਰ ਗਿਆ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ। ਕੋਈ ਨਿਆਣਾ ਨਿੱਕਾ ਨਹੀਂ। ਕੱਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ। ਸੁਣਿਆ ਉਹਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਸਿਰੋਂ ਈ ਚਲਦੈ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ।' 'ਮਾਂ ਤੂੰ ਕਦੇ ਰੋਕਿਆ ਨੀ ਬਾਪੂ ਨੂੰ?' 'ਕਾਕਾ ਮੇਰੀ ਕਦੋਂ ਸੁਣਦੈ ਤੇਰਾ ਬਾਪੂ? ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪਤਾ। ਇਹਦੇ ਕਈ ਦੋਸਤ ਕਹਿ-ਕਹਿ ਬੱਕ ਗਏ ਪਰ ਇਹ ਕਿੱਥੋਂ ਹਟਦਾ। ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਇਹਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰੋਸ਼ਮਾ ਐ।' ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੁੰਨੀ ਦੇ ਲੜ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਬਰ ਪੁੰਝੇ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਪੁੱਛਣਾ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਛੱਡਿਆ ਸੀ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੇਰਾ ਚੱਕਰ ਦੋ ਕੁ ਵਾਰੀ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਡੈਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਫੋਨਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਫੋਨ ਆਮ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਫੋਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦੀ। ਹਰ ਵਾਰੀ ਮਾਂ ਦੱਸਦੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿਨ੍ਹਾਂ-ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਕਿਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਸ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਜਾਂ ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੇ ਘਰ ਨਵਾਂ ਬੱਚਾ ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ਮਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਖਬਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇੰਜ ਲਗਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੇਟਾ ਜਾਂ ਪੁੱਤ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦੀ, ਨਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਹੀ ਲੈਂਦੀ।

'ਪੁੱਤ, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਕੁਝ ਖਾ ਲਿਆ। ਵਿਚਾਰੇ ਸਿਰ ਬਹੁਤ ਕਰਜਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੀ ਧੀ ਵਿਆਹੀ ਸੀ। ਆਮਦਨ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਲੋਹੜਾ ਹੋਇਆ। ਹਾਲੇ ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਲੀਆਂ। ਰਤਨੀ ਨੂੰ ਰੋਇਆਂ ਦੇਖ ਨੀ ਹੁੰਦਾ।' ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਊ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਮਦਨ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। 'ਬੇਟਾ, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਭਜਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮੁੰਡਾ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੁੱਕ ਗਿਆ। ਐਹ ਖਸਮਾ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਨਸ਼ੇ ਲੈ ਥੋਠੇ।' 'ਸੁਣਿਆ ਭਜਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਕਰਦਾ। ਸੁੱਕ

ਕੇ ਤੀਲੀ ਵਰਗਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ। ਕੀ ਦੱਸਾਂ, ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਲਗਦਾ। ਸਾਰੇ ਨਿਆਣੇ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਲੱਗੇ ਪਏ ਆ। ਪਤਾ ਨੀ ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਮੁੱਕੇ ਆ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ। ਪਰ ਨਿਆਣੇ ਫੇਰ ਵੀ ਅਕਲ ਨੀ ਕਰਦੇ।' ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 'ਪੁੱਤ, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁੜੀ ਇਕ ਲਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਨਿੱਕਲ ਗਈ। ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।' ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। 'ਮਾਂ, ਉਹਦੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਨੇ ਆਪ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ?' 'ਲੈ ਤੂੰ ਵੀ ਓਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ। ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਭਲਾ ਲਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨੱਕ ਵਢਾਉਣਾ ਸੀ?' 'ਪਰ ਹੁਣ ਵੀ ਤਾਂ ਨੱਕ ਵੱਢਿਆ ਹੀ ਗਿਆ।' ਮੈਂ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ।

'ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬੱਸ ਹਾਸਾ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਕੰਜਰ ਨੂੰ।' ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾਲ ਕੰਜਰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ। 'ਬੇਟਾ, ਆ ਬੰਤ ਹੁਰਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕੋਠੀ ਪਾਈ ਆ ਪਿੰਡ ਵਿਚ। ਪਤਾ ਨੀ ਲਗਦਾ ਕਿਤੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦਾ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਲਖਾਨਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ। ਤਿੰਨ ਮੰਜਲੀ ਐ। ਉਪਰ ਸਿਖਰ ਜਹਾਜ ਵੀ ਬਣਾਇਆ।' ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, ਬੰਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਗੁਰਬੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬੰਤ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। 'ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ?' ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। 'ਲੈ, ਵੱਡਾ ਮੁੰਡਾ ਪੁਲਸ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਬਹੁਤ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ।' 'ਪੁੱਤ, ਆ ਬਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾ ਲਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਦਾ ਅੰਤ ਨੀ। ਕੰਮ ਕੋਈ ਕਰਦੇ ਨੀ। ਬੱਸ ਪੈਸੇ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਆ।' ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕਿਆ। 'ਪੁੱਤ, ਆਹ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਜੁਆਨ ਮੁੰਡਾ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੋਟਰਸੈਕਲ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਬੱਸ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੱਸ-ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਜਮਾਂ ਈ ਨੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ।

ਨੂੰਰੀ ਆਈ ਪਈ ਐ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਸੜਕ ਲੰਘਣੀ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਐ।' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਖਬਰ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕਿੰਨਾ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਖਬਰ-ਸਾਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਚਿੱਠੀ ਆਉਣ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗ ਜਾਣੇ। ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਇੰਨੇ ਵਧੀਆ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਬਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜੋ ਸੌ-ਡੇਢ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਈ-ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰ ਕੇ ਗਏ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੁੜ ਸਕੇ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਕੋਈ ਖਬਰ-ਸਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਾਣਾ-ਆਉਣਾ ਬੇਹੱਦ ਸੌਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਦਸ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਬਾਪੂ ਨੇ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਇਕ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਘਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੀ। ਮਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲੀ ਫਿਰਦੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ, ਘਰ ਦੀ ਸਫਾਈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ, ਘਰ ਲਈ ਸੌਦਾ-ਪੱਤਾ ਖਰੀਦਣਾ, ਆਦਿ ਸਭ ਕੰਮ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਸਨ। ਮਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਬਾਪੂ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਕ-ਦੋ ਮਿੰਟ ਹੀ। ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨੀ ਵੀ ਸਿੱਖ ਲਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ 25 ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਬਾਪੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਘਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੀ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ, ਬਰਾਤ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਗਏ। ਬਰਾਤ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਕਾਰ ਉੱਤੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਪੈਸੇ ਵਾਰੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਚਾਅ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਾਪੂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਪਰ ਇਕ ਪੁੱਤ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਾਪ

ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਂ ਦੱਸਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਦੱਸਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਬਾਪੂ ਇਕ ਦਮ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੁਖਾਰ ਉੱਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕੋਈ ਮੌਤ ਨਾ ਪਿਆ। ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਭੈਣ ਨੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮਿਲਣਾ ਤਾਂ ਹਰਿੰਦਰ ਆ ਜਾਵੇ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਬਾਪੂ ਦਾ ਹਾਲ ਮਾਂ ਅਤੇ ਭੈਣ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦਾ। 'ਹਰਿੰਦਰ, ਉਮੀਦ ਨੀ ਬਾਪੂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੱਢੇ। ਤੂੰ ਆ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ।' ਭੈਣ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਫੋਨ 'ਤੇ ਕਿਹਾ। 'ਮੈਂ ਅੱਜ ਹੀ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ' ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਂਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁੱਟਦਿਆਂ ਹਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਪਰ ਬੋਲਿਆ ਕੁਝ ਨਾ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਘਰ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬਾਪੂ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਬਾਪੂ ਅਤੇ ਮਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦਾ ਅਸਲੀ ਪੁੱਤਰ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਘਰ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇਰੇ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ।

ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਬਾਪੂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਉਦਾਸ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਉੱਠਿਆ, ਬਾਪੂ ਦੇ ਬੈਡ-ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਗਿਆ, ਕਿਲੀ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਗੁਲਾਬੀ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਲਾਹੀ, ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਈ ਬਾਪੂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਹ ਪੱਗ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਬਾਪੂ ਦਾ ਸਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਉਹ ਤੁਰੂਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬਾਪੂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਜਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

‘ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਨਦੀ’ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਛਾਪ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਇਰਾ ਸੰਦੀਪ ਜਸਵਾਲ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਵਿ-ਕਿਰਤ ‘ਰੂਹ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼’ 2016 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅੱਠ-ਦਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਫਰੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਬੀਰ

ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਈਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਦੀਪ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ‘ਰੂਹ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼’ ਫਰੋਲੀ, ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਸੰਦੀਪ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿੰਬ, ਰੂਪਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਝਾੜੇ ਜਾਂ ਪਹਿਲੀ ਪੜ੍ਹਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਮੈਂ ਪੀਐਚ. ਡੀ. ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ-ਬੈਠ ਕੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੁਹਜ, ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ‘ਸਮੁੰਦਰੀ’ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰਾ ਸੰਦੀਪ ਜਸਵਾਲ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਦੀਪ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਹੋਇਆ। ਸੰਦੀਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਸੁਭਾ ਵਾਲੀ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਸ਼ਾਇਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਤਸਵੀਰ-ਨੁਮਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਓਪਰੀ ਝਾੜੇ ਦੇਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਲੰਮੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰਵਾਰ ਨਦੀ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰਕਤ ਜਾਂ ਹਲਚਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਣਾਂ ਦਾ ਜੋ ਬੇਰੋਕ ਵਹਿਣ ਵਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੰਦੀਪ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਇਕਹਿਰਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵੀ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਾਜ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਰਥ ਦੇ ਕੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਮੁਕਤ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਾਵਿਕਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਬਿੰਬ, ਰੂਪਕ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਇੱਕ ਚਿੰਤਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਕਲਾਕਾਰ/ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੀ ਬਿੰਬ ਸਿਰਜ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਵੀ ਜਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਅਮਰ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ‘ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਨਦੀ’ ਵਿਚ ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਰੂਪਕ ਸਿਰਜੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਸਦੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਦੀਵਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਐਨੀ ਸਿਆਣਪਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦੇ ਭਾਵਾਂ-ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਪਰਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਬੁੱਧ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਰਾਮ, ਇਕਲਵਿਆ, ਯਸ਼ੋਧਰਾ, ਰਾਧਾ, ਸੀਤਾ, ਹੀਰ, ਰਾਂਝਾ, ਚੂਚਕ, ਵਾਰਿਸ ਆਦਿ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਕਾਵਿ-ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਸੁਦਾਮਾ/ਹੇ! ਮਿੱਤਰ/ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਖਾ ਸੁਦਾਮਾ/ ਘਰ ਵਿਚੋਂ/ਨਿੱਕ-ਸੁੱਕ ਹੁੰਦਾ/ਤੂੰ ਮਿਲਣ/ਤੇਰੇ ਦਰ

‘ਤੇ/ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ/ਏਸ ਵਾਰ/ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ ਹੈ/ ਪੈਦਲ ਨਹੀਂ/ਤਾਂ ਰੱਬ ‘ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ/ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੀ ਸਹੀ/ਮੇਰੀ ਝੁੰਗੀ ਤੱਕ/ਤੇਨੂੰ ਆਉਣਾ ਪਏਗਾ/ ਯੁੱਗ ਪਲਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਮਿੱਤਰ/ਰੀਤ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਪੰਨਾ-95)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਿਰਤਾਂਤ ‘ਹੀਰ ਬਨਾਮ ਵਾਰਿਸ’ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵਾਰਿਸ ਵਰਗੇ ਕਵੀ ਨੇ ਹੀਰ ਦੀ ਤੁਸੀਦੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਿਰਜਨ ਕੀਤਾ। ਉਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਦੁੱਖ ਕਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦੁੱਖ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਲਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਦੀਪ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਕ ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਹੀਰ ਬਨਾਮ ਵਾਰਿਸ-ਮੈਂ ਹੀਰ ਬਣ ਜਨਮੀ /ਪਿਓ ਚੂਚਕ ਨੇ /ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਚੂਰੀ ਖੋਹੀ /ਤੇ ਸੈਦੇ ਦਾ ਲੜ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ /ਮੈਂ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਵੱਸਣਾ ਸੀ/ ਪਰ ਰੰਗਪੁਰ ਜਾ ਕੇ

ਉਜੜ ਗਈ /ਸਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਰੰਗਪੁਰ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ /ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵਾਰਿਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ / ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ/ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ /ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੀਰਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ /ਰਾਂਝੇ ਤੇ ਸੈਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ/ਵਾਰਿਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ / ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ

(ਪੰਨਾ-25)

ਇਸ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਰੀ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਦਰਦ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਸਤਾਂ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ ਦਾ ਖਾਸਾ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਧੀ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਕੱਪੜੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਰਾਨੇ ਉਦਾਸ ਹੈ, ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਵੱਡੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਦੁਖ-ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ:

ਮੈਂ ਤੇ ਮਾਂ-
ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਤੱਕਿਆ/ਮਾਂ ਨੂੰ /ਲੀਤੇ ਠੀਕ ਕਰਨ ਬਰਾਨੇ/ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦੇ ਕੇ ਰੋਇਆ/ ਕਿੰਨਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਸਮਾਂ/ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ / ਸੰਦੂਕ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ/ਕਮਰੇ ਦੀ ਛੱਤ ਜਿੰਨੀ ਉਚੀ/ ਅਲਮਾਰੀ ਹੈ ਹੁਣ। (ਪੰਨਾ-26)

ਮੈਂ ਬਿੰਬ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਬੁਲਬੁਲੇ’ ਕਮਾਲ ਦਾ ਬਿੰਬ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ, ਸਮਾਜਕ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਨੈਤਿਕ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਬਿੰਬ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ:

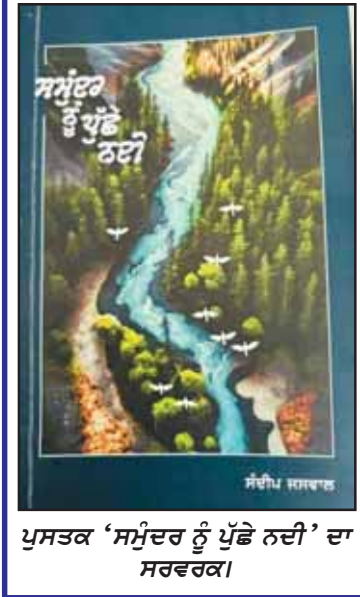
ਬੁਲਬੁਲੇ
ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ/ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ / ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ/ਪਰ /ਕਾਲੇ ਲੇਖੀ ਬੁਲਬੁਲੇ ਦੀ ਜੂਨੇ ਆਏ
/ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਤੱਕ ਤੇ ਰਹਿਣਾ/ਮਿਆਦ ਹੈ ਆਪਣੀ /ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੂਹ ਲਿਆ ਜੇਕਰ /ਤਾਂ ਥਾਂਥੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। (ਪੰਨਾ-27)

ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਫਲਸਫ਼ੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿਕ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਉਸ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪੰਛੀ ਆਪਣਾ ਚੋਗਾ ਚੁਗ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵੱਲ ਪਰਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ

ਆਲ੍ਹਣੇ ਵੱਲ ਪਰਤਣ ਦਾ ਵੱਲ ਸਾਡੇ ਪਰਵਾਸੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਡਾਣ ਧੀਮੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਉਡਾਣ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਡਾਣ ਘਟਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ

ਸ਼ਾਇਰਾ ਸੰਦੀਪ ਜਸਵਾਲ

ਪੁਸਤਕ ‘ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਨਦੀ’ ਦਾ ਸਰਵਰਕ।

ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵੱਲ ਪਰਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਦੀਪ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤਮਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੇ ਅੱਗਾਂ-ਐਸਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਕਥਾਨਕ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੀ ਸੂਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸੁਹਜ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸੋਚ ਦੇ ਰਸਤੇ ‘ਤੇ ਤੌਰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸੰਦੀਪ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਮੁੰਦ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਬਿੰਬਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਘੜੀਆਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 2016 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਛਲਾਗ ਲਗਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਸੰਦੀਪ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਾਧਕ ਦੇ ਤੌਰ ਵਰਗੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ੀ ਵਾਂਗ ਕੁਟੀਆ ਅੰਦਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ‘ਰੁੱਖ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀ’ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਦੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ‘ਸਿਮਰਤੀ ਦੇ ਕਿਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ’ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਓਪਰੀਆਂ ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮਸਲਨ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਹੈ:

ਦਰਿਆ
ਅਸੀਂ/ਪਿਆਰ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ/ਛੁੱਬਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ/ਤੁਸੀਂ ਤੈਰਨਾ .../ਇੱਕ ਉਹ ਵੀ ਸਨ /ਜੋ ਸਿਰਫ /ਭਿਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। (ਪੰਨਾ-11)

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ, ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਾਰੇ ਵਰਗੇ ਤਰਲ ਮਨ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਵੀ ਕਿਸੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸੰਕਲਪਮਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਫਲਸਫ਼ੀ ਮਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਨ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਕਾਵਿਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਲ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਐਨੀ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਜਟਿਲਤਾ ਦੇ ਰੁਖ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਗੰਡੋਏ’ ਨਾਮੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅਸਲੀ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸ਼ੈਲੀ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਥ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਬਚਪਨ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੰਡੋਏ ਬੰਦੇ ਗੰਡੋਏਆਂ ਨੂੰ/ਸੱਪ ਸਮਝ/ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ/ਪੱਥ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਤੁਰਦੇ/ਵੱਡੇ ਹੋਏ/ਪਤਾ ਲੱਗਾ/ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ/ਤਾਂ / ਅਕਸਰ ਮਿੱਥ ਕੇ/ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ/ਕਾਸ਼!/ਬੱਚਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਬੰਦਾ/ਸਾਰੀ ਉਮਰ/ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਗੰਡੋਏ/ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ। (ਪੰਨਾ-13)

ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ-ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀਆਂ-ਬਥਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਅਰਥਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸਰਲ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ। ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕਿੱਸਾਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੰਦੀਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸਰਲ ਕਥਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਵਿਚ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਟਿਲਤਾ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਵੀ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਰਲਤਾ ਦੇ ਰੁਖ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇੱਕ ਤੰਦ ਪਕੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕਾਵਿ ਉਸਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਦੀਪ ਜਟਿਲ ਪਸਾਰ ਦੇ ਰੁਖ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੌਤਮ ਦਾ ਘਰੋਂ ਤੁਰਨਾ ਤੇ ਨਿਰਵਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਏਦਾਂ ਨਿਰਵਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਵੇਂ:

ਗੌਤਮ
ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੁਰੇ ਵਿਚ/ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਗੌਤਮ/ਨਿਕਲ ਤੁਰਦਾ ਹੈ -ਗਯਾ ਵੱਲ / ਵੇਖਦਾ/ਗਯਾ /ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਿਰਖ /ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੇ / ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਲਾ ਕੇ/ਬੋਧ ਬਿਰਖ ਵੀ / ਸੌ ਰਿਹਾ /ਜੀ ਰਿਹਾ ਹੈ/ਆਪਣਿਆਂ ਸੰਗ/ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ /ਛੱਡ ਭੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ /ਨਿਰਵਾਣ ਵੱਲ/ ਸੋਚਦਿਆਂ-ਸੋਚਦਿਆਂ /ਅਚਾਨਕ/ਯਸ਼ੋਧਰਾ ਦਾ / ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਂਦੇ/ਕੀ ਹੋਏਗਾ /ਜੇ ਉਹ ਵੀ /ਆ ਗਈ /ਮੁਕਤੀ ਲਈ /ਮੇਰੇ ਮਗਰ /ਕੀ ਕਰੇਗਾ / ਕੀ ਕਰੇਗਾ ਰਾਗੁਲ ਫੇਰ/ਕਦੇ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਸਾਨੂੰ/ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਤੋਂ /ਕਾਹਲੇ ਕਦਮੀ ਪਰਤ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ /ਮਹਿਲਾਂ 'ਚ ਜਦ /ਤਾਂ ਸੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਵੇਖ ਕੇ /'ਯਸ਼ੋਧਰਾ ਅਜੇ ਜਾਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ' (ਪੰਨਾ-16)

ਸੰਦੀਪ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਗੌਤਮ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਕਾਏ ਹੋਣ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਮਰਦ ਲਈ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਲਈ, ਨਿਰਵਾਣ ਲਈ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਨਿਰਵਾਣ ਯਸ਼ੋਧਰਾ ਭਾਵ ਨਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਜਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸੰਦੀਪ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੰਵੇਦਨਾਮਈ ਹੈ। ‘ਰੋਪ’ ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਨੇ ਨਾਰੀ ਵੇਦਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬਾਪ-ਦਾਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ/ਵਰਜਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਹੀ ਨਾਰੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ‘ਰੋਪ’ ਵਰਗੀਆਂ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਸਭਿਅਕਤਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸੂਲ

ਕੇਵਲ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਖਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਥੇ ਉਸਨੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਸਾਰਥਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਝ ਉਸਨੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਬਲਗੀਣ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤਵਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਟਿੱਡੀ ਹਾਂ/ਤੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ/ਨਿਗੂਣੀ ਹੈ ਹੋਂਦ ਮੇਰੀ /ਤਬਾਹੀ ਮਚਾ ਦੇਵਾਂਗੀ /ਜੇ ਦਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਈ (ਪੰਨਾ-67)

ਗਰਦ
ਮਿੱਟੀ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ/ਪਰ ਐਨੀ ਵੀ ਨਾ ਦਰਤ /ਕਿ ਗਰਦ ਬਣਕੇ /ਪੁੰਦਲੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂ /ਤੇਰੇ ਤਾਜ ਦੀ ਚਮਕ ਨੂੰ (ਪੰਨਾ-62)

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਮੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਨਦੀ’ ਵਿਚ ਮਰਦ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਨਵ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਬਿੰਬ ਸਿਰਜੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਿਰਜੇ ਹਨ। ਨੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਮੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਤੇ ਅੰਤਰ ਅੰਦਰ ਸਾਝਾ ਤੱਤ ਨੀਰ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਉਂ ਮਰਦ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਾਝ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਾ ਰਹੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵੱਖਰੇਵਾਂ ਕਿਤੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਵਧਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਵੀ ਸੰਦੀਪ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਵਿਤਾ ‘ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ’ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵਪੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾਉਣਿਆਂ ਨਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਰੇਤ ਵਿਚੋਂ ਪੈਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇਗੀ ਤਾਂ ਰੇਤ ਦਾ ਘਰ ਢਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਰੇਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸਨੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਪੈਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਗਠਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਲਿਖਦੀ ਹੈ:

ਬਚਪਨ ਵਿਚ /ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾਉਂਦੀ / ਕਿੰਨਾ-ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ/ਅਡੋਲ ਬੈਠੀ/ਪੈਰ ‘ਤੇ ਰੇਤ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ਤੀ ਰਹਿੰਦੀ /ਜਦੋਂ ਹੀ ਰੇਤ ਬੱਲਿਓ/ਪੈਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੀ/ਤਾਂ ਪਲ ਵਿਚ ਘਰ ਢਹਿ ਜਾਂਦਾ/ ਹੁਣ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਪੈਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆਂ/ਬਾਖ਼ਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ / ਪੈਰ ‘ਤੇ ਟਿਕੀ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਨੂੰ/ਬਚਪਨ ਦੇ ਸਹਿਮ ਨੇ /ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਅਜੇ (ਪੰਨਾ-96)

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਰਥਕ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਲ ਬਿੰਬਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਘਰ ਦਾ ਢਹਿਣਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਅਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਜੋ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਉਸਾਰੂ ਸੋਚ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਨਦੀ’ ਦੀ ਕਰਤਾ ਸੰਦੀਪ ਜਸਵਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਚਲਨ ਗਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੀ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਜੋ ਨੇਮ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸਸਣ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾਮਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਨਿਵੇਕਲੇ ਮੌਲਿਕ ਬਿੰਬ ਸਿਰਜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਛਾਪ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਜੁਟੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹ ਹੋਰ ਭਾਵਪੂਰਤ ਅਤੇ ਗਹਿਰਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕੇ। ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਇਹ ਰੰਗ ਉਸ ਪਾਸ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਡਾਕਟਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਆਦਿ ਕਵੀਆਂ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸੇ ਹੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਸੰਦੀਪ ਜਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਕਿਰਤਾ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ਦੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ

ਸਿਹਤ ਵਿਗਿਆਨ

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਿਹਤ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੋਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੇ ਕਾਰਕਰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਦਮੀ ਤੇ ਔਰਤ ਦੇ ਦੋ ਅੰਗ ਹਨ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੇ ਕਾਰਕਰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸਥਾਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਭਿਅਕ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਅਸਲ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂ।

ਸੋ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜਣਨ ਅੰਗ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰੀ ਹਨ ਸਿਵਾਏ ਪਰੋਸਟੇਟ ਗਰੰਥੀ ਦੇ ਜੋ ਪੇਟ ਦੀ ਦਿਵਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਟੈਸਟਿਸ ਯਾਨੀ ਪਤਾਲੂ ਤੇ ਸੈਕਸ ਇੰਦਰੀ ਯਾਨੀ ਪੇਨਿਸ ਬਾਹਰੀ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਵੱਲੋਂ ਆਉਂਦੇ ਬੀਜ ਅੰਸ ਯਾਨੀ ਸਪਰਮ ਬਹੁਤੀ ਗਰਮੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਪੇਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਟਕਦੇ ਹੋਏ ਬਾਹਰੀ ਇੱਕ ਝੋਲਾ ਨੁਮਾ ਲਟਕੇ ਬੈਲੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਕਰੋਟਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਦੋ ਟੈਸਟਿਸਾਂ ਵਿਚ ਸਪਰਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾਲੂ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਪਤਾਲੂਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਰਕਸ਼ੋਪ ਸਜਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਉਬਰਟੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਦਿਨ ਸਪਰਮਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਉਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਤੱਕ ਜੀਵਨ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਪਰਮ ਬਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਏ ਸਪਰਮ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਆਉਟੋਲਾਈਸਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਭਸਮ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਖੂਨ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਪਰਮਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮੁੜ ਬਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਰਮ ਲਗਾਤਾਰ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਪਰਮ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਡਿਸਕ ਪਲੇਟ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਟੈਸਟਿਸ ਵਿਚ ਤਹਿ ਦਰ ਤਹਿ ਇੰਜ ਸਾਂਝੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸੁਆਣੀ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਤਹਿ ਕਰ ਕੇ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਗੰਢੇ ਦੇ ਕਣ ਵਾਂਗ ਬਰੀਕ ਬਰੀਕ ਇਕ ਸਿਰ ਇਕ ਧੜ ਤੇ ਇਕ ਪੂਛ ਵਾਲੇ ਸਪਰਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਪਤਾਲੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਪਰਮ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਏਨੇ ਤਾਕਤਵਰ ਭਾਵ ਮੈਚਿਓਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣਾ ਅਗਲਾ ਸਫਰ ਪੂਰੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਦਮੀ-ਔਰਤ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਸਮੇਂ ਈਜੈਕੂਲੇਸ਼ਨ ਯਾਨੀ ਨਿਕਾਸ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਭਾਵ ਸੈਕਸ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਸਮੇਂ ਟੈਸਟਿਸ ਸੁੰਗੜਦੇ

ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਤਰ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਮੈਡੀਕਲ ਪੇਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਤੇ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਚੀਫ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਰਗੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਵਰਤਮਾਨ ਤੱਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜੀਵਾਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਕਾਲਮ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ।

ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਫੋਨ: 408-687-1899

ਹਨ ਤੇ ਪਿਚਕਾਰੀ ਵਾਂਗ ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹੋ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਅਸਾਲਟ ਰਾਈਫਲ ਦੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾਗਣ ਵਾਂਗ ਪੂਰੀ ਉਤੇਜਨਾ ਸਮੇਂ ਵਾਸਡਿਫਰੈਸ ਨਾਂ ਦੀ ਨਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਟੈਸਟਿਸ ਦੀ ਉਸ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਰੋਸਟੇਟ ਗਰੰਥੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਥੋਂ ਪਰੋਸਟੇਟ ਗਰੰਥੀ ਦੇ ਮੁਆਦ ਵਿਚ ਘੁਲ ਕੇ (ਇਸ ਘੋਲ ਨੂੰ ਸੀਮੇਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਆਦਮੀ ਦੀ ਇੰਦਰੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਪਰੋਸਟੇਟ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਇਕ ਐਸਾ ਜੰਕਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਪੇਸ਼ਾਬ ਨਲੀ ਵੀ ਤੇ ਵੀਰਜ (ਸਪਰਮ ਤੇ ਪਰੋਸਟੇਟ ਗਰੰਥੀ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਘੋਲ) ਵੀ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਬਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕੋ ਹੀ ਨਿਕਾਸ ਰਾਹ ਰਾਹੀਂ ਯਾਨੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇੰਦਰੀ ਰਾਹੀਂ ਉਤੇਜਨਾ ਸਮੇਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਸੈਕਸ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਸਮੇਂ ਪਰੋਸਟੇਟ ਵਿਚੋਂ ਸਪਰਮ ਸਮਿਲਤ ਸੀਮੇਨ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਇਸੇ ਨਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਯਾਨੀ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ ਯੂਰੇਥਰਾ ਹੈ ਯਾਨੀ ਯੂਰਿਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਾਲੀ।

ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਬੈਲੀ ਯਾਨੀ ਯੂਰੀਨਰੀ ਬਲੈਡਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਕੈਪਸਟੀ ਤੱਕ ਜਦ ਪੇਸ਼ਾਬ ਪੂਰਾ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਪਰੋਸਟੇਟ ਵਿਚਲਾ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਨਾਲੀ ਵਾਲਾ ਸੁਰਾਖ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇੰਦਰੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ ਪਰੋਸਟੇਟ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਹਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ। ਖੈਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੀਮੇਨ ਸੈਕਸੁਅਲ ਐਕਸਾਈਟਮੈਂਟ ਯਾਨੀ ਕਾਮ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਸਮੇਂ ਜੋ ਵੇਸਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਸਮੇਂ ਜੋ ਔਰਤ ਦੇ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਵੈਜਾਈਨਾ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਡਿਸਚਾਰਜ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਪਰਮਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਔਰਤ ਦੇ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਓ ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹਿੱਸੇ ਯਾਨੀ ਔਰਤ ਦੇ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਔਰਤ ਦੇ ਜਣਨ ਅੰਗ ਬਾਹਰੀ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵੀ। ਬਾਹਰੀ ਅੰਗ ਜੋ ਬਾਹਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਲਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹੋ ਔਰਤ ਦੇ ਜਣਨ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਯਾਨੀ ਵਲਵਾ ਦੇ ਦੋ

ਪੱਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੇਬੀਆ ਯਾਨੀ ਬੁੱਲ੍ਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੁੱਲ੍ਹ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ ਬਾਹਰੀ ਵੱਡੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਯਾਨੀ ਲੇਬੀਆ ਮੇਜੋਰਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਇਕ ਹੋਰ ਤਹਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਬੀਆ ਯਾਨੀ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੇਬੀਆ ਮਾਈਨੋਰਾ ਯਾਨੀ ਛੋਟੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰੀ ਬੁੱਲ੍ਹ ਆਮ ਚਮੜੀ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਛੋਟੇ ਤੇ ਪਿੱਕ ਕਲਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਲਵਾ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਇਕ ਕਿਸ਼ਤੀ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉੱਪਰ ਵਾਲੀ ਚੁੰਝ ਇਕ ਪਿਉਬਸ ਨਾਂ ਦੀ ਹੱਡੀ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਯਾਨੀ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਨਾਲਾ ਜਾਂ ਬੈਲਟ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੇਠਾਂ ਇਹ ਪਿਉਬਸ ਹੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਉੱਬਰੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਮੋਨਸ ਪਿਉਬਸ ਯਾਨੀ ਪਿਉਬਸ ਹੱਡੀ ਉੱਪਰਲਾ ਟਿੱਬਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਿੱਕ ਕਲਰ ਦੇ ਦੋ ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੀ ਇਸੇ ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਉੱਪਰ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਵੈਜਾਈਨਲ ਓਪਨਿੰਗ ਯਾਨੀ ਨਵਜੀਵਨ ਦਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਰਾਹ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਕੰਮ ਸੈਕਸ ਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਸੋ ਲੇਬੀਆ ਮਾਈਨੋਰਾ ਯਾਨੀ ਛੋਟੇ ਅੰਦਰ ਵਾਲੇ ਗੁਲਾਬੀ ਬੁਲ੍ਹ ਇਸ ਸੁਰਾਖ ਵਜਾਈਨਾ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਢੱਕੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਕੋਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬਟਨ ਨੁਮਾ ਜਾਂ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੋਹਕੇ ਵਰਗਾ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਡੀਕਲ ਟਰਮ ਵਿਚ ਕਲਾਈਟੋਰਿਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਮੋਨਸਪਿਉਬਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਛੋਟੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵਾਲੇ ਜੋੜ ਵਾਲੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਪੇਨਿਸ ਦਾ ਹੀ ਬਦਲ ਯਾਨੀ ਆਲਟਰਨੇਟਿਵ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ ਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇੰਦਰੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਕਤਾਅ ਬਣਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰਗੜਨ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੈਕਸ ਅਕਸਾਈਟਮੈਂਟ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਲਾਈਟੋਰਿਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਦੋ ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਯਾਨੀ ਡੇਢ ਚੁ ਇੰਚ ਤੱਕ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਉੱਬਰੇ ਹੋਏ ਕਲਾਈਟੋਰਿਸ ਦੇ ਠੀਕ ਹੇਠਾਂ ਛੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪੇਸ਼ਾਬ ਨਲੀ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਮੂੰਹ ਜਿਥੋਂ ਔਰਤ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾਬ ਬਾਹਰ ਖਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੋਟੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਯਾਨੀ ਗੁਦਾ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਿਥੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਇਹ ਇਕ ਝਾਲਰ ਨੁਮਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਜੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੈਕਸੁਅਲ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਯਾਨੀ ਕਾਮ ਉਤੇਜਨਾ

ਸਮੇਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਾਸੇ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਕਤਾ ਵਿਚ ਆਈ ਇੰਦਰੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਵੈਜਾਈਨਾ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਵਾਲਾ ਲਚਕਦਾਰ ਪਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਕਦੀ ਤਿੰਨ ਵੀ ਤੇ ਕਦੀ ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਚੰਦਨੁਮਾ ਗੁਲਾਬੀ ਵਿਚ ਸੁਰਾਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਮਾਸਕ ਧਰਮ ਦਾ ਖੂਨ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਇੰਟਰਕੋਰਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਸਖਤ ਸਾਈਕਲਿੰਗ ਜਾਂ ਬਹੁਤੀ ਐਕਸਰਸਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਹ ਝਿੱਲੀ ਵਰਗਾ ਪਰਦਾ ਫਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਗਿਆਨ ਏਨਾ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਪਹਿਲੇ ਇੰਟਰਕੋਰਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਇਸਦਾ ਫਟਣਾ ਤੇ ਖੂਨ ਦਾ ਨਿਕਲਣਾ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਕੁਆਰੇਪਨ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਫਤ ਦਾ ਜ਼ਾਮਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਵਿਕਸਤ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਰਦੇ ਦੇ ਫਟਣ ਦੇ ਕਵਾਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਚ ਇੰਟਰਕੋਰਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਤੇ ਐਸਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਰਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਏਨਾ ਲਚਕਦਾਰ ਭਾਵ ਇਲਾਸਟਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਾਂ ਕਈ ਕਈ ਵੇਰ ਇੰਟਰਕੋਰਸ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫਟਦਾ ਕਈ ਵੇਰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਰਾਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਮਾਸਕ ਧਰਮ ਦਾ ਖੂਨ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਜਦ ਤੱਕ ਡਾਕਟਰੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਤੱਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਲੜਕੀ ਵਿਚ ਦਰਦ ਤਕਲੀਫ ਤਾਂ ਮਾਸਕ ਧਰਮ ਵਰਗੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਫਿਕਸ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੋ ਡਾਕਟਰੀ ਜਾਂਚ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪਰਦੇ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਵੈਜਾਈਨਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਕੁਦਰਤੀ ਲੱਗੇ ਇਸ ਸਖਤ ਪਰਦੇ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਰਜੀਕਲੀ ਯਾਨੀ ਡਾਕਟਰੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਹਟਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਡੀਕਲ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਟੋਮੈਨੋਰੀਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਨਰਮ ਲੇਬੀਆ ਮਾਈਨੋਰਾ ਭਾਵ ਛੋਟੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਸੁਰਾਖ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿਛੇ ਵੱਲ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਇੰਚ ਤੱਕ ਡੂੰਘਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵੈਜਾਈਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਅੰਗ ਇੰਟਰਕੋਰਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਬੱਚਾ ਜੰਮਣ

ਸਮੇਂ ਲਚਕਦਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲਚਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਪਲਾਸਟਿਕ ਵਾਂਗ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਅੰਗ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਅੰਦਰ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੇ ਗਿਲਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਗਿਲਟੀ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਬੋਲਿਨ ਗਲੈਂਡ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਮੁਆਦ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਜਾਈਨਾ ਨੂੰ ਲੁਬਰੀਕੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਕੋਰਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਤੇ ਜਣਨ ਕਿਰਿਆ ਸਮੇਂ ਵੀ

ਵੱਡੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਗੁਦਾ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਮਿਲਣ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਦਾ ਤੱਕ ਇਕ ਚੌਕੋਰ ਏਰੀਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰੀਨੀਅਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੈਕਸੁਅਲਿਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇੰਦਰੀ ਦੇ ਔਰਤ ਦੀ ਵੈਜਾਈਨਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਕਰੋਟਮ ਦੇ ਬੈਲੇ ਵਿਚ ਲਿਪੇਟੇ ਟੈਸਟਿਸ ਇਸ ਪ੍ਰੀਨੀਅਮ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਵਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਔਰਤ ਦੀ ਕਾਮ ਉਤੇਜਨਾ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

ਵੈਜਾਈਨਾ ਦੇ ਉਪਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਪੇਟ ਵੱਲੋਂ ਲਟਕਦੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਇੰਟਰਕੋਰਸ ਸਮੇਂ ਸੀਮੇਨ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਵੈਜਾਈਨਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੱਕ ਉੱਪਰ ਤਕ ਇਕ ਪਿਚਕਾਰੀ ਵਾਂਗ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੀਰਜ ਵੈਜਾਈਨਾ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਰਿਸਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਕਿ ਵੈਜਾਈਨਾ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਗ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੀਮੇਨ ਅਲਕਲਾਈਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਵੈਜਾਈਨਾ ਵਿਚ ਐਲਕਲਾਈਨ ਸੀਮੇਨ ਦੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੀਮੇਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਪਰਮ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਨਾਰਮਲ ਜੋੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਰਮਲ ਸੈਕਸ ਲਾਈਫ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਪਰੈਗਨੈਂਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸਪਰਮ ਦਾ ਜੀਵਨ ਡਿਸਚਾਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਘੰਟਿਆਂ ਯਾਨੀ ਤਿੰਨ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੈਜਾਈਨਾ ਤੋਂ ਫੈਲੋਪੀਅਨ ਟਿਊਬ ਤੱਕ ਤੇ ਓਵਮ ਨੂੰ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਡ ਕਰਨ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਘੰਟਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਵੈਜਾਈਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਟਕਦਾ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਯਾਨੀ ਯੂਟਰਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਤਿਕੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੇ ਵੈਜਾਈਨਾ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੀ ਗਰਦਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਤਿਕੋਣੀ ਪਰ ਫਲੈਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਸੁਰਾਖ ਨੁਮਾ ਲੰਬੀ ਨਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲੰਬਾਈ ਯਾਨੀ ਉਚਾਈ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸੁਰਾਖ ਵਿਚੋਂ ਉੱਪਰ ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸੁਰਾਖ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲੱਗੀਆਂ ਦੋ ਫੈਲੋਪੀਅਨ ਟਿਊਬਾਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੈਜਾਈਨਾ ਵਿਚੋਂ ਸਪਰਮ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਸੁਰਾਖ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰੋਂਗਦੇ ਹੋਏ ਫੈਲੋਪੀਅਨ ਟਿਊਬਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਚੱਲਦਾ

ਪਵਿੱਤਰ ਨਦੀਆਂ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਬਨਾਰਸ, ਵਿੰਦਾਵਨ ਅਤੇ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਘਾਟ। ਬੜੀ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇੱਥੇ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬੇਅੰਤ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਘਾਟਾਂ ਦੇ

ਹਰਜੀਤ ਦਿੱਲ

ਨਜ਼ਦੀਕ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦੀਆਂ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋ

ਦੀਵੇ ਥੱਲੇ ਹਨੇਰਾ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੈਕੁੰਨ ਧਾਮ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਸਵਰਗ ਵਾਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਮਹਾਤਮ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇੱਥੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜਮਾਵਤਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹਿਲਾ ਲੇਖਕ (ਨਾਂਅ ਯਾਦ ਨਹੀਂ) ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਛਿਟਕੇ ਹੁਏ ਲੋਗ' ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਲੇਖਕਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਘਾਟ ਲਾਗੇ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਬੜਾ ਸਟੀਕ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ

ਭਿਖਾਰੀ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਆਕਾ ਥੱਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਮਾਈ ਹੜੱਪ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੋਂ ਦੂਰੋਂ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਅਨਾਥ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਤਰਸਯੋਗ ਵਰਣਨ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਹੈ ਨਾ ਦੀਵੇ ਥੱਲੇ ਹਨੇਰਾ!

ਹੁਣ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਆਪ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉੱਪਰਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਫੇਰ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 'ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ' ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬੜਾ

ਸੁਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ 'ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ' ਨਾਮੀ ਸੰਸਥਾ ਵਾਂਗ ਬੇਸਹਾਰਾ, ਅਪਾਹਜਾਂ ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੜਾ ਪਰੋਪਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅੱਪੜਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਕੁਝ ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਜਾਂ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਭੱਜੇ ਸਿੱਧ ਪੱਧਰੇ ਬੰਦੇ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਲਾਲ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਕੁਝ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੰਦੇ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦੇ ਨੌਕਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਭੱਜ ਨਾ ਜਾਣ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਬੇਬਸਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਰੋਟੀ 'ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਲੈ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਨਸੀਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪਰੋਪਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਦੀ ਜੂਠ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਦੇ ਘੱਟਾਲੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਕਰਮੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਕਹੋਗੇ ਫੇਰ... ਦੀਵੇ ਥੱਲੇ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ?

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਫਰ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

‘ਪੰਜਾਬੀ’ ਸਿਰਫ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹੈ, ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ’ਤੇ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਵਸਤੂ, ਭੋਜਨ, ਕਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ‘ਪੰਜਾਬੀ’ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਕਿੱਤੇ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਾਸਤ ਜਾਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਕਿੱਤੇ, ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ

ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਹੋਂਦ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਹਰੇਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ ’ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਨ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਿਸਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਸਕੂਲ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਪੁਸ਼ਿਧੀ ਕਰ ਕੇ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤਰਾਸ਼ੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਹੋਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਕੁਝ ਗਲਤ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਸਕੂਲ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਆ ਰਹੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਇਸ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਕੋਰੇ ਕਾਗਲ ਵਾਂਗ ਹਨ ਜਿਸ ’ਤੇ ਜੋ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਰ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਤਰੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ’ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ।

ਡਾ. ਅੰਤਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਪਾਲ
ਫੋਨ: +91-98889-21290

ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ- ਉਹ ‘ਪੰਜਾਬੀ’ ਹੀ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਰਵੋਤਮ ਹੈ; ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਕਿੱਤੇ, ਕਬੀਲੇ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਣਗੌਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਨੀਤੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਤ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖਿੱਤੇ ‘ਪੰਜਾਬ’ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਵੀ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਆਦਿ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸਗੋਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਫੈਲਾਅ ਇੱਕ ਮੁਲਕ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਸਰੋਤ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵੱਲ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਾਂਗੇ। ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਸਾਇੰਸ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਕੇਵਲ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਮਾਧਿਅਮ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਖਾਸਕਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜੋ ਹਰ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਖੇਤਰੀ ਲੋਕਾਂ, ਖਾਸਕਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵੀ

ਮੁੱਖ ਪਛਾਣ ਸਰੋਤ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵੱਲ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਾਂਗੇ।

ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਸਗੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਗੁਣਕਾਰੀ ਮੰਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇਹ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਉਪਰਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਸਿਰਫ ਮੌਜੂਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਤਵੱਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਖੜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ।

ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਅੱਜ ਇਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਪੇ ਅਤੇ ਦਾਦੇ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਘਿਸੇ ਪਿੱਟੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਖਾਸਕਰ ਆਈ.ਏ.ਐੱਸ., ਆਈ.ਐਫ.ਐੱਸ. ਅਤੇ ਆਈ.ਪੀ.ਐੱਸ. ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਹੋਣ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ’ਚ ਮੁਹਾਰਤ ਮੁੱਢਲੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨੀ ਆਉਣ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜਾਏ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਸਵਾ ਗਿਆਰਾਂ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਦਸਵੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਮੌਜੂਦਾ ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੱਚਮੁੱਚ ਲੋਕ ਭੁੱਲ ਜਾਣਗੇ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਸਗੋਂ ਮਗਰਲੀਆਂ ਦੇ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਕਿਉਂਕਿ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਅਤੇ ਆਉਂਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਹ ਬੱਚੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਕੇ ਅਦਬ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗ਼ੈਰ-ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਇਜ਼ਾਫਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹੋਰ ਰਸਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ ‘ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ’ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ’ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਭੇਜੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 16 ਨਵੰਬਰ 2024 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-664

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਹੈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਹੈ, ਹਡਸਨ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਖੜ੍ਹਾ ਲਿਬਰਟੀ ਪਾਰਕ ਹੈ। ਫਰੀਡਮ ਟਾਵਰ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਛੋਂਹਦੇ ਮੁਨਾਰੇ ਦਿਸੇ, ਕੱਠੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦਿਸੇ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-662

ਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ, ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ। ਤਾਂਹੀਉਂ ਮੋਢੇ ’ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੀ, ਕਿੰਨੀ ਮਸਮ ਜੱਗੋਂ ਨਿਆਰੀ। -ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਧੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦਿਲ ਦਾ ਟੋਟਾ ਵਿੱਚ ਵਿਹੜਿਆਂ ਰੋਣਕ ਲਾਵਣ। ਹੁੰਦੀਆਂ ਇਹ ਤਾਂ ਖੰਭੋਂ ਹੋਲੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਪਰ ਟੱਪੀ ਜਾਵਣ। ਥਕੇਵਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉੱਪਰ ਥੱਲੇ ਲਾਡ ਲਡਾਵਣ। -ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ

ਧੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਘਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ, ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਨੇ। ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਹੋਣ, ਫਿਕਰ ਆ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ; ਉਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਣ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀਆਂ ਨੇ। ਅੱਖੀਂ ਸ਼ਰਮ ਰੱਖਣ, ਲਾਜ ਸਾਂਭ ਰੱਖਣ; -ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸ਼ਾ

ਭਾਰੀ ਜੱਗ ਨੇ ਵੀ ਪਾਈਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੇ। ਦਾਜ ਲਾਜ ਕਾਰਨ ਕਾਇਰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ, ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਮਾਰੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਜੰਮਦੀਆਂ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ, ਤਾਹੀਓਂ ਭੋਗਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਨੇ। ‘ਨਾਕਾਮ’ ਰੱਬ ਸੱਚਾ ਵੀ ਇਹੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸੰਸਾਰ ਚੱਲਣ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ ਨੇ। -ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ‘ਨਾਕਾਮ’

ਬਚਪਨ ਹੁੰਦਾ ਬੇਫਿਕਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ’ਤੇ ਮੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ। ਮੋਢਿਆਂ ’ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠਣਾ ਬਾਪੂ ਦੇ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਰੱਜ ਕੇ। ਭੁੱਲਦੇ ਨਹੀਂ ਉਹ ਦਿਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੱਖੇ ਵੇਲੇ ਲੰਘਣ ਹੱਸ ਕੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵਰਗੀ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਆਪਣਾ ਵਕਤ ਭਾਵੇਂ ਲੰਘਾਉਣ ਫਾਕੇ ਕੱਟ ਕੇ। -ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ

ਬਾਪੂ ਚੁੱਕ ਪੌਤੇ ਨੂੰ ਘਨੇੜੀ ਮੇਲੇ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਬੱਚਾ ਹੋ ਉਚਾ ਉਚਾ ਜੋ ਅਨੰਦ ਸੀ ਮਾਣਦਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ। ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਸਿਰ ਫੜ ਚੜ੍ਹ ਮੋਢਿਆਂ ’ਤੇ ਹਲਕੀ ਹਲਕੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਕਰ ਤੋਤਲੀਆਂ, ਕੱਢ ਕੁਤਕਤਾਰੀਆਂ ਹਸਾ ਹਸਾ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਮੁਗਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਬੱਚਾ ਭਾਵੇਂ ਅਣਭੋਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਬਾਪੂ ਦਾ ਵੀ ਸਾਰਾ ਬੁਕੇਵਾਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ। -ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸ਼ਾ

ਇਕ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਬਣੇ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਤੇ ਸਵਾਗਤ !

ਕੈਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਗੋਦੀ ਮੀਡੀਆ

> ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਹੋਈਆਂ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਮੀਡੀਏ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਬਣੇ ਉਚੇਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਯੂ.ਪੀ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਮੈਂਬਰ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚਾ 'ਲੁਣ ਮਸਾਲਾ' ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਪੰਚ-ਸਰਪੰਚ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਕ-ਦੋ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅੱਠਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ 'ਅੱਗ ਦੌੜ ਪਿੱਛਾ ਚੌੜ' ਵਾਲੇ ਅਖਾਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ! ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਲਿਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਬਣੇ ਉਸ ਪ੍ਰਵਾਸੀ (ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ

ਕਰ ਸਕਦੇ? ਅਕਸਰ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀ, ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਹੁੱਬ ਹੁੱਬ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਇਹ ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ?

> ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਾਦਰੇ-ਵਤਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਤਕੜਾ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜਦ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਬਾਰੇ

ਦੀਆਂ ਅੰਤਮ ਰਸਮਾਂ ਨਿਭਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੇ ਰਿਹਾ।

> ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਦਮੇ 'ਚੋਂ ਸੰਭਲ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਰਗੀ ਭਰਾ ਵਾਂਗ ਲੋਕ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਬਾਬਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਨਿਆਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ 'ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਬੱਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ' ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲਾਗੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਪੈਟ੍ਰੋਲ ਪੰਪ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਭਾਗੀ ਸੂਚਨਾ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਮਾਨ ਸਾਹਬ ਨੇ ਵੀ 22 ਦਸੰਬਰ 2023 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਿਵਾਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਸੱਦ ਕੇ ਉਸਦਾ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ।

> ਅਕਤੂਬਰ 2024 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਚੋਣਾਂ ਮੌਕੇ ਬੀਰੋ ਵਾਲ ਵਾਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜੋਰ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਉਸਨੇ ਸਰਪੰਚੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜੀ ਅਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਵੀ ਸੰਯੋਗ ਜਾਂ ਇਤਫਾਕ ਹੀ ਸਮਝੋ ਕਿ ਹੁਣ ਵਿਰਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ, ਸਵਰਗੀ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਚ ਅਤੇ ਜਸਪਾਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਵੀਰ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੰਬਤਦਾਰ ਹੈ!

> ਬੀਤੇ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਫੋਨ 'ਤੇ ਸਰਪੰਚ ਬਣਨ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਭਰੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਵਿੱਛੜੇ ਵੀਰ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਸੋਚੇ ਹੋਏ ਕੁੱਝ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਉਡੀਕਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨੇ ਹਨ।

> ਆਓ ਵੀਰ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬੀਰੋਵਾਲ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਬਣਨ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਉਸਦਾ ਸਵਾਗਤ ਵੀ ਕਰੀਏ! ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ 'ਹਾਏ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਭਈਏ ਆ ਗਏ!' ਦੀ ਜਬਾਨੀ-ਕਲਾਮੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਈਏ। ਇਹ ਉਮੀਦ ਵੀ ਕਰੀਏ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਸੁੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜੀਆਂ ਦੇ ਰੌਣਕ-ਮੇਲੇ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬਾਨੂਣ ਬੰਨ੍ਹੀਏ! ਆਮੀਨ!!

ਐਮਾਜ਼ੋਨ (Amazon) ਦੇ ਫਾਉਂਡਰ ਜੈੱਕ ਬੀਜੇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਨਿਊਜ਼ ਪੇਪਰ 'Washington Post' ਤੁਠੇ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗੋਦੀ ਮੀਡੀਆ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਦੋ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰ Subscription ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੰਨੂੰ-ਨਿੱਬਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਇਸੇ ਅਖਬਾਰ ਰਾਹੀਂ ਪਲਾਂਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਮੀਡੀਆ ਅਦਾਰੇ CBCTV, CTV, Global TV, Toronto Star ਆਦਿ ਵੀ ਗੋਦੀ ਮੀਡੀਆ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੋਦੀ ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਚੈਨਲ ਸਰਕਾਰੀ

ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ

ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਠੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਜੈੱਕ ਬੀਜੇਸ ਇਸੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ ਵਰਗੇ ਅਮਰੀਕਨ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਗੋਦੀ ਮੀਡੀਆ ਡੀਪ ਸਟੇਟ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਟਰੰਪ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ ਸਮੇਤ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਈ ਗੋਦੀ ਮੀਡੀਆ ਟਰੰਪ ਖਿਲਾਫ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਤੁਠੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਟਰੰਪ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਅਤੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਨ ਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਗੋਦੀ ਮੀਡੀਆ ਵੀ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਤੁਠੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਬਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਬੇਸ਼ਕ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਚੁੱਪੀ ਧਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਸੰਤਾਪ 84 ਦੇ ਦੌਰ ਵਾਂਗ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਿਜਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪਿਛਲੇ 175 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪਲੈਨਿੰਗ, ਦੁਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਸੋਚ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ, ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ, ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝਾ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ 'ਦੁਪਾਲ ਪੁਰ'
ਫੋਨ: +91-78146-92724

ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ!

> ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬੀਰੋ ਵਾਲ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) ਦਾ ਨਵਾਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸਰਪੰਚ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਵੀ ਮੇਰਾ ਗੁਆਂਢੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਆਪਣਾ ਗੁਆਂਢੀ ਸੱਜਣ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਲਿਖਣ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸਗੋਂ ਇਸਦਾ ਮਕਸਦ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛੋਕੜ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣ ਤੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

> ਲਗ ਭਗ ਤੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਆਇਆ ਸੀ। ਕਈ ਸਾਲ ਸਖਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਭਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਸੌਂਪਿਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਛੋਟਾ ਮੋਟਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।

ਉਹ ਜਦ ਵੀ ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਦ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਨੌਕ-ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੱਟਿਆਂ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਇਵੇਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨੀ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਾਂ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਏਦਾਂ ਦਾ ਬਣਾਈਏ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਏ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤ ਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ।

> ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਅਸਹਿ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ। ਜਸਪਾਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਜੋ ਬੀਰੋ ਵਾਲ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਰਿਹਾ, ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। 'ਭਾਈ ਮਰੇ ਬਾਂਗ ਭੱਜਦੀ ਔਖੀਓ ਨੀ ਸੁੱਕਦਾ ਨੀਰ'-ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਪਰਿਵਾਰ ਡੂੰਘੇ ਸਦਮੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਾਊ ਸੁਭਾਅ, ਨੇਕ ਦਿਲ ਅਤੇ ਮਿੱਠ-ਬੋਲੇ ਇਕਬਾਲ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ ਕਾਰਨ ਸਾਰਾ ਬੀਰੋਵਾਲ ਹੰਝੂ ਕੇਰਦਾ ਮੈਂ ਖੁਦ ਦੇਖਿਆ। ਵਿੱਛੜੇ ਵੀਰ

ਸਾਂਭ ਬੈਠੇ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ, ਸ਼ੜਯੰਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਢਾਹੁਣ ਤੇ ਜੋ ਵੀਵੇ ਜਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਨੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣੇ ਨੇ ਰਾਜ-ਭਗਤ ਕਾਨੂੰਨ ਸਨਮੁਖ, ਚੁਰਾਸੀ ਸੰਨ ਤੋਂ ਜੋ ਸਿਤਮਗਰ ਛੁਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣੇ ਨੇ ਪੰਨੂ, ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਹੀਰੇ, ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਜੋ ਧੁਣੁ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।
-ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

“ਇਕ ਬੁੰਦ ਸਵਾਂਤੀ”

ਮਾਏ ਨੀ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਝਿੜਕਾਂ ਗਲ ਵਿਚ ਕਫ਼ਟੀ ਪਾਵਣ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਦੀਦ ਦਾ ਕਾਸਾ ਦਰ 'ਤੇ ਅਲਖ ਜਗਾਵਣ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੁੰਡ ਹੁੰਮੈ ਦਾ ਕੂੜਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਲੰਘ ਸਜਾਉਣਾ ਏ ਛੱਡ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਬਾਕੀ ਸਭ ਮੈਨੂੰ ਸਾਂਵਲ ਸਾਂਵਲ ਗਾਵਣ ਦੇ।

ਮਾਏ ਨੀ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਤਾਹਨੇ ਮੈਂ ਸਾਂਵਲ ਵਲ ਜਾਵਾਂਗੀ ਨਾਮ ਉਹਦੇ ਦੀ ਜਪ ਕੇ ਮਾਲਾ ਰੁਸਿਆ ਯਾਰ ਮਨਾਵਾਂਗੀ, ਯਾਰਤੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਬਰ ਚੰਗਾ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਏ ਉਹਦੀਆਂ ਮੈਂ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਨਾ ਜਾਣਾਂ ਸਾਂਵਲ ਸਾਂਵਲ ਗਾਵਾਂਗੀ

ਮਾਏ ਨੀ ਤੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਤਾਹਨੇ ਮੈਂ ਬਣ ਗਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਾਨੀ ਨਦੀਓਂ ਪਾਰ ਸਾਂਵਲ ਦਾ ਡੇਰਾ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਠਾਨੀ ਕਣ ਕਣ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੱਸਦਾ ਉਹ ਮਾਲਕ ਇਸ ਜਗ ਦਾ ਐਸੀ ਨਜ਼ਰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਪਾਈ ਹੋ ਗਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਵਾਨੀ।

ਮਾਏ ਨੀ ਮੇਰਾ ਜ਼ੋਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿਕੜਾ ਰੂਪ ਨਿਮਾਣਾਂ ਹੂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕਾਦਰ ਕਰਤਾ ਮੈਂ ਝੱਲੀ ਕੀਹ ਜਾਣਾਂ ਹੂ ਉਹ ਦਇਆਲ ਦਇਆਪਤਿ ਦਾਤਾ ਮੈਂ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਗੀਣੀ ਗਹਿਰਾ ਸ਼ਾਂਤ ਸਮੁੰਦਰ ਮਾਏ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਸੁਹਾਣਾਂ ਹੂ।

ਮਾਏ ਨੀ ਕੁਲ ਜਗ ਪਿਆ ਆਖੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਬਾਵਰੀਆ, ਗਲ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਫ਼ਟੀ ਮੇਥੇ ਕਾਲੀ ਕਾਮਰੀਆ, ਨਾ ਮੰਦਰ, ਨਾ ਮਸਜਦ 'ਚੋਂ ਰੱਬ ਕਿਧਰੋਂ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਨਾਈ, ਜਦ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਨੇ ਅੰਦਰ ਤੱਕਿਆ ਅੰਦਰੇ ਬੈਠਾ ਸਾਵਰੀਆ,

ਮਾਏ ਨੀ ਮੈਨੂੰ ਝਿੜਕੀ ਨਾ ਮੈਂ ਸਾਂਵਲ ਸਾਂਵਲ ਕਰਨਾ ਏੀ,

ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ

ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਇਸ ਨੂੰ ਡੁਬ ਡੁਬ ਕੇ ਮੈਂ ਤਰਨਾ ਏੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਾਹਨੇ ਮਿਹਣੇ ਮੈਂ ਹੱਸ ਕੇ ਜਰਨਾ ਸਿੱਖ ਬੈਠੀ, ਸਾਂਵਲ ਦੇ ਲਈ ਜਿਉਣਾ ਏ ਮਾਂ, ਸਾਂਵਲ ਦੇ ਲਈ ਮਰਨਾ ਏੀ, ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ ਯੂ, ਐਸ, ਏ,

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਈ

ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਨਾ ਨਫਰਤ, ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਰੋ ਪਿਆਰ। ਸੱਜਣ ਬਣ ਮਿਲ ਸੱਜਣਾਂ, ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਯਾਰ।

ਮੁੱਖੋਂ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਨਿਵ ਨਿਵ ਕਰੋ ਸਤਿਕਾਰ। ਉੱਚਾ ਬੋਲ ਨਾ ਬੋਲਣਾ, ਡਰਨਾ ਇਕ ਕਰਤਾਰ।

ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ ਵੰਡ ਖਾਵਣਾ, ਜਪਣਾ ਪਰਵਦਗਾਰ। ਲੋਚਣਾ ਭਲਾ ਸਰਬੱਤ ਦਾ, ਰਹਿਣਾ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ।

ਉੱਤਮ ਨੀਵਾਂ ਨਾ ਕੋਈ, ਨਾ ਜਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ। ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਬਾਪ ਇਕ, ਜਿਸ ਕਹਿੰਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ।

ਆਓ ਰਲ ਮਿਲ ਬੈਠੀਏ, ਗੁਰਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ। ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ, ਕੱਢ ਕੇ ਮਨੋਂ ਹੰਕਾਰ।

ਮਿਲਖਾਂ ਘੋੜੇ ਚੌਧਰਾਂ ਅਤੇ ਜਰ ਦੇ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਨੇ ਮੋਈ ਜਿੰਦ ਨੂੰ, ਨਾ ਕੀਤਾ ਜੇ ਉਪਕਾਰ।

ਝੁਠਾ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਕਰੋ ਵਪਾਰ। ਸੱਚ ਤੋਂ ਉਣਾ ਸਭ ਕੁਝ, ਸਰਵੋਤਮ ਸੱਚ ਕਿਰਦਾਰ।

“ਨਾਕਾਮ” ਰਹੇ ਵਿਚ ਨੀਵਿਆਂ, ਉੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕਾਰ। ਪੂੜ ਲੋਚੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਜੇ ਜਪਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ।
-ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਨਾਕਾਮ'
ਫੋਨ: +1 864-318-5500

ਕਹਿਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ

ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਨੇ, ਰਾਤਾਂ ਗਮਗੀਨ ਨੇ। ਦੋਸ਼ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ, ਕਿੰਨੇ ਸੰਗੀਨ ਨੇ। ਦਨ ਦਨਾਂਦੇ ਕਾਤਲ, ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਗਏ। ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਫਕੀਰ ਬਣ ਗਏ। ਅੱਲ੍ਹੇ ਨੇ ਜ਼ਖਮ ਹਜੇ, ਨਾਸੂਰ ਬਣ ਗਏ। ਕੌਮ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਵੀ, ਕਸੂਰ ਬਣ ਗਏ।

ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਇੰਦੌਰ, ਧਨਬਾਦ ਸੀ। ਬੇਪੱਤ ਤੇ ਬੇਆਬਰੂ, ਹੋਏ ਬਰਬਾਦ ਸੀ। ਪੁੱਛਿਆ ਨਾ ਹਾਲ, ਅੰਨ੍ਹਾ ਇਨਸਾਫ ਸੀ। ਹਾਕਮ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ, ਨੀਅਤ ਨਾ ਸਾਫ ਸੀ। ਅਠੱਤੀ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਸਬੂਤ ਮੰਗਦੇ ਨੇ। ਨੱਕ ਹੇਠਾਂ ਹੋਇਆ, ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਸੰਗਦੇ ਨੇ।

ਕਿੰਨੇ ਮਾਰੇ ਜੀਦੇ ਸਾੜੇ, ਕਿੰਨੇ ਅਨਾਥ ਨੇ? ਚੁੰਨੀ ਲੱਥੀ ਕੱਢੇ ਹਾੜੇ, ਕਿੰਨੇ ਮੁਹਬਾਜ ਨੇ? ਝੂਠੀ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ, ਸਮਾਂ ਟਪਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਅੱਧੇ ਗਵਾਹ ਮਰ ਚੁੱਕੇ, ਬੱਸ ਟਰਕਾਂਦੇ ਨੇ। ਬਹੁਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ, ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਹੋਏ ਨੇ। ਰੋਸ ਕਰੀਏ ਕਿਸ ਕੋਲ, ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਏ ਨੇ?

ਕਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸਨ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤਾਂ। ਹਿੰਦ ਦੇ ਮੱਥੇ ਕਲੰਕ, ਇਤਹਾਸ ਪਾਵੇ ਬਾਤਾਂ। ਦੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕਿੱਸਾ ਹੈ ਨਸਲਘਾਤ ਦਾ। ਖੂਬ ਭੰਡੀ ਕੌਮ, ਕੰਮ ਸਿਆਸੀ ਜਮਾਤ ਦਾ। ਹਕੂਮਤਾਂ ਬਦਲੀਆਂ, ਪਰ ਸੋਚ ਉਹੀ ਹੈ। ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਵੱਟ, ਕਿਰਦਾਰ ਉਹੀ ਹੈ।
-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ 'ਨੂਰਪੁਰੀ'

ਨਵੰਬਰ ਚੁਰਾਸੀ ਦਿੱਲੀ

ਧਰਮ ਕਰਮ ਦੀ ਬਾਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਜੁਰਮ ਇਕਬਾਲ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਹਕੂਮਤ ਰਸੂਖ ਰਿਸ਼ਵਤ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਧੌਂਸ ਤੇ, ਕੀਤੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਦਰਖਤ ਡਿੱਗਾ ਇੱਕ ਧਰਤ ਕੰਬੀ ਭਾਰਤ ਦੀ, ਨਿਰਜਿੰਦ ਰੁੱਖ ਸਿੱਜਦੇ, ਰੱਤ ਵਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਲਾਸ਼ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਮੂਹਰੇ, ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਦੇ ਬਸਤੀਆਂ ਜਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੀ ਸੀ ਟਾਰਗੈਟ ਅੱਗੇ, ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਲਕਾਰਦੇ, ਬਿਗਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਾੜੇ, ਮਾਰੇ, ਲੁੱਟੇ, ਮੁਕਾ ਦਿ“ ਨਸਲ ਸਾਰੀ, ਭੂਤਰੀ ਭੀਤ ਸੀ ਅਬਦਾਲੀ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਮਸਲੀਆਂ ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਪੱਤੀਆਂ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੇ, ਟਾਹਣੀਆਂ ਛਾਂਗਦੇ ਰਹੇ, ਮੋਛੇ ਮਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਵਾਢੀ, ਮਾਵੇ ਡੂੰਘੇ ਕੇ ਇਹ ਸੀਰੀ, ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਟਦੇ, ਸੱਬਰ ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਝਪਟੇ ਗਿਰਝਾਂ ਵਾਂਗਰ ਅਣਭੋਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਉਤੇ, ਬੋਟੀਆਂ ਨੋਚਦੇ ਜਬਰ ਹਵਸ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਾਂਗਰ ਮਚਾਈ ਆਗ਼ਜ਼ਨੀ, ਆਬਰੂ ਬਹੂ ਬੋਟੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟੇ ਰੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਮੁੜ ਸਾੜਸਤੀ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਭੂਤ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਮੰਡਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਹਾਦੀ ਹਜੂਮ ਬੁੱਕਦੇ, ਖੁੰਧਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਟਾਇਰ ਗਲ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਲਾਂਬੂ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਹਿੰਸਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਅਹਿੰਸਾ ਨਾਮ ਤੇ ਲਹੂ ਨਦੀਆਂ ਵਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਮਾਰ ਧਾੜ ਫੈਲੀ ਬੁਰਛਾ-ਗਰਦੀ ਮੱਚਦੀ ਰਹੀ, ਵਿਕਸੀਆਂ ਪੀਦੇ ਰਹੇ, ਬੱਕਰੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਘਰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ, ਘਿਣਾਉਣਾ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਜ਼ਖਮੀ ਤੜਫਦੇ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹੇ ਬਚਾ“ ਛਤਰੀ, ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਨਰੈਣੇ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਗਲ ਲਟਕਾ ਕੇ ਬਿੱਲੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ, ਮਸੀਤਾਂ ਢਾਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਮੰਦਿਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ: ਯਾਦਾਂ, ਅਤੀਤ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ

ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਾਂ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਆਂ ਨੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਅੰਬਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਮਜ਼ਬੂਰੀਵੱਸ ਖਾਧੀ, ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਮੈਨੂੰ ਛੇ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਲੱਗਿਆ; ਘਰ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਬਤ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਜੂਨ ਮਹੀਨਾ, ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 1955 ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਤੋਂ 40 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰਨਵੀਸ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਖ਼ਬਾਰਨਵੀਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਸਨ। ਘਰੋਂ ਉਹ ਰਾਸ਼ਨ ਲੈਣ ਗਏ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਘਰ ਲਿਆ। ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਪੁਲੀਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਬੈਠਾ ਘਰ ਛੱਡ ਗਈ। ਹਵਾਲਦਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ
ਫੋਨ: +91-98555-01488

ਇਹ ਕਹਿ ਗਿਆ, ਸਰਦਾਰ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਰਹਿਣ-ਖਾਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਲਉ। ਘਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਖ਼ਬਾਰਨਵੀਸੀ 'ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਪੈਸੇ-ਪੋਲੇ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਹਾਮਲਾ ਮਾਂ, ਪੰਜ ਜੀਆਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੇਕੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਜਣੇਪੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਾਨੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਵਿਚ ਜੁਟੀ ਰਹੀ। ਉਧਰੋਂ ਵਿਹਲੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਦਾਲ-ਸਬਜ਼ੀ ਰਿੰਨੂਣ ਜੋਗਾ ਸੱਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚਿਆ। ਅੰਬ ਕੱਟ ਕੇ ਹੀ ਦੋਹੜੇ-ਦੋਹੜੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਦੇ ਦਿੱਤੇ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰੇ।

ਛੇ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ (1961 'ਚ) ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਮੋਰਚਾ ਲੱਗਿਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਗੰਗਾਨਗਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰੋਂ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਕੁਰਕੀ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਮ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਤੋਂ ਆਏ। ਨਾਲ ਹਰੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ ਚਟਨੀ। ਉਹ ਖਾਂਦਿਆਂ ਇੱਕ ਭੈਣ ਨੇ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ: 'ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਦਿਨ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ! ਕਦੇ ਅੰਬ ਨਾਲ ਰੋਟੀ, ਕਦੇ ਮਿਰਚਾਂ ਨਾਲ।' ਮਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗਿਲੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ। ਉਹਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ 'ਲੀਡਰ' ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਜਿਆ। ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਵੀ ਉਹ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਝੱਲ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅੱਠ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਨੇ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ 'ਮਿਸ਼ਨ' ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਹਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰਨਵੀਸੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਰਹੀ। ਇਸ ਦਾ ਖ਼ਮਿਆਜ਼ਾ 1961 ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਭੁਗਤਿਆ। ਘਰ ਕੁਰਕ ਹੋਇਆ; ਟੱਬਰ ਬੇਜ਼ਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਛਪਾਈ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਟਾਈਪਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕੋਸ਼ ਪੁਲੀਸ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਨਾਲ ਹੀ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਾਊ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਏਨਾ ਡਰਾ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਚ-ਵੇਚ ਕੇ ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਜਾ ਵਸਿਆ। ਜੋ ਜ਼ਬਤ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮੁੜਿਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੱਜ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਪੇਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਬਚਾਰੇ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਚਿੱਬ ਪਾ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਈ ਦਰਖ਼ਾਸਤ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ, ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਮੁਕਰ ਗਈ;

'ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ।' ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਰਖ਼ਾਸਤ ਖਾਰਿਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਹੰਢਾਇਆ। ਜਿਹੜੇ ਅਸੂਲਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਧ। ਜਿਹੜੇ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਭੁਨਾਉਣਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1967 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁਨਾਇਆ ਵੀ ਖੂਬ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਪਹਿਲੇ ਵਰਗ ਵਿਚੋਂ ਸਨ; ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਗਤ ਰਹੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਗੈਰ-ਕਾਂਗਰਸੀ ਬਣਨ 'ਤੇ ਵੀ ਹਕੂਮਤੀ ਵਾਗਡੋਰ ਮਾਸਟਰ-ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ੈਰ ਮੰਗਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਂਜ ਵੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਨਾਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪੂਰਵਜ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਲੀ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਸੁਹਜਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਦੀ ਤਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਮਾਹੌਲ ਵਿਸ਼ੈਲਾ ਬਣਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ (ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਮਹਿਜ਼ 14 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ) 1980ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਨੀਮ ਖ਼ੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਮੰਗ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੀ ਜਾਪ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੱਖਵਾਦੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਹਕੀਕਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨੇਤਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਗਈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਵੱਖਵਾਦੀ ਰਾਹ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਰਿਹਾ। ਹਕੂਮਤੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ 'ਹਿੰਦੀ, ਹਿੰਦੂ, ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ' ਦੇ ਮੁੱਦਈਆਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਸਹਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਜਾਹਿਲਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿੱਪੀ ਦੀ ਵਕਾਲਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਅਦਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੀੜੀਆਂ-ਸਿਗਰਟਾਂ ਸੁੱਟਣਾ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਕਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰਕੂ ਵੰਡੀਆਂ ਵੀ ਵਧਾਈਆਂ। ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੱਦ ਤਕ ਮੁਕਤ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। 'ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਧੱਕਾ' ਜਾਂ 'ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ' ਵਰਗੇ ਖ਼ਿਆਲਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਰੀ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹਨ।

ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਲੇਖਾਂ-ਨਿਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲਹਿਰ ਦੀ ਘਟਨਾਵਲੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤਕ ਮਹਿਦੂਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ: - ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸੰਤਾਲੀ ਵਾਲੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਨਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਤਨਾਜ਼ਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਅਣਵੰਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਵਸੋਂ 13 ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਇਸ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਮਾਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ। - ਸਿੱਖ ਭਾਵੇਂ ਜਾਹਿਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ। 1920ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਿਰਕੱਢ ਨੇਤਾ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨਾਲ ਖਹਿਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੇ

ਨਹੀਂ ਸਨ। 1945 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: 'ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਇੱਕ ਜਥੇਬੰਦਕ ਵਜੂਦ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ।'

- ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਮਤ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ 1939 ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। 1945 ਵਿਚ ਕੈਬਨਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਨੇਤਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸਮੇਤ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਮਗਰੋਂ 'ਸਿੱਖਿਸਤਾਨ' ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।'

- ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ, ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸੀ, ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਅਪਰੈਲ 1948 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਨੀਤੀਗਤ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

- ਦਰਅਸਲ, ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਿੰਡੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਸੰਗਠਿਤ ਗੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵੰਡ ਮਗਰੋਂ ਬਹੁਤੀ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ (ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ) ਵਿਚ ਆ ਵਸੀ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਮੁੱਚਾ ਹਿਮਾਚਲ (ਕਾਂਗੜਾ ਤੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ) ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਰਿਆਣਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ 13 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 7 ਸਿੱਖ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਆਪਣੀ ਖੜੋ-ਕਿਤਾਬਤ ਜਾਂ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਵਰਤੇ ਕਿ ਵੱਖਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਨਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

- ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ 1948 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਜਾਂ ਵਸੋਂਮੁਖੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਫ਼ਦ ਤਤਕਾਲੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਫ਼ਦ ਨੂੰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸੂਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ, ਪੁਨਰਗਠਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

- ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 5 ਮਈ 1948 ਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਗਠਨ ਨਾਲ ਰੋਲ-ਘਚੋਲਾ ਵਧ ਗਿਆ।

'ਪੈਪਸੂ' ਵਿਚ ਛੇ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ- ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ, ਜੀਂਦ, ਕੈਥਲ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ (ਗਵਰਨਰ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਪਟਿਆਲਾ) ਤੇ ਨਾਇਬ ਰਾਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਕਪੂਰਥਲਾ) ਸਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਧਰਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ

ਪਹਿਲੀ ਗੈਰ-ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ। ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਯੂਨਾਈਟਡ ਫਰੰਟ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਭੰਗ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ, ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਤੇ ਜਨਸੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਤੁਫਾਨ ਭਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਵੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੱਖਵਾਦੀ ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਨੇਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ 20 ਫਰਵਰੀ 1949 ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰਹੇ।

- ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਸੈਲੇਪਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਕਿ ਨਵੰਬਰ 1949 ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਛੇ ਸਿੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਖਰੜੇ ਉੱਪਰ ਸਹੀ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਰਾਹੀਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਸੀਮਤ ਖ਼ੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਰੋਸਿਆਂ ਉੱਪਰ ਖਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਣਦੇਖੀ ਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

- ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗਵ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭੀਮ ਸੈਨ ਸੱਚਰ ਦੂਜੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਉਹ ਤੁਅੱਸਬੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੇਤਕਾ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਸੱਚਰ ਫਾਰਮੂਲੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਮੈਟਰਿਕ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮੀਡੀਅਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਮੀਡੀਅਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਤੇ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਡਟਵਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੱਕਦ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ 'ਹਿੰਦੀ, ਹਿੰਦੂ, ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਲਸੇ-ਜਲੂਸਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ।

- ਇਸੇ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲਾਂ 1951 ਤੇ ਫਿਰ 1961 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਵਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਾਂਗਰਸ ਵੀ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੀ ਰਹੀ।

- 1953 ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਸੂਬਾਈ ਪੁਨਰਗਠਨ

ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਫਰਵਰੀ 1954 ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਿਮਾਚਲੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਰਲੇਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ 35 ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਗ ਮੀਲ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਲੇਵੇਂ ਵਿਚ ਹਿਮਾਚਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਮਤ ਵਾਲਾ ਕਿਰਦਾਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੇ। ਭਾਸ਼ਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਫੋਕਸ ਨਰਮਦਾ ਪਾਰਲੈਮੈਂਟ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ। ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਦਰਾਸ ਰਾਜ (ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਤਾਮਿਲ ਨਾਡੂ) ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ 1953 ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਲੱਗ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1956 ਨੂੰ ਕੰਨੜ ਭਾਸ਼ੀ ਮੈਸੂਰ ਰਾਜ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਂਬੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। (ਇਸ ਰਾਜ ਦਾ ਕਰਨਾਟਕ ਵਾਲਾ ਨਾਮਕਰਨ 1973 ਵਿਚ ਹੋਇਆ) ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਬੰਬਈ ਜਾਂ ਬਾਂਬੇ ਰਾਜ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਮਈ, 1960 ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।

- 1955 ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਦਲ ਨੇ 110 ਸੀਟਾਂ ਲੜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਿੱਤੀਆਂ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਲ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ 132 ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਹੀ ਜੇਤੂ ਰਹੇ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਅਚਨਚੇਤੀ ਤਕੜਾ ਬਲ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬੌਫ਼ ਖਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜ਼ਿਆਦਾ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪਾਬੰਦੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਪੁਰਅਮਨ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 10 ਮਈ 1955 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਜਥੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।

- ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਥਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪਥਰਾਓਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਵਾਪਰੀਆਂ ਪਰ ਮੋਰਚਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਚੰਡਤਾ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਡੀਆਈਜੀ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ (ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੀਐੱਸਐੱਫ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਵੀ ਬਣੇ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਨੇ 4 ਜੁਲਾਈ 1955 ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ। ਛਾਪੇ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੀਆਂ ਤਲਾਸ਼ੀਆਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਸੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਲਈ ਜਥੇ ਰਵਾਨਾ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

- ਇਸ ਛਾਪੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੋਕ ਰੋਹ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭੀਮ ਸੈਨ ਸੱਚਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਤੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਸਨ। ਇਸ ਮੁਆਫ਼ੀਨਾਮੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹਿੰਦੂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਵਫ਼ਦ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਸੱਚਰ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਜਨਵਰੀ 1956 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ।

- ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਕੈਰੋਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਅਕਾਲੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਆਗੂ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੈਰੋਂ ਮਾਣਮੱਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਸੁਭਾਅ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਅੜ੍ਹਬ ਸਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਖ਼ਤਾਈ ਵੀ ਕਾਰਗਰ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ ਪਏ। ਜਨਵਰੀ 1956 ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾਈ ਫਾਰਮੂਲੇ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਕਰੀਬੀ ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। (ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਦੁੱਖ ਬੋਲ ਕੇ ਜੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੱਸਿਆ...

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਦੁਰਦ-ਗਾਥਾ ਬੋਲ ਬੈਠਾ ਸਗੋਂ ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਦੁੱਖ ਬੋਲ ਕੇ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੱਸਿਆ?

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੱਲੇ ਜ਼ਖਮ ਚਸਕਦੇ ਨੇ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਦੁੱਖ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦੁੱਖ ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿ ਦੁੱਖ ਪੁੱਛਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ ਤਿੜਕੇ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਬੇਰੁਖੀ ਨੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਤਿੜਕਣ ਦੀ ਚੀਸ ਦੁੱਗਣੀ ਕੀਤੀ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅੰਬਰ ਮੇਰਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੁਕਾ ਲਿਆ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਧੁੰਧਲਕੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਸਫ਼ਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਹਿਰਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਆਪਣਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਖਾਈਆਂ ਅਤੇ ਖੱਡੇ ਮੇਰਾ ਸਫ਼ਰ ਹੜੱਪ ਕਰ ਗਏ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਅਪੂਰਨ ਆਸਾਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀਆਂ। ਦੁੱਖ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਅਪੂਰਨ ਆਸਾਂ ਦਾ ਨਾਗਵਲ ਕਿਧਰੇ ਮੇਰੇ ਸੀਰਮੇ ਹੀ ਨਾ ਪੀ ਜਾਵੇ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਤਮੰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਾਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਤਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੁੱਖ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਤਪਸ ਕਾਰਨ ਧੂਣੀ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁੱਟਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਉੱਗ ਰਹੀਆਂ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿਚ ਏ ਮੁਨਾਫ਼ਾਖੋਰ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਿਰਖਾਂ ਤੇ ਲਟਕਦੇ ਬਿਜੜਿਆਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਵੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਨੂੰ ਤੀਲਾ-ਤੀਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਘਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿ ਬਾਪ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲਾਏ ਅੰਬ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੱਕ ਲਾ ਗਿਆ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਅਗਰ ਇਹ ਬੂਟਾ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੰਬ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿਚੋਂ ਮਾਣੀ ਬਾਪ ਦੀ ਫ਼ੋਹ ਨੂੰ ਤਰਸ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਚ ਬਰੇਤੇ ਉੱਗ ਆਏ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਰੇਤਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਬਾਬੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਫਿਰ ਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਦਰਿਆ ਬਣਨਗੇ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਚਾਨਣ ਲਕੀਰਾਂ ਹਨੇਰਿਆਂ ਖਾ ਲਈਆਂ। ਦੁੱਖ ਇਹ ਕਿ ਕਾਲਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਹਮਸਾਇਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਰਹੀ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੇਖੁਦੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੈਥੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਕੱਲੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤੋਰਿਆ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਦਾ ਇਕੱਲੇ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਸਖਸ਼ ਤਿੱਲ ਤਿੱਲ ਕਰਕੇ ਮਰ ਰਿਹਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਟੁੱਟਾ ਸੁਪਨਾ ਸਿਸਕੀਆਂ

ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੁੱਖ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸਿਸਕੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਵੀ ਨਾ ਸੁਣ ਸਕਿਆ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਅੰਧਰਾਤੋਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਦੁੱਖ ਇਹ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਸਮਝ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ ਕੌਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਗਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿਰਾਗ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੁਝਾ ਗਿਆ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚਲਾ ਪੁਰਾਣਾ ਘਰ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਦੋਹਰਤੇ/ਦੋਹਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਵਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਨ ਬੂਹੇ/ਬਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੀਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਪਕ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬੋ-ਹਵਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੌਣ, ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪਾਕ ਫਿਜ਼ਾ ਨੂੰ ਸਾਹ ਪੀਣੀ ਕਰ ਗਿਆ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਨੇਰਿਆਂ ਤੇ ਜਗਦੀਆਂ ਮੋਮਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਹਵਾਵਾਂ ਨੇ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਤੇਜ਼ ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ ਲੱਭਣ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ?

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿ ਚੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤਾ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ। ਦਰਅਸਲ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਚਿੱਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਭੁੱਬਲ ਵਿਚ ਦੱਬਿਆ ਕਿਉਂ ਨਾ, ਤਾਂ ਕਿ ਧੂੰਆਂ ਤਾਂ ਉਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੰਦ ਬੂਹਿਆਂ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਪਰਦੇਸੀ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਆਖਰੀ ਆਸ ਵੀ ਮੁੱਕ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਮੋਢਾ ਵੀ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਬਰ ਤੇ ਬੈਠਣਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਮਾਰੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਮਿਟਣ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਹਨ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਲੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਰਵਾਜ਼ ਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੀਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਈ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਘਰਾਂ 'ਚ ਪਸਰੀ ਸੁੰਨ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਨੂੰ ਸਿਉਕ ਰਹੀ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਸੁੰਨ ਕਾਰਨ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇੜਾਂ ਵਿਚ ਉੱਗ ਆਏ ਬੋਹੜਾਂ ਤੇ ਪਿੱਪਲਾਂ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਰਜਰੀ ਕਰ ਦੇਣੇ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਘਰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹਨ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਛੱਤਾਂ ਤੋਂ ਕਿਰਦੀ ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਤੇ ਰੌਸ਼ਨਦਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਝਾਕਦੀ ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕਰ ਦੇਣਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਉਤਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦੀ ਵਿੱਥ ਨੇ ਇਸ ਪਾਕ ਤੇ ਸੰਜੀਵ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨਿਗਲ ਜਾਣਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਚੁੱਪ ਖਾਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਿ ਘਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪ ਨੇ

ਹੀ ਖਾ ਜਾਣਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਘਰ ਵਿਚ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਘਰ ਉੱਗ ਆਏ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਘਰਾਂ ਦੁਆਲੇ ਉੱਗੀਆਂ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਵਾੜਾਂ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਘਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਤਨਹਾਈ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਰਾਤ ਕੱਟਦੇ ਹਾਂ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਤਨਹਾਈ ਦੇ ਸੋਕ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਹਰਦਮ ਧੁਕਦਿਆਂ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਪ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹਮਸਾਏ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਗਏ। ਦੁੱਖ ਇਹ ਆ ਕਿ ਬਾਪ ਦੇ ਬਲਦੇ ਸਿਵੇ ਸਾਹਵੇਂ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਹੀ ਦੇਖਣਾ ਸੀ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਪੀੜਾ ਦੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਗੈਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜੋ ਕਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਮੇਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਮ ਭਰਦੇ ਸਨ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਪੜ੍ਹ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦੀਦਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਝਾਉਲੇ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਖ਼ਤਾ ਖਾਧੀ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਯਕੀਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਅੰਦਰਲਾ ਡਰ ਜੱਗ-ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੀ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਗੋਂ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤੀ ਹੋ ਕੇ ਜਿਉਣਾ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੂਲੀ ਤੇ ਟੰਗੀ ਰੱਖੇਗਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਪਲ ਲਈ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਰਖ ਹੇਠ ਰੁਕਿਆ ਤਾਂ ਛਾਂ ਹੀ ਚਲੇ ਗਈ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਜਦ ਛਾਵਾਂ ਹੀ ਉਧਾਲ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਿਰਖੀ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ?

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤੜਫਿਆ। ਪਰ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਵਾਸ਼ਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਬੁੱਕ ਅੰਡਿਆ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਬਾਕੀ ਰਾਹੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ?

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਤੇ ਸੰਬੰਧ ਬਿਖਰ ਰਹੇ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਬਿਖਰਾਅ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਜੁੜਨ ਦੀ ਬਚੀ-ਖੁਚੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੇ ਵੀ ਕਿਣਕਾ ਕਿਣਕਾ ਹੋ ਬਿਰਖ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਣੇ ਬਾਣੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਰਹਿ ਜਾਣੀਆਂ ਮੋਰੀਆਂ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੋਭ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਗੈਰਾਂ ਨੂੰ ਰਤਾ ਵੀ ਤਰਸ ਨਾ ਆਇਆ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਵਤੀਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ?

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਚਾਵਾਂ ਦੀ ਧੂਣੀ ਦਾ ਸੋਕ ਉਸ ਲਈ ਇਕ ਸੌਕ ਸੀ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਸੁਗਲ ਵਿਚ ਅਗਰ ਉਸ ਦੇ ਚਾਅ ਵੀ ਰਾਖ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ?

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਦੁੱਖ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ

ਸ਼ਬਦ ਜੋਤ

ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੇਤ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੇਰੀ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਕਿਆਸਣ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀੜਤ ਹੋ ਰਹੇ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਬਲਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਚਿਰਾਗ਼ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਬੋਲੋਤਾ ਹੀ ਬੁਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਣੀ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਨੇ ਬਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਰਤਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਬਸਤੋਂ ਹੀ ਚਾਨਣ-ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਗਏ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਰਫ਼ਾਂ ਨੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਸਾਂਝ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਦਾ ਕਿ ਬਲਦੇ ਸਫ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਉੱਕਰੇ ਕੋਮਲ ਹਰਫ਼ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਏ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਆਉਧ ਪਲ ਭਰ ਦੀ ਸੀ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਆਉਧ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਿਹੜੇ ਪਲਾਂ 'ਚ ਮਿਣਦਾ ਰਿਹਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਬੇਰੁਖੀ ਦੀ ਪੀੜ ਹੰਢਾਉਣੀ ਪੈ ਰਹੀ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਯਤੀਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁੱਕਰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਬੋਟ ਅਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਬਣਦਿਆਂ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹੀਂ ਜਿਉਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਉਕਤਾ ਗਈਆਂ। ਦੁੱਖ ਇਸ ਦਾ ਕਿ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚਲੀ ਕਿਤਾਬੀ-ਸੁਗੰਧ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਜਿਉਣ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ?

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦ ਮਾਨਵੀ ਦਰਦ ਦੀ ਸਾਰ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ। ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਦਰਦਾਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ 'ਚ ਭਟਕਦਿਆਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਹੀ ਟਾਲਾ ਵਟਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੁੱਖ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਐਵੇਂ ਭਰਮ ਹੀ ਪਾਲਦਾ ਰਿਹਾ।

ਦੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਸਗੋਂ ਦੁੱਖ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਕਦੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ: ਯਾਦਾਂ, ਅਤੀਤ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ 1962 ਤੋਂ 1967 ਤਕ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਖਿੱਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ। ਪੈਪਸੂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਰਲਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਈ। ਹਿਮਾਚਲ ਨੂੰ ਅੰਡਰਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

- ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਤੇ ਹੋਰ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ (ਮੌਜੂਦਾ) ਹਰਿਆਣਾ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ 1957 ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਚੱਲਿਆ। ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਸਾੜ-ਫੁਕ ਬਹੁਤ ਹੋਈ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸਵਾਲੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ। ਕੈਰੋਂ ਨੇ ਇਹ ਅੰਦੋਲਨ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਦਬਾਇਆ, ਪਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਖੇਤਰੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਵੀ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ।

- ਹਿੰਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤਕੜਾ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਸੇ ਹੁਲਾਰੇ ਸਦਕਾ 1961 ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 67 ਹਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜੀ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਲਾਹਾਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। 1962 ਵਿਚ ਚੀਨ ਖਿਲਾਫ਼ ਜੰਗ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀਜਨਕ ਸ਼ਿਕਸਤ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ

ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। 27 ਮਈ 1964 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਖ਼ੈਰਖ਼ਾਹ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਮਗਰੋਂ ਕੈਰੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਪਾਰ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਨਬਾ-ਪਰਵਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕਥਿਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨੀਅਤੀ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟਪਨਾਹੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ 14 ਜੂਨ 1964 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

- ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨਵੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਝੰਗ ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਣ ਲੱਗੇ।

- 1962 ਤੋਂ 1965 ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਜੰਗੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਮਿਸਾਲੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਹਮਦਰਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਇਜ਼ਾਫ਼ਾ ਕੀਤਾ। ਨਵੰਬਰ 1965 ਵਿਚ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਸਥਾਨ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਨੌਰਥ ਈਸਟ ਫਰੰਟੀਅਰ ਏਜੰਸੀ (ਨੇਫ਼ਾ) (ਹੁਣ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਐਲਾਨ ਹੋਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ-ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਰ ਮੱਠੀ ਪੈਣ ਲੱਗੀ।

- ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਦੁਫ਼ੇੜ ਪਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ 1961 ਤੋਂ ਹੀ ਆਰੰਭੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਦੁਫ਼ੇੜ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦਰਮਿਆਨ ਮੱਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇ ਕੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ

ਇੱਕ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਣ ਗਏ। ਦੋਵਾਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਕਦੇ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਭਰੋਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੁਦ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਅਮਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਅਖ਼ੀਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨਾਮੀ ਦੋ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਇਲਾਕਾ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਸੂਬੀ' ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ। ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਵਾਂ ਰੇਡਕਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਰੇਡਕਾ ਹੁਣ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ।

- 1967 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਗੈਰ-ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾਈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੀਪੀਆਈ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਾਮਰੇਡ ਸਤਪਾਲ ਡਾਂਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਸੰਘ ਦੇ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ। ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਉੱਪਰ ਲੱਗਦੇ ਰਹੇ 'ਫਿਰਕੂ' ਠੱਪੇ ਨੂੰ ਮੱਧਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇਵਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇਟੀਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

- 1967 ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਸੰਤ) ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਰਹੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਮਾਸਟਰ) ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਇਸ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਗਾਸ਼ੀਏ ਵੱਲ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ।

- ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਤੇ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲੋਂ- ਨਾਲ ਰਹੀ। ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਨੇ ਕਿਰਸਾਨੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਇਸੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਅਸਰ ਹਰਿਆਣਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜ, ਮੁਲਕ ਦੇ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਹੋਰ ਖੁੱਸੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਾਲੀ ਟੀਸ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੀ। ਇਸ ਨੇ 1980ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਧੂੰਏਂ ਤੋਂ ਅੱਗ ਦਾ ਰੂਪ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ -ਕੁਝ ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਚਾਲਾਂ ਕਾਰਨ, ਕੁਝ ਬਦਲਦੇ ਕੌਮੀ ਤੇ ਆਲਮੀ ਹਾਲਾਤ ਕਾਰਨ।

ਕਈ ਸਿਆਹ ਦੌਰ ਝੱਲੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸੰਤਾਲੀ ਵਾਲੀ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ। ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਿੱਖ (ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ) ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸ਼ਖਸੀ ਸਰੂਪ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਗੜਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਸਰਮਾਇਆ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪੂਰਬੀਏ ਤੇ ਬਿਹਾਰੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਸੋਂ ਦਾ ਤਵਾਜ਼ਨ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਗੜਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਨਬਿਆਂ ਦੇ ਕੁਨਬੇ ਨਿੱਤ ਪੰਜਾਬ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਸਣ ਲਈ।

ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ-ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹਰਿਆਣਵੀ ਜਾਂ ਮਾਰਵਾੜੀ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਅਸੀਂ ਪੂਰਬੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੁਹਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਸ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ 62 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਸੋਂ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਮਹਿਜ਼ 28 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਕੀ ਇਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਦੋ ਦਹਾਈਆਂ ਲੰਮੀ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕੀਤੀ ਸੀ?

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਸ਼ਨ ਹੈ... ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਮਨਾਓ, ਦੋਸਤੋ!!

ਦੋਸਤੋ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਵਿਧਾਵੀ ਲੇਖਕ ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਦੀ ਇਸ ਸਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਅਨਮੋਲ ਪੁਸਤਕ "ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਸ਼ਨ ਹੈ" ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਦਿਲ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋਈ ਬੋਝ ਜਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰੀਨ ਤੋਹਫ਼ਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਹੋਏ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹੀ ਜਿਊਣਾ, ਮਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੇ 'ਅਲੌਕਿਕ' ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੀ ਤਰੀਫ਼ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਿੱਖ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਠ
ਫੋਨ: 209-600-2897

ਅਤੇ ਅਦਿੱਖ, ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਅਣਕਿਹਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਦੇਖ ਜਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ। ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਤੌਜ-ਤਰਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸੁੰਗੜ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਤਿਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ, ਕਿਸੇ ਰਸਮੀ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ ਦੇ ਮੁਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਘੇਰਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਦੇ 'ਖੁਸ਼ਕ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇ' ਦੇ ਮਾਹਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨਿਮਰ ਅਤੇ ਮਿਠਬੋਲਤੇ ਇਨਸਾਨ ਵਜੋਂ ਵਿਚਰਨਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ, ਅਤੇ ਖਾਸੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਊਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ-ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ...
'ਜ਼ਿੰਦਗੀ' ਲਿਖਣ, ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਬਦ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬੜੇ ਗਹਿਰੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਮੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਿਊਣ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਜਾਂਚਿਆ, ਗਿਣਿਆ ਜਾਂ ਮਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ-ਪੀਰਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਧਾਂ ਉਪਰ ਤੁਰਦਿਆਂ, ਸੋਹਣੇ-ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਇਕ ਅਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਕਲਾ ਹੈ, ਗੀਤ ਹੈ, ... ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਸ਼ਨ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਓ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ?

ਅਕਸਰ ਕਹਿਣਗੇ...
ਜ਼ਿੰਦਗੀ... ਜੀ... ਬਸ ਚੱਲ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ... ਸੁਕਰ ਆ... ਰੱਬ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ... ਕਾਹਦੀ ਜੀ! ਇਹ ਤਾਂ ਬਸ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਈ ਆ... ਜ਼ਿੰਦਗੀ... ਤਾਂ ਬਸ ਜੂਨ ਕੱਟਣ ਈ ਆ... ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਸਭ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹੈ... ਜਾਂ ਵਧੀਆ ਹੈ ਕਹਿ ਕੇ.. ਓਹਲਾ ਰੱਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਇਦ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਰੱਬੀ ਰੂਹ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰਾ ਸ਼ਖ਼ਸ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਜੋ ਕਹੇ..
"ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਜਸ਼ਨ ਹੈ ਜੀ, ... ਜਸ਼ਨ!!"
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਸ਼ਨ ਹੈ...
ਮਨਮੋਹਕ ਸਰਵਰਕ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ, ਵਿਲੱਖਣ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਾਵਿ-ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸੰਜੀਦਾ ਰਚਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਪੂਰ ਵੀ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ

ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਗੱਲ-ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਨਾਲ ਗੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਭਾਰਿਆ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਉਸਾਰੂ ਬਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੋਚ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਹੰਢਾਏ ਹੋਏ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਣਦੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਹੋਏ ਹੁਸੀਨ ਅਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲਾਂ ਨਾਲ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਅਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਖੂਬੀ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ 'ਨਕਾਰਾਤਮਕ' ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ 'ਸਕਾਰਾਤਮਕ' ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਾਂ ਅਤੇ ਰਸੀਲੇ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਸੋਧ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ...
ਘਰ ਨੂੰ, ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਦਾ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਨਾ!
ਰੁੱਡ-ਮਰੁੱਡ ਰੁੱਤਖ ਦੀ ਟਾਹਣੀ 'ਤੇ ਲਗਰਾਂ ਦਾ ਫੁੱਟਣਾ!

ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਹਗੀਰ ਦਾ ਮਿਲਣਾ!
ਮਾਰੂਬਲ ਵਿੱਚ ਉੱਗੀ ਬੂਰ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ!
ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ..
ਸਹਿਕਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਣਾ!!

ਬੈਰ ਹੋਵੇ ਸਹੀ... ਬੀਬਾ! ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਿਓ...
ਪਰਦੇਸ ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇ, ਪਰਦੇਸੀ ਅਕਸਰ ਦੁਹਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ (ਪਿੰਡ) ਵੱਲੋਂ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਜਾਂ ਸਕੇ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਸੁਨੇਹੇ ਉਹਨਾਂ ਉਦਾਸ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੂਹ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ... ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਜਣ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਚਿੰਨੀਆਂ ਤੇ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਬਾਝੋਂ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਤਰਸ ਰਹੇ ਮੇਲ ਬਾਕਸ ਕਿਸੇ ਤੁਫ਼ਾਨ ਦੇ ਖੌਫ਼ ਵਾਂਗ ਡਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਸਥਿਤੀ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਵੁਕ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਮਲ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ, ਅਤੇ ਚਿੰਤਕ ਕਵੀ ਮਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ...

ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਖ਼ਤ ਦੀ ਦਸਤਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹ ਵਰਗੀ ਫਿਰਨੀ ਤੇ ਉੱਗੀ ਚਾਅ ਵਰਗੀ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਦੁਆ ਵਰਗੀ।

ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਖ਼ਤ ਦੇ ਅੱਖਰ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੀ ਦੁਆ ਵਰਗੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹ ਵਰਗੇ ਤੇ ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਵਰਗੇ।

ਅਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੀਵਨ ਜਿਊਂਦਿਆਂ, ਵੇਲੇ-ਕੁਵੇਲੇ, ਜਾਣੇ-ਅਣਜਾਣੇ ਅਕਸਰ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਰਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਵੀ ਦੇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਦੇਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨੂੰਰ ਵੀ ਆ ਬਹੁਤਦਾ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਜਣ...
ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੁਆਫ਼ੀਨਾਮੇ ਲਈ ਕਦੇ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਿਓ!
ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਪੁੱਛਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਿਓ!
ਰੁੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਤੇ ਗਿਲੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਿਓ!
ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਿਓ ਜਾਂ ਮੰਜ਼ਲ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਕਦਮਾਂ ਲਈ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਿਓ!
ਜੇ ਦੇਰੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ... ਗਲਤ ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਕਰਿਓ!

ਰਾਹ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ... ਵਿੱਥਾਂ ਤੇ ਵਿਰਲਾਂ...
ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੱਚੇ-ਪੱਕੇ ਪੈਂਡਿਆਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ 44 ਉਪਰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਹ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਅਜਬ ਜਿਹਾ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਹਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ

ਪੁਸਤਕ 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਸ਼ਨ ਹੈ' ਦਾ ਸਰਵਰਕ।

ਦੀ ਧਰਾਤਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਿਰਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਵੀ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਜਹਾਨ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ...। ਪਲ ਪਲ ਵਿੱਚ ਬੀਤਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰੰਗ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਥੇ ਹੀ ਲੇਖਕ ਬੜੇ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ...

"ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੁਪੀ ਮਹਿਲ' ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਤਰੇਤਾਂ, ਵਿਰਲਾਂ, ਝਰੋਖੇ, ਤਾਕੀਆਂ, ਝੀਤਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਛੇਕ ਵੀ। ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਇਹ ਵਿਰਲਾਂ ਵਾ ਦੇ ਆਣ-ਜਾਣ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੀ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹੀ ਵਿਰਲਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨੂੰ ਖੋਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਖਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀਆਂ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਿਭਦੇ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ, ਆਸ ਨਾਲ, ਧਰਵਾਸ ਨਾਲ ਅਤੇ ਖੁਲਾਸ ਨਾਲ।"

ਮਿਲਾਂਗੇ ਸੱਜਣ...
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣਿਆਂ-ਬਾਣਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ 'ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ' ਆਪਸੀ ਸਾਂਝਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਨਾਲ ਪੰਨਾ 58 ਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਿਲਾਪ ਖੁਦ ਦੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਦਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ...

ਮਿਲਾਂਗੇ ਸੱਜਣ
ਅੰਬਰ ਦੀ ਛੱਤ ਹੇਠ
ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ
ਚਾਨਣੀ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰ
ਬਿਰਖਾਂ ਦੇ ਝੁੱਰਮਟੀਂ
ਅਤੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਡੇ।

ਐ ਮਨਾ ! ਔਕਾਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ...
ਲੇਖਕ ਔਕਾਤ ਅਤੇ ਹੈਸੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਅੱਗੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ -
"ਰੁੱਸਿਆ ਨਾ ਕਰੋ ਯਾਰ! ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਰੁੱਖਤੋਂ ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਸਾਹ ਹੀ ਰੁੱਸ ਜਾਣ।"
ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਿਆਂ ਅਗਲੇ ਸਾਹ ਦੀ ਤਾਂ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਮਾਣ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਰਨਾ? ਹਮ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਇਕ ਦਮੀ ਮੁਹਲਤਿ

ਮੁਹਤ ਨ ਜਾਣਾ।
ਅੰਧੇ ਜੀਵਨਾ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਿ ਕੇਤੇ ਕੇ ਦਿਨਾ।
ਕੇਵਲ ਬੰਦੇ ਦਾ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਰੁੱਸਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਬੰਦੇ ਦੀ ਰੂਹ ਦਾ ਖੁਦ ਬੰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਰੁੱਸਣਾ ਵੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਰਥਹੀਣ ਬਣਾ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਕੁਝ ਕੁ' ਉਮਰ ਭਰ ਦੋਸਤੀ ਨਿਭਾ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਗੂੜ੍ਹੇ ਦੋਸਤ ਹੀ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੋਂ ਗਿਲਣੋਂ ਵੀ ਹਟ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਨ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਰਖ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਇਹ ਭਾਵੁਕ ਲਾਈਨਾਂ ਖੁਦ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ...
ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਾਂਗਾ ਜੇ ਮਿਲਣੋਂ ਹੀ ਗਏ...
ਮਿਲਣ ਦੀ ਜੁਸਤਜੁ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਾਂਗਾ, ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਲਏ ਹੋਏ ਸਾਹ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣ ਗਏ।

ਉਮਰਾਂ ਦੀ ਯੁਝ ਝਾੜੋ...
ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਵਧਣ ਘਟਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਉਮਰਾਂ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰੀ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਮਰਾਂ ਦੀ ਯੁਝ ਖੋਲੇ ਦੱਬੀ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।
"ਉਮਰਾਂ ਦੀ ਯੁਝ ਝਾੜੋ" ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ..
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰ ਪਲ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਹ ਅਮੁੱਲ ਹੈ। ਹਰ ਕਦਮ ਤੁਹਾਡੇ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਗਵਾਹ ਵੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਲਈ ਉਮਰ ਨੂੰ ਵਗਾਹ ਮਾਰੋ...ਕਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਬਣੋ। ਵਕਤ-ਬੇਵਕਤ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਝਾੜ-ਪੁੰਝ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਹਿਰ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਜੀਓ!!

ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਬੋਲਦੀ ਹਾਂ...
ਸਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਲਾਈਨ ਅਜੀਬ ਲੱਗਦੀ ਹੋਵੇ...। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਣ ਭਾਵੇਂ ਬੋੜੀਆਂ ਪਰ ਹੋਣ ਚੰਗੀਆਂ। ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਪੰਨਾ 186 ਉਪਰ ਇੰਜ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ...
"ਮੈਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਾਂ। ਹੱਥ ਜੋੜਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸੰਗ ਮਾਣੇ। ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਉੱਕਰੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਓ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰੀਵ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕੋਗੇ।"

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗੀਤ...
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਜਸ਼ਨ ਹੈ... ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਗੀਤ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਗੀਤ ਜੋ ਜਿਊਣ ਜੋਗੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰੀਵ ਵਿੱਚ ਰੂਹ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ। ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੋਚ ਨਾਲ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ, "... ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਰੁਖ਼ਸਤ ਹੋਣਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁੱਚਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੋ।"
ਦੋਸਤੋ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੇਖਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਊਣ ਬਾਬਤ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਤੇ ਸੇਧ-ਸੁਨੇਹਾ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਾਂਝ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਹ ਪੱਧਰ ਕਰਦਿਆਂ ਤੁਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰੌਚਿਕ ਪੁਸਤਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਕਰੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈ ਸਕਣ, ਸਿੱਖ ਸਕਣ, ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਸ਼ਨ ਵਾਂਗ ਵੀ ਮਾਣ ਸਕਣ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਣਖੋਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਲਈ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਵੱਲੋਂ ਸੁੱਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੁਆਵਾਂ!
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ!!

ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕਵਿਤਾ ਉੱਗਦੀ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਹ।
ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਮੰਜ਼ਲ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਬਣਦੀ ਰਾਹ।
ਇਹ ਅਟੱਲ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੋਸਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਆ ਕੇ ਚਲੇ ਵੀ

ਅਦਾਕਾਰਾ ਅੰਨਿਆ ਪਾਂਡੇ ਦੀ ਛਾਲ

ਅਦਾਕਾਰ ਚੰਕੀ ਪਾਂਡੇ ਦੀ ਧੀ ਅੰਨਿਆ ਪਾਂਡੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਖਬਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸੀ.ਟੀ.ਆਰ.ਐੱਲ. ਦੀ ਖੂਬ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ 4 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਨੈੱਟਫਲਿਕਸ 'ਤੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਵਿਕਰਮਾਦਿੱਤਿਆ ਮੋਤਵਾਨੇ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦ ਫਿਲਮ ਦਾ ਹੀਰੋ ਵਿਹਾਨ ਸਮਤ ਹੈ। ਅੰਨਿਆ

ਪਾਂਡੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਾਲ 2019 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਸਟੂਡੈਂਟ ਆਫ ਦਿ ਯੀਅਰ-2' ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਐੱਸਤ ਜਿਹੀ ਸਫਲਤਾ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸੇ ਸਾਲ ਆਈ ਇਕ ਹੋਰ ਫਿਲਮ 'ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਔਰ ਵੋਹ' ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਗੱਡੀ ਚੱਲ ਪਈ ਸੀ।

-ਆਮਨਾ ਕੌਰ

ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਦੇ ਭਾਗ

ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਫਿਲਮ 'ਮੈਨੇ ਪਿਆਰ ਕੀਆ' ਨਾਲ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਧੁੰਮਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ ਸਾਰਥਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਫਿਲਮ ਵਿਚ

ਕੁਦਰਤ ਕੌਰ

10 ਮਿੰਟ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦਾ ਜਲਵਾ ਦਿਖਾ ਸਕੇ ਹੋ।

'ਮੈਨੇ ਪਿਆਰ ਕੀਆ' ਫਿਲਮ ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਅਤੇ ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਬਤੌਰ ਹੀਰੋ-ਹੀਰੋਇਨ ਪਲੇਠੀ ਫਿਲਮ ਸੀ। 29 ਦਸੰਬਰ 1989 ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਫਿਲਮ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਧੁੰਮਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋ ਵਧੀਆ ਅਦਾਕਾਰ ਮਿਲ ਗਏ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਕੁੱਲ ਬਜਟ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਖਰਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੇ 45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਲਮ ਸੂਰਜ ਬਤਜਾਤੀਆ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਐੱਸ.ਐੱਮ. ਅਹਲੇ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਟਕਥਾ ਤੇ ਡਾਇਲਾਗ ਖੁਦ ਸੂਰਜ ਬਤਜਾਤੀਆ ਨੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਸਲਮਾਨ ਖਾਨ ਅਤੇ ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਅਲੋਕ ਨਾਥ, ਰੀਮਾ ਲਾਗੂ, ਅਜੀਤ ਵਛਾਨੀ, ਮੋਹਨੀਸ਼ ਬਹਿਲਦੀਆਂ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਸਨ।

ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1987 ਵਿਚ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਸੀਰੀਅਲ 'ਕੱਚੀ ਧੂਪ' ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਸੀਰੀਅਲ ਲੂਈਸਾ ਮੇਅ ਐਲਕਟ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਲਿਟਲ ਵਿਮੈਨ' ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਦਾਕਾਰ-ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਅਮੋਲ ਪਾਲੋਕਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰੋਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਨੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਠੁਕਰਾ

ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ 1989 ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਲਮ 'ਮੈਨੇ ਪਿਆਰ ਕੀਆ' ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰੇ-ਨਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਹੀਰੋ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਆਪਣਾ ਕਰੀਅਰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਬੈਠੀ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਫਿਲਮਾਂ 'ਕੈਦ ਮੇਂ ਹੈ ਬੁਲਬੁਲ', 'ਤਿਆਗੀ' ਅਤੇ 'ਪਾਇਲ' ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ। ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਫਿਲਮ ਸਾਲ 1992 ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਗਿਆਸ਼ਿਰੀ ਦਾ ਕਰੀਅਰ ਤਕਰੀਬਨ ਤਬਾਹ ਹੀ

ਹੋ ਗਿਆ। 1993 ਵਿਚ ਆਈ ਫਿਲਮ 'ਘਰ ਆਇਆ ਮੇਰਾ ਪਰਦੇਸੀ' ਉਸ ਦੇ ਕਰੀਅਰ ਨੂੰ ਠੁੰਮਣਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ। ਫਿਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਲ-ਭੁਲਾ ਗਏ। ਫਿਰ 1997 ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ- 'ਅਮਾਵਰਾ ਗਾਂਦਾ' ਅਤੇ 'ਓਮਕਰਮ'। 'ਅਮਾਵਰਾ ਗਾਂਦਾ' ਕੰਨੜ ਫਿਲਮ ਸੀ ਅਤੇ 'ਓਮਕਰਮ' ਤੇਲਗੂ ਫਿਲਮ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਮਿਲਣਾ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਿਆ। ਉਹ ਹੁਣ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਰੋਲ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨਿਆਰੀ ਕਿਆਰਾ ਅਡਵਾਨੀ

ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰ ਕਿਆਰਾ ਅਡਵਾਨੀ ਦਾ ਰੰਗ ਬੜਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੇਲਗੂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਿਲਮੀ ਕਰੀਅਰ

ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ

ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਾਲ 2014 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਫੁਗਲੀ' ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਬਜਟ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕਰੋੜ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਵਾਹਵਾ ਚਰਚਾ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ 2016 ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਧੋਨੀ: ਦਿ ਅਨਟੋਲਡ ਸਟੋਰੀ' ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ।

ਇਹ ਫਿਲਮ ਉਘੇ ਕ੍ਰਿਕਟ ਖਿਡਾਰੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੋਨੀ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕਿਆਰਾ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੋਨੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਰਦਾਰ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਉਤਾਰਿਆ, ਦਰਸ਼ਕ ਉਸ ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੇ ਫਿਰ ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਿਆਰਾ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸੱਤਿਆਪੁਰੀ ਕੀ ਕਥਾ' ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ। ਇਸ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕਾਰਤਿਕ ਆਰਿਅਨ ਹੀਰੋ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦਾ ਬਜਟ 60 ਕਰੋੜ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੇ 120 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਕੇ ਸਭ

ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਕਿਆਰਾ ਅਡਵਾਨੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਤਾਰੀਫ ਹੋਈ।

ਸਾਲ 2024 ਵਿਚ ਕਿਆਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਦੀ ਤੇਲਗੂ ਫਿਲਮ 'ਗੇਮ ਚੇਂਜਰ' ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹੋਰ ਫਿਲਮਾਂ 'ਟੋਕਸਿਕ' ਅਤੇ 'ਵਾਰ-2' ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਆਰਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਕਾਹਲ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਸਹਿਜ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡਾ ਮੁੱਲ ਪਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਉਹ ਜੀਅ-ਜਾਨ ਨਾਲ ਜੁਟੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਨੋਰਾ ਦਾ ਕਰੀਅਰ

ਨੋਰਾ ਫਤੇਹੀ ਦਾ ਕਰੀਅਰ ਡਾਵਾਂਡਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਾਹਵਾ ਮੁਸ਼ਕਤ ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ: ਪਹਿਲਾਂ 'ਕਰੈਕ' ਅਤੇ ਫਿਰ 'ਮਡਗਾਓ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ'। 'ਕਰੈਕ' ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਦਿਅਤ ਜਾਮਵਾਲ, ਅਰਜੁਨ ਰਾਮਪਾਲ ਅਤੇ ਐਮੀ ਜੈਕਸਨ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਨ ਪਰ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੇ ਬਾਕਸਓਫਿਸ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਾ

ਮੰਗਿਆ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਬਜਟ 45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਸਿਰਫ 17 ਕਰੋੜ ਹੀ ਕਮਾ ਸਕੀ। 'ਮਡਗਾਓ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ' ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਕੁਝ ਬਿਹਤਰ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖਰਚਾ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਬਜਟ 30 ਕਰੋੜ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ 50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਲਏ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਆਸ ਫਿਲਮ 'ਡਾਂਸਿੰਗ ਡੈਡ' 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਤਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਇਸ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਤਾਰੀਕ ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। -ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ॥
ਜਿਉਂ ਕਰ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਰੇ ਛਪੇ ਅੰਧੇਰ ਪਲੋਆ॥

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ

ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ

ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
ਦੇ ਆਗਮਨ ਪੁਰਬ ਦੀ

ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ (ਸ਼ਿਕਾਰੋ)
ਫੋਨ: 847-330-1421

ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸੱਤੀ) ਭੱਠਲ
(ਸ਼ਿਕਾਰੋ)

ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ
(ਸ਼ਿਕਾਰੋ)

From:

Major Gurcharn Singh Jhaj

Jaidev Singh Bhattal & Sukhraj Singh Takher

and their families.